

Filozofie, ekonomie, politologie, sociologie, psychologie, historiografie

MARATHON

Zvláštní číslo/2007

číslo 77

**Teoretický časopis věnovaný otázkám postavení
člověka ve světě, ve společnosti, v současném dění**

Obsah:

1. ÚVODNÍ POZNÁMKA	2
2. TEORIE REDISTRIBUČNÍCH SYSTÉMŮ (RADIM VALENCÍK A KOL.).....	3
ÚVODEM	3
1. ZÁKLADNÍ POJMY	4
2. MATEMATICKÉ PROSTŘEDKY ANALÝZY REDISTRIBUČNÍHO SYSTÉMU	18
3. ROZŠÍŘENÍ MODELU ELEMENTÁRNÍHO REDISTRIBUČNÍHO SYSTÉMU	30
4. NEJVÝZNAMNĚJŠÍ APLIKACE TEORIE REDISTRIBUČNÍCH SYSTÉMŮ	44
5. OTÁZKY, KTERÉ LZE POMĚRNĚ JEDNOZNAČNĚ DEFINOVAT	60
LITERATURA.....	64

MARATHON

Internet: <http://www.valencik.cz/marathon>
<http://misc.eunet.cz/marathon>

Vydává:

Radim Valencík
jménem Otevřené společnosti příznivců
časopisu MARATHON

Vychází od listopadu 1996

Registrační značka: MK ČR 7785

ISSN 1211-8591

Redigují:

Vladimír Prorok
e-mail: prorok@vse.cz
Pavel Sirůček
e-mail: sirucek@vse.cz
Radim Valencík (224933149)
e-mail: valencik@cbox.cz

Redakce a administrace:

Radim Valencík, Ostrovní 16
110 00 Praha 1
tel.: 224933149
e-mail: valencik@cbox.cz

MARATHON is a bi-monthly Internet magazine founded in Prague at the end of 1996. Its aim is to help to clarify, from central and east European perspective, the reasons of present entanglement of the world developments, and participate in the search for prospective solutions.

About 120 authors contribute to the magazine on a regular basis and more write for it occasionally. So far MARATHON has been published in Czech with occasional documentation annexes in English or German. English summaries of articles are envisaged based on specific interests of readers.

Themes most often treated in the magazine include human capital, investments in education and other forms of human capital, nature and consequences of globalization, new approaches in economic theory (an attempt for synthesis of seemingly disparate concepts of K. Marx, J. Schumpeter, M. Friedman, G. Becker and R. Reich with regard to role played by innovations and the search for new space for economic growth), etc. Several specific projects of human capital investments have been developed on the basis of concepts analyzed in MARATHON.

The magazine can be accessed at:

<http://valencik.cz/marathon>

E-mail contact: valencik@cbox.cz

Do rukou se vám dostává časopis Marathon Zvláštní číslo/2007. Jako obvykle, nejdřív některá základní sdělení:

- Zatím je časopis šířen finančně nenáročnými formami - několik xerokopií, prostřednictvím disket, zasílán prostřednictvím fax modemu, prostřednictvím sítě INTERNET (<http://valencik.cz/marathon>).

- Časopis vychází jednou za dva měsíce, vždy 15. dne prvního z dvojice měsíců, které jsou po sobě. Nejbližší řádné číslo (6/2007) bude vydáno a objeví se na Internetu 15. listopadu 2007.

- Rozsah časopisu je 40 stran tohoto formátu, což odpovídá přibližně 120 stranám standardního formátu.

- Kontaktní spojení, na kterém lze získat podrobnější informace o časopisu, vyjádřit připomínky, zaslat příspěvek apod., je (prozatím) prostřednictvím domácího telefonu: 224933149 (R. Valenčík).

- Příspěvky, případně připomínky a náměty, vzkazy redakci apod. lze rovněž zasílat na e-mailovou adresu: valencik@cbox.cz.

- V srpnu 1997 byl Marathon registrován ministerstvem kultury ČR, na vyžádání je distribuován užšímu okruhu čtenářů v běžné časopisecké podobě, je rovněž k dispozici v Národní knihovně v Praze Klementinu.

- V časopisu jsou uveřejňovány materiály vzniklé při řešení projektu GA ČR Investování do sociálního kapitálu a efektivnost (402/06/1357).

- Od počátku roku 2006 je Marathon vybaven redakčním systémem, prostřednictvím kterého lze zveřejňovat příspěvky a reagovat na již uveřejněné příspěvky.

- Příspěvky uveřejňujeme vždy recenzované a včetně recenze (příp. ohlasu).

1. Úvodní poznámka

Jak jsme slíbili v 5. čísle, je letošní Zvláštní číslo Marathonu věnováno teorii redistribučních systémů, v jejímž rozpracování se přes letní období podařilo výrazně pokročit, ne-li poskočit. Ostatně každý může posoudit, kam až se podařilo dospět.

Pozvánka na 10. ročník mezinárodní vědecké konference

Lidský kapitál a investice do vzdělání

(Od investic do lidského kapitálu k plnému uplatnění schopností člověka)

První den bude probíhat v konferenčních prostorách společnosti PricewaterhouseCoopers, Kateřinská 40, Praha 2.)

Konferenci pořádá: **Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., Estonská 500, 101 00 Praha 10, www.vsfs.cz, tel.: 210 088 887; e-mail: info@vsfs.cz**

Součástí konference bude vyhodnocení a kritická oponentura výsledků dosažených v průběhu 10 let a při řešení projektů GA ČR Efektivnost investování do lidského kapitálu (řešený v roce 2003-2005) a Investování do sociálního kapitálu a efektivnost (řešený v roce 2006-2008). Návazně pak budou vytipovány nosné směry

výzkumu v dané oblasti pro další střednědobou perspektivu. Tomu odpovídá i pojetí obsahového zaměření a program konference, na které bude moci každý účastník vystoupit jak s vlastním příspěvkem vztahujícím se k danému tématu, tak s příspěvkem vztahujícím se k rozboru, hodnocení a rozvinutí výsledků dosažených v uplynulém období, které budou k dispozici na www.vsfs.cz/lidskykapital. Při hodnocení výsledků bude hlavní pozornost věnována právě textu **Teorie redistribučních systémů**, který přinášíme v plném znění v tomto monotématicky zaměřeném Zvláštním čísle Marathonu.

2. Teorie redistribučních systémů

Radim Valenčík a kol.

září 2007

- Pojd'te pane, budeme si hrát! Jo?

- Já znám ty vaše hry. To jsou pěkně vypečený hry. (Potkali se u Kolína)

Úvodem

Teorie redistribučních systémů je oblastí původní aplikace a současně perspektivním rozšířením teorie her. Tak jak tak je ovšem teorií her. Z toho vyplývá řada důležitých závěrů. Jeden z nich by měl být správně pochopen hned na začátku. Totiž to, že pokud je tato teorie rozvíjena správným směrem a pokud má mít své opodstatnění, musí naučit toho, kdo se s ní seznámí vyhrávat. Pokud by nesplnila tento požadavek, ztěžší by kdokoli mohl brát vážně její ambice na to být dobrou teorií. „Hic Rhodus, hic salta!“ – jak se říká při podobných příležitostech.

Není jednoduché psát řádky, které seznamují čtenáře s výsledky základního výzkumu, s poznatky obecné, o matematický aparát opřené teorie, a současně průběžně poskytovat konkrétní doporučení k tomu, jak vyhrávat v běžném životě v těch oblastech, které daná teorie popisuje. Zvláště pokud se jedná o prakticky každou oblast našeho života. Takováto ambice může být považována za nepřiměřenou. V daném případě však jinou volbu nemáme a nezbyvá než podstoupit tento přísný test, kdy posuzovatelem může být každý, kdo si tento materiál poctivě přečte, aby v něm našel něco užitečného pro řešení situací, do nichž ho dostává jeho profesní či společenský život, s nimiž se setkává ve svém rodinném životě či oblasti svých zájmů.

Jedno důležité doporučení lze dát hned na začátku. Každá hra, kterou hrajeme v reálném životě, má či může mít různé výnosy, peněžní i nepeněžní, uvědomované i neuvědomované. Typickým příkladem nepeněžního výnosu může být samotná radost ze hry (která, pokud se stává vášní a člověk závislý na této vášni, se coby pozitivní výnos může zvracet ve svůj opak). Jako zvlášť významný lze ocenit jiný typ nepeněžního výnosu – totiž získání nových poznatků a zejména zkušeností. Vstupujeme do určité redistribuční hry (můžeme si to uvědomovat a také nemusíme), zaznamenáme neúspěch při rozdělní přímých výplat (tj. prohráváme), na druhé straně poučení z této prohry, pokud umíme identifikovat a analyzovat příčiny prohry, může být mnohem větším výnosem než náklady v podobě ztráty.

Jedno ze známých přísloví říká: „Nechod' Vašku s pány na led.“ Je v něm obsažena velká moudrost, kterou by bylo možné v kontextu teorie redistribučních her upřesnit takto: Snaž se vstupovat pouze do těch her, z nichž si i v případě prohry odneseš větší nepeněžní výnos v podobě vyhodnotitelných a zhodnotitelných zkušeností, než jsou sankce z případné prohry.¹

To však ještě není to doporučení, o které nám – jako o velmi významné, ne-li zcela zásadní – hned v úvodu jde. Tím doporučením je, že základní strategií či rámcem, na základě které či ve kterém bychom měli prožívat svůj život, je nabývání uplatnitelných schopností s využitím spojení studia (teorie) a praktických zkušeností (včetně zkušeností z uplatnění teorie). Již samotné nabývání schopností a jejich realizace nám může přinášet radost, potěšení z toho, že víme a dokážeme více, že jsme méně bezbranní v našem světě, že jsme sto přispět k tomu, aby se v našem světě dalo lépe žít. Pokud máme oporu ve vnitřně přijaté, prožitky zakódované a racionálně fixované strategii tohoto typu, pak jsme na jedné straně dostatečně odolní, abychom se nenechali vlákat do her, v nichž můžeme utrpět fatální ztráty nebo na nichž se můžeme stát fatálně závislí, a současně můžeme plně vytěžit i z toho, pokud někdy prohráváme, abychom pak v důležitějších hrách dokázali vyhrát.

¹ Rychlou kariéru lze udělat i tehdy, pokud budeme postupovat přímo opačně. Raketový start se ovšem velmi rychle změní ve fatální pád, protože méně zkušený člověk – aniž by si to uvědomoval – často poslouží jen jako tzv. bílý kůň ve složitější hře. Na začátku své pedagogické kariéry jsem učil jednoho takového studenta, jehož jméno pak plnilo a dodnes plní stránky novin. Dispozice k jeho zneužití v daném směru se daly rozpoznat již tehdy.

Metodologická poznámka:

Výše uvedené může být napadeno, zpochybněno nebo odmítnuto dvojím způsobem:

- Bud' na základě toho, že se říká něco naprosto samozřejmého, něco, co každý ví a více méně dodržuje, takže se jedná o mlácení prázdné slámy.

- Nebo jako zdánlivě „učebnicově“ či z moralistického hlediska správné tvrzení, které je ovšem zcela vzdálené praktickému životu, protože každý z nás přece prožívá svět jinak, má svoje záliby i slabosti a nějaký „rozvoj (jeho) osobnosti“ mu může být v běžném životě „zcela ukradený“.

Nenechme se zmást. To, co je nejdůležitější, co stojí zato převzít jako základní vnitřní orientaci (a netýká se to jen výše uvedeného doporučení) bývá zpravidla současně (a často z týchž úst, ale v různých kontextech) zpochybňováno právě ze dvou protikladných směrů – jako naprostá samozřejmost i jako něco, co patří jen do učebnic, které píšou jen o tom „jak by to mělo být“, ale nikoli do reálného života, kde „je to přece všechno úplně jinak“.

Uvidíme, že odmítání výše uvedeného typu životní strategie je důsledkem redistribučních her, které se hrají. Je nepeněžitelná ztráta, kterou si člověk odnesl z her, v nichž se ze svobodně rozhodujícího a jednajícího hráče změnil v nástroj koalic, s nimiž se nekriticky a bezvýhradně identifikuje. Jedná se o jeden z nejzajímavějších fenoménů, který byl upozorován i jinými vědními disciplínami, jehož podrobnější analýza v rámci teorie redistribučních systémů je však značně přínosná.

Další důležité doporučení, které je vhodné dát hned do úvodu, by mohlo znít asi takto: Dobré teorie není nikdy dost. (A dobrá teorie je právě ta, které nikdy není dost, což není – jak by se mohlo zdát – tautologické tvrzení.)

K čemu je dobrá teorie? Uveďme si hlavní důvody:

1. Dobrá teorie vytváří nejlépe strukturovaný prostor pro ukládání zkušeností, umožňuje zařadit poznatky získávané v praxi tak, aby byly připraveny k dalšímu použití, a to mj. i tím, že právě díky teorii můžeme formulovat to, co lze očekávat, abychom pak na základě odchylek reality od očekávání identifikovali skryté prvky reality.

2. Dobrá teorie vytváří vhodný referenční rámec pro komunikaci, umožňuje sdílet vzájemně srozumitelné pojmy a koncepty, předávat nové poznatky.

3. Dobrá teorie (a podle toho se i pozná, že je dobrá) je schopna různé dílčí pohledy vyjádřit jako zvláštní či dílčí případ toho, čím přichází.

4. Systematické použití dobré teorie umožňuje odhalit co nejvíce souvislostí, které musíme uvažovat při řešení určitého problému, návazně pak nejlépe odhadnout, co se bude odehrávat, a dát nejúplnější a dobře strukturovaný výčet toho, čím můžeme vývoj reality ovlivnit žádoucím směrem.

5. V neposlední řadě pak dobrá teorie poskytuje to, co lze nazvat jistotou konání, tj. říká nám, že jde právě o to a to, že právě na to a to se máme zaměřit (jako na hlavní článek, jehož vymezením v praktickém kontextu by každý kvalifikovaný a o dobrou teorii se opírající rozbor měl vrcholit).

Metodická (nikoli metodologická) poznámka:

V našem přístupu hojně používáme matematický aparát – formulování a dokazování některých tvrzení v jazyce matematiky, sestavení a využívání počítačových modelů, formalizované grafické zobrazení důležitých jevů, prezentaci procedury matematického postupu řešení určitých problémů formou výpočtu apod. Matematický aparát umožňuje poměrně přesně též formulovat některé otevřené problémy. Lze předpokládat, že část čtenářské obce se nespécializuje v tomto směru badatelské a aplikační činnosti, nezabývá se systematicky otázkami, které s použitím příslušného matematického (ne vždy zcela jednoduchého) aparátu souvisejí. Nicméně i pro tuto část čtenářské obce platí doporučení, aby si z toho, co přináší tento materiál, co nejvíce osvojili. K tomu několik vět:

- Matematické prvky, které jsou v dalším textu obsaženy, jsou formulovány tak, aby byly co nejvíce srozumitelné i té části čtenářské obce, která v dané oblasti není systematicky vzdělaná, tj. jsou vyloženy populárně.

- K náročnějším částem, např. grafickému výkladu typů vyjednávání, je vhodné se několikrát vždy s odstupem času vrátit – pak se vše stane srozumitelnější a i ten, kdo se s matematickým aparátem stýká jen okrajově, si začne uvědomovat smysl zobrazeného a sděleného s nadhledem.

- Doporučujeme obstarat si počítačový model redistribučního systému a „pohrát“ si s ním – jedná se o činnost nejen zajímavou, ale rozšíří představivost žádoucím směrem.

1. Základní pojmy

Co je redistribuční systém a čemu složí jeho popis

Mezi obecně uznávané pravdy patří, že čím více dokáže firma ocenit výkony svých zaměstnanců, tím je její výkon větší. Obecně to platí i pro další sociální systémy – instituce veřejné správy, organizace, které si konkurují oblasti politické soutěže či veřejně prospěšné činnosti, při výkonu regionální samosprávy na nejrůznějších úrovních, v soukromém i veřejném sektoru apod. Výše uvedené má i opačnou stránku. Čím více je distribuce prostředků uvnitř sociálních systémů výše uvedeného typu v kolizi s oceněním výkonu těch, kteří tento systém vytvářejí, tím menší celkový výkon dosahuje.

Typickou příčinou redistribuce uvnitř takových systémů je to, že se v nich prosadí určitá koalice, která využije svůj dominantní vliv k redistribuci prostředků, jež organizace získává, ve svůj prospěch. Platí to i pro organizace spravované, kde ten, kdo o rozdělení výplat rozhoduje, je do této funkce dosazen a má neomezené či alespoň významné pravomoci. I zde se různé neformální koalice s výše uvedeným cílem vytvářejí.

Ukazuje se, že takto velmi obecně vymezený redistribuční systém lze vhodným způsobem formalizovat, použít k jeho analýze poměrně účinný matematický aparát, zformulovat a přesně zodpovědět (i vypočítat či předvést pomocí počítačového modelu) řadu obecných i konkrétních otázek. Následující text přináší mj.:

1. Vyjádření množiny všech situací, které mohou v redistribučním systému nastat, a to prostřednictvím základní redistribuční rovnice. Ta je mj. i klíčem k vytvoření počítačového modelu.

2. V nejjednodušším případě elementárního redistribučního systému, který je klíčem k analýze systému složitějších (ty jsou jeho rozšířením), prezentaci množiny řešení základní redistribuční rovnice v podobě redistribuční plochy.

3. Náznorné vyjádření předpokladů přechodu od jedné redistribuční situace k jiné s využitím zobrazení redistribuční plochy, představu o tom, v čem spočívá nestabilita jednotlivých typů rovnováhy, jak jednotlivé případy rovnováhy vznikají a jakou roli přitom hraje vyjednávání.

4. Nastínění možnosti využití aparátu univerzální algebry k popisu procesů vyjednávání v redistribučních systémech.

5. Náznorný popis základních typů vyjednávání, včetně vyjednávání s podbízáním se potenciálnímu koaličnímu partnerovi (které je z aplikačního i matematického hlediska nejzajímavější).

6. Prokázání skutečnosti, že v elementární redistribučním systému (tj. mj. systému, který nemá žádné vazby se svým prostředím) existuje tendence ke spojení průměrného hráče s nejslabším. To má velmi závažné praktické důsledky.

7. Prokázání skutečnosti, že řada rozšíření modelu elementárního redistribučního systému výše uvedenou tendenci ještě zesiluje. (Tak je tomu např. v případě, že bereme v úvahu neschopnost hráčů přesně ocenit výkonnost svou i výkonnost ostatních.)

8. Odhalení dvou složek vyjednávání v redistribučních systémech – základní, která se týká nabídky rozdělení výplat, a doplňující argumentaci, která vnáší do systému uvažování vnějších faktorů ovlivňujících příslušný redistribuční systém.

9. Formulování postulátu, že každá doplňující argumentace při vyjednávání vychází z představy o matematicky definovatelném rozšíření elementárního redistribučního systému.

10. Řadu konkrétních aplikací, mj. k problematice systémů vyvíjejících se v čase, k problematice reforem směřujících k větší motivaci apod.

11. Nastínění perspektivního pokračování dalšího zkoumání redistribučních systémů na základě rozboru problematiky spojování jednoduchých redistribučních systémů ve složitě (tj. procesu „řetězení“ či „polymerace“ jednoduchých redistribučních systémů).

Metodologická poznámka:

Jedna věc je problém vhodně pojmenovat, druhá vhodně jej „rozklíčovat“ a otevřít tak cestu k jeho řešení. Pokud se týká pojmenování, pokusil jsem se o to kdysi dávno (již koncem roku 1988, článek pak vyšel v časopise Politická ekonomie č.4/1989), kdy jsem tehdy položil otázku, "zda stávající nedostatky socialismu jsou dané tím, že ještě něco neumíme, že jsme ještě něco dostatečně nepoznali nebo tím, že stávající stav poskytuje některým neoprávněné výhody a privilegia, kteří pak mají zájem na skrývání a zatemňování reálných příčin nedostatků vedoucích ke stagnaci". A odpověděl: "Orientovat se a čestně obstát v těchto diskusích je otázka nejen odborné připravenosti, vědeckého talentu, ale i politické orientace, osobní statečnosti, morálního profilu. Jakmile se totiž začneme (vědecky poctivě) zabývat hospodářským mechanismem v procesu přestavby, v procesu přechodu od současného stavu k podstatně "rovnovážnějšímu" či "parametričtějšímu", resp. trajektorií tohoto přechodu, nemůžeme si nepoložit otázky jako: "Na čem vážně realizační proces?" "Komu vyhovuje stávající stav?" A najednou zjistíme, že četné otázky zůstávají nezodpovězené (a mnohdy ani nenastolené) ekonomickou teorií a to vůbec ne náhodou. Začneme si uvědomovat hlubší příčiny toho, proč zůstávají ekonomickou teorií nezmapována bílá místa, proč věnuje pozornost mnohem více zásadě "každému podle práce", když jí logicky přechází otázka jak zabezpečit, aby platilo "od každého podle schopnosti" - tj. otázka jak dosáhnout, aby každý zastával takové místo, na kterém může uplatnit schopnosti, které má, a současně, aby nezastával místo, které jeho schopnostem neodpovídá. Proč např. končíme výklad základního ekonomického zákona uspokojováním potřeb nebo

všestranným rozvojem schopností, když největší problém je v oblasti možností pro realizaci schopností. Proč v pojetí sociálně ekonomické efektivnosti uvažujeme o proporcích, které vznikají mezi strukturou produkce a strukturou potřeb (v důsledku čehož část produkce zůstává nevyužita, stává se ležákem), přičemž opomíjíme reálnou existenci mnohem větších disparit mezi strukturou schopností a možnostmi jejich uplatnění. Vůbec to není proto, že by ekonomická dimenze uvedených problémů neexistovala a nebyla podstatná, ani proto, že by uvedenou problematiku nebylo možné operacionalizovat. Příčina je v tom, že bychom museli jít až na obnažení skutečných příčin současných vývojových problémů socialismu, podstaty období, které se nazývá obdobím stagnace. - Jakmile si uvedené otázky položíme jako otázky teoreticky, nezbyvá než se s nimi důstojně vyrovnat. Krok za krokem pak začneme mapovat ekonomickou základnu, která umožnila, že v společenském přínosu výsledků práce začaly převažovat vztahy (různě motivované) osobní závislosti nad vztahy kompetentnosti, výkonnosti, morálnosti, političnosti, odbornosti. Že k tomu, aby vztahy osobní závislosti mohly existovat skrytě, aby se nekompetentnost či zneužívání postavení ve společenské dělbě práce neprojevovaly, se musel vytvořit mnohovrstevnatý systém (většinou skrytých) přerozdělovacích procesů převádějící výsledky práce jedněch na pokrytí nedostatků v práci druhých. Musela být oslabena kritéria reálně prokázaných schopností, aby mohla převládat průměrnost - živná půda osobních závislostí." (str. 420)

Problém nebyl ani tak v odvaze věci pojmenovat, ale jít dál a ukázat, co se v takových podmínkách při střetu různých zájmů děje. Dnes bych řekl: Jaké hry se hrají. Tehdy se mi ovšem ještě nepodařilo propojit snahu vidět do podstaty problémů tehdejšího systému s vytvořením aparátu, který by odhalil to, co se odehrává pod pokličkou tehdejšího systému a jaký vývoj lze předpokládat. Obecně se dalo říci – buď projde hlubokými reformami, nebo zanikne. Pro předvídání událostí a hledání nejvhodnějších řešení či eliminaci různých rizik to ovšem nestačilo. Aplikace teorie redistribučních systémů na současné úrovni jejího rozpracování by mohla přinést podstatně více. Tehdy jsem jí ovšem nedisponoval a po pravdě řečeno ani netušil, že taková teorie může vzniknout. Domníval jsem se, že stačí najít zdroje zájmových střetů – a k tomu stačilo identifikovat zdroje vzniku redistribuce parazitního typu.

Teorie ovšem může jít vždy o hodně větší kus dál, než si představujeme, a to zejména ve směru pochopení vztahu mezi tím, co nám teoretický systém říká a jak v praxi uplatnit to, co nám říká. Jinými slovy – teorie před sebou vždy má úkol řešit i otázky spojené s aplikací jejích výsledků. V tomto směru rozvíjení teorie můžeme jít vždy dál a dál a zvyšovat tak účinnost její aplikace, resp. realizace toho, s čím přichází. Trpělivé hledání způsobu „rozklíčování“ realizační problematiky v průběhu téměř dvaceti let přece snad jen něco přineslo.

Podobné problémy ve větší či menší míře existují i v jiných sociálních systémech a na nejrozličnějších úrovních. Teorie redistribučních systémů otevírá cestu k jejich přesné analýze.

Teorie redistribučních systémů má aplikaci v řadě oblastí, v současné době jsou v popředí pozornosti zejména následující:

1. Problém výkonnosti organizací, které se nenacházejí v tvrdě konkurenčním prostředí² - jak zajistit, aby se uchovávala jejich výkonnost.
2. Problém realizace reform systémů, které směřují k větší motivaci k dosahování výkonu.
3. Problém prosazení návrhů na zlepšení v rámci organizace.³
4. Při analýze otevřených střetů dvou protichůdných stran, za kterými se zpravidla skrývá mnohem sofistikovanější hra o redistribuci užitek.⁴

Můžeme tedy shrnout: Oblast aplikace je velmi široká, jedná se o realizační dimenzi jakékoli problematiky.

Z praktického hlediska stojí zato si uvědomovat, že existují dva velmi odlišné typy aplikace teorie praxi, resp. dva krajní případy, které se od sebe výrazně odlišují:

1. Systematická s využitím kvantifikace veličin a sestavení modelu.
2. Formou kultivace rozhodování na základě zkušeností a intuice.

V prvním případě řešíme prakticky významný případ a máme lidské, časové i technické prostředky k tomu, abychom na řešení tohoto případu vyčlenili dostatečnou kapacitu. – V takovém případě s využitím výše

² Pod "tvrdě konkurenčním prostředím" budeme rozumět takové, kdy výraznější odchylka rozdělení výplat od skutečně prokázaných výkonů vede k takovému snížení výkonnosti ve vztazích s vnějším prostředím a případně vyvolává i takovou meziorganizační migraci, že ohrožuje samotnou existenci organizace, tj. vystavuje ji riziku zániku v daném prostředí.

³ Na první pohled není souvislost tohoto případu s problematikou dvojího hodnocení či jeho určitá novost vůči předcházejícím dvěma zcela zřejmá. Ve skutečnosti většinou každý návrh na zlepšení v sobě spojuje dva momenty: - Možnost lepšího ocenění výkonů a motivaci k výkonu (jinak by se nejednalo o návrh na zlepšení). - (A to je zde nové:) Každý, kdo je schopen podat návrh na nějaké zlepšení, prokazuje své schopnosti a tudíž vstupuje do hry o subjektivní a sdílené hodnocení výkonnosti, což často stačí k tomu, aby návrh ne nějaké zlepšení neprošel. (Autor takového návrhu se pak diví, proč je jeho přínos odmítán)

⁴ Oblastí aplikace je patrně více a bylo by vhodné pokusit se o jejich úplný strukturovaný výčet. K metodě úplného strukturovaného výčtu viz Valenčík-Wawrosz-Bedretdinov (2007).

uvedeného popisu vyjednávání můžeme sestavit poměrně přesný koncept (ve smyslu neplnohodnotného modelu) dané situace, formalizovat jej, hledat matematicky definovatelné přesahy, formou brainstormingu jej doplňovat, v některých případech vhodně volenou kvantifikací vstupních dat ověřovat realizovatelnost různých alternativ (nakolik je lze využít či nakolik hrozí).

Ve druhém případě rozhodujeme se sami a v rovině každodenního rozhodování (kdy paralelně řešíme řadu dalších obdobných problémů). Máme omezený čas, na rozhodnutí jsme sami. – V takovém případě musíme spoléhat zejména na spontánní aktivity našeho myšlení. Tyto spontánní aktivity našeho myšlení lze podstatně zdokonalit procvičením, které vychází z pochopení toho, co vlastně musíme prostřednictvím nich rozhodnout a jak probíhá rozhodovací proces. V tomto smyslu znalost výše uvedeného umožňuje dosáhnout vhodného propojení vědomých a spontánních aktivit zvyšujících efektivnost našeho rozhodování.

První případ je velkou výjimkou – tímto způsobem uplatňuje teorii v praxi tak v jednom ze sta případů (možná ani to ne). Proto si oprávněně zaslouží pozornost to, co bychom mohli nazvat kultivací konceptuálního myšlení. Například již znalost základních parametrů her typu věžňova dilemma je pro každého člověka v nejrůznějších oblastech každodenní i profesní činnosti velmi poučná a návodná. Tak tomu je i s konceptem, který vzniká rozpracováním a osvojováním teorie redistribučních systémů.

Druhá forma uplatnění teorie (v našem případě redistribučních systémů) v praxi předpokládá nejen předání poznatků, ale i výcvik řady duševních aktivit - rozpoznání standardních situací, schopnosti si je správně zařadit a najít adekvátní reakci na ně, rozlišit podstatné a nepodstatné. A to vše v reálném čase, kdy mnohdy rychlost reakce je tím rozhodujícím. Výuka teorie redistribučních systémů tak může být s trochou nadsázky pojata i jako bojové umění. Či ještě přesněji - teorie redistribučních systémů by měla být dotažena do takové podoby metodických doporučení a předpokladů jejich osvojení, aby člověk v redistribučních hrách úspěšně obstál. To klade určité nároky na její pojetí a vystavuje tuto teorii rovněž určité zpětné kontrole.

Lze předpokládat, že teorie redistribučních systémů nebude ty, co se s ní seznámí, zbavovat zábran a poskytovat jim návod, jak vytvářet parazitující koalice, ale naopak – naučí je bránit se proti takovým koalicím, omezovat či zcela eliminovat jejich vliv a získat vnitřní odolnost vůči ochotě jim přisluhovat či jiným způsobem je podporovat. Tj. že tato teorie bude oporou těm, pro které se vžilo označení slušní lidé.

Velká hra o Eger 1552

**(jako ilustrace toho, proč znát teorii redistribučních systémů
a jak může být kaprál chytřejší než generál ještě před bitvou)**

V roce 1552 oblehl maďarský Eger turecký vezír Ahmed se 150 000 muži (podle některých pramenů se přímého boje o dobytí hradu zúčastnilo "jen" 70 000 mužů). Jim čelilo pouze 2000 obránců, mezi kterými byly ovšem i ženy. Vedl je Štefan (István) Dobó. Eger se udržel celých 38 dní a turecká vojska se vzhledem k blížící se zimě musela stáhnout.

Obránci Egeru odrazili 13 útoků. Nesmírně statečně si vedly ženy. István Dobó se dokázal nemožné a vytvořil historický rekord v poměru počtu mezi úspěšnými obránci a neúspěšnými útočníky jednak tím, že sjednotil obránce a dokázal udržet jejich bojového ducha, jednak tím, že si "přečetl" protivníka a použil řadu invencí.

Útočníci nejdříve chtěli využít převahy v technice - disponovali totiž mnohem modernějšími děly. Dobó byl schopen najít protitah - chladit vodou svá děla a dosáhnout dostatečně rychlé palby, aby prostou dělostřeleckou převahou nebylo možné obranu hradu zlikvidovat. Pokusům Turků podkopat se pod hrad čelil umístěním bubnů s hrachem na jejich povrchu, čímž dokázal přesně identifikovat místo, kde vedla chodba, a tuto chodbu pak zničit. Při závěrečných útocích si z jeho popudu obránci včetně žen pokryli obličej červeným vínem a děsili tak útočící Turky, kteří se domnívali, že obránci pijí čerstvou krev zvířat a snad i padlých útočníků (odtud vznikl název egerská Býčí krev).

A co je zde zajímavé z hlediska teorie redistribučních systémů? Nic. Tedy zatím nic. Zajímavé bylo to, co se odehrálo po slavném a historicky nikdy nepřekonaném vítězství. Mj., za zmínku snad stojí i to, že - jak potvrdí každý, kdo v zde byl, není egerský hrad chráněn nějakým výjimečným přírodním útvarem. Stojí sice na skále, která však z žádné strany není nepřekonatelná a nejméně z jedné třetiny v podstatě hrad téměř nechrání. Význam výhry byl o to větší, že ostatní maďarská města, jejich hrady a opevnění byla Turky obsazena bez většího odporu.

István Dobó byl po slavném vítězství obviněn, že překročil denní limity čerpání zásob. "Manko" mu bylo předepsáno k úhradě. Když ho zaplatil (což to, co ho tímto chtěli vlákat do pasti neočekávali), druhá strana (kdo a proč na ni stál?) přitvrdila a obvinila ho (jak jinak?) z vlastizrady. Po roce vězení se žádné provinění neprokázalo a tak musel být propuštěn. Do Eggeru se již nevrátil. Odjel do Horních Uher (tedy na Slovensko), kde všem vyřel zrak a užívaje si života se svými milovanými v pohodě dožil zaslouženého věku 78 let.

Kontrolní otázka: Kým a proč byl Dobó likvidován? (A zde teprve začíná to, co teorii redistribučních systémů zajímá.)

Dobó se skutečně dopustil strašného provinění. Pod vlivem mohutnosti turecké armády i jejího technického vybavení začala řada významných činitelů reprezentujících ekonomickou, politickou a vojenskou moc v Maďarsku tajně vyjednávat o lokálních podmínkách kapitulace. Šlo o to, jak formou podbízení Turkům uchovat aspoň něco z majetku a vlivu, zejména pokud to bude na úkor těch, kteří včas "nepochopili", jaký bude výsledek hry. A z tohoto hlediska Dobó ukázal, že:

- Tureckou armádu lze porazit, i když je v obrovské početní a technické přesile.
- Podmínkou vítězství je nutnost opřít se o obyčejné lidi, kteří se neúčastní složitých her "výprodeje" pozic Maďarska, ale bojují o svoji svobodu a to málo, co mají.

Za jedno i druhé musel zaplatit. Jinak by se stal hrdinou a přirozeným vůdcem národa. Všimněme si, že dokázal jak získávat důvěru lidí, tak projevil obrovskou invenčnost a přišel v procesu boje s řadou inovací (něco podobného známe i z našich dějin). Boj o Eger vyhrál, v tu dobu se však hrála úplně jiná hra, do které svým vítězstvím vstoupil, aniž by si to uvědomoval. I když něco tušit mohl, protože jiná města se vzdala až příliš snadno. V té hře, která se skutečně hrála a v níž čelil ještě větší přesile, již zvítězit nedokázal. V té nejvyšší hře, kterou hraje každý z nás s osudem však nakonec přece jen patrně dopadl nejlépe ze všech zúčastněných. Uchoval si čest a spokojeně dožil vysokého věku.

Pro nás z toho plyne poučení, že i v zdánlivě zcela jasně definovaném a deklarovaném konfliktu, je víc, než se většině jeho účastníků zdá. Existují dohody obou stran, co se odehraje v případě vítězství jedné nebo druhé. Podle okamžité pozice pak dochází k tomu, že se někteří účastníci podbízejí ve snaze získat něco na úkor těch, na jejichž straně v deklarované podobě stojí. Míra podbízení bývá tak velká, že se i uvnitř těch, co se podbízení dopouštějí, může zvednout odpor vůči tomuto podbízení. Ale to již jsou standardní herní dilemata a různé typy rovnováhy, s nimiž se v tom či onom konkrétním případě setkáváme.

Po bitvě je každý kaprál chytřejší než generál a tak stojí zato si položit otázku: Mohl Dobó vyhrát i tu hru, ve které se skutečně a definitivně rozdělovalo to, co se rozdělovalo? A skromně můžeme odpovědět: Ano, pokud by znal základy teorie redistribučních systémů.

Na "viditelnou" část hry, tj. boj o Eger, se pečlivě připravil a volil správné taktické i strategické kroky:

- Nechal navézt dostatek zásob, včetně vody, vína, oleje s vědomím toho, že vše lze proměnit v účinnou zbraň (např. v podobě vařící vody, která se lije útočícímu protivníkovi na hlavu).
- Dosáhl stavu plného odhodlání a soustředění obránců, kteří si uvědomovali, že každý den obrany je přibližuje k vítězství (zima se blíží a 70 000 dobytých, to není jen výhoda v podobě obrovské síly, ale také stále těžší zátěž z hlediska získávání zásob ze stále širšího okolí).
- Dokázal si "přečíst" protivníka a tak přesně odhadl, jak bude postupovat a jak mu zabránit v tom, čeho chce dosáhnout.

V rozhodující, byť i "neviditelné" fázi redistribuční hry, se Dobó ukázal být naprosto nepřipraven. Nevytvořil kolem sebe ani tu nejmenší družinu, která by s vědomím toho, o co jde, bojovala. Nepřipravil si žádné prostředky k boji. Nedokázal předvídat tahy protivníka a nechal se jimi zaskočit...

Z tohoto hlediska je důležité znát mj. následující:

1. Mezi póly vystupujícími proti sobě v otevřeném konfliktu se vytvářejí skryté koalice.
2. Vzhledem k tomu, že každý z pólů konfliktu je výsledkem vývoje redistribučního systému, lze analyzovat zjistit:
 - O jaký se jedná redistribuční systém a v jakém stádiu vývoje či v jaké standardní situaci se nachází.
 - Kdo a proč bude mít tendenci vytvořit skrytou koalici s protivnou stranou konfliktu.
 - Kdo využije ohrožení systému k tomu, aby se v redistribuční hře prosadil, a kdo naopak bude i za cenu zvýšení ohrožení či porážky bránit svou pozici v rámci jedné strany konfliktu i za cenu kolaborace s druhou stranou konfliktu.
3. Jak identifikovat, kde se tvorba skrytých koalic projeví, jak včas avizovat riziko jejího vzniku a odhalit ji.

Metodologická poznámka:

Poté, co jsem nechal první pracovní verzi rodícího se rukopisu o teorii redistribučních systémů kolovat mezi svými přáteli, dostal jsem následující SMS:

„Mám určitý pocit rozporu mezi tím příkladem s Istvanem Dobó a teorií her. Myslím, že každá hra má vadu v tom, že je dán počet hráčů a nějaká pravidla. Navíc termín redistribuce ukazuje na to, že je tu předpoklad tendence k uzavřenosti. Dobó vůbec neměl možnost si tu hru zahrát. Ono vyhrál tu svoji a v té druhé byl jen překážka. Jde o jiné hry s jinými hodnotami. Teprve zkoumání hodnot, o které šlo v těchto hrách, může přinést

nějaké poučení. V jedné hře šlo o život, ve druhé o prachy. Chybu udělali ti zrádci, protože se našel poctivý neřiditelný idiot, odvěky to nepřítel velkých zisků na cizí účet. - Ahoj. L“

Podle mého ve skutečnosti existuje jen jediná hra – a to je život sám. A v ní se rozhoduje o výhrách a prohrách v jednotlivých dílčích hrách, do nichž se dostáváme – ať již chceme nebo ne, ať již si to uvědomujeme či nikoli. A důležité je, abychom vyhrávali, pokud nám jde o nějaké pozitivní hodnoty. Ten, kdo na hodnoty apeluje, ale v realitě nakonec prohraje, nahrává jen a jen těm, kteří se snaží o to, aby se v reálném životě hrály jen hry bez jakýchkoli zábran a život byl zbaven jakýchkoli pozitivních hodnot.

Další ohlas jsem dostal od E.:

„Myslím, že se jedná o jednu hru, ale hierarchicky uspořádanou. Každý účastník hry jedná z pozice toho, v jakém "světe" žije. Vezmu-li úvahu o tom, že vesmír (svět) je tak akorát složitý, aby ho ten, kdo v něm vznikl mohl rozklíčovat, pak účastník hry z nižší roviny (světa) ve "vyšší" rovině hry nemá šanci skutečnou realitu rozklíčovat, protože je složitější než "svět" (rovina), ve které žije. - Velmi se mi líbí myšlenka pí. Rowlingové z příběhů Harryho Pottera, že existuje svět Kouzelníků a svět Mudlů (to jsou ti, co neumějí čarovat). Svět Kouzelníků je součástí světa Mudlů, ale ti o něm nevědí a kouzelné věci nevidí a nechápou, kromě toho Kouzelníci svůj svět před Mudly tají.“

My ale žijeme ve stejném světě, který lze rozklíčovat (třeba – v dané oblasti – právě s pomocí teorie redistribučních systémů.

Později uvidíme, že fenomén vytváření skrytých koalic i v případech otevřených konfliktů vyplývá z jednoho z nejvýznamnějších jevů v oblasti redistribučních systémů – ze způsobu jejich řetězení či slučování do podoby složených redistribučních systémů. To, co se nám např. v dějinách jeví jako obsazení, dobytí, násilné připojení apod. je ve skutečnosti interakce dvou redistribučních systémů, při které jeden z nich vyvolává ve druhém změnu tak, aby se v něm vytvořila (pod jeho aktivním vlivem) nová vítězná koalice založená na obdobném principu redistribuce, jaký již existuje ve vítězném redistribučním systému. Tímto způsobem dochází ke stabilizaci rovnováhy uvnitř složeného redistribučního systému. Tato stabilita je podstatně větší, než by mohla být v jednoduchém systému – jak vítězném, tak i v tom, který byl připojen. K tomu, abychom lépe pochopili, jak uvedené procesy probíhají (a mohli lépe číst i to, co se odehrává v dějinách), je nutné vytvořit velmi precizní matematický model elementárního redistribučního. V něm je v zárodku obsaženo velmi mnoho z toho, s čím se pak setkáváme v chování, interakci a vývoji reálných složitých redistribučních systémů.

Obecně o teorii her a začlenění teorie redistribučních systémů do jejich rámců

Teorie redistribučních systémů je původní a významná oblast teorie her.

Hra v normálním tvaru má formální zápis:

$\{Q; X_1, X_2, \dots, X_N; M_1(\mathbf{x}), M_2(\mathbf{x}), \dots, M_N(\mathbf{x})\}$,

kde

Q je množina hráčů, např. $\{1, 2, \dots, N\}$,

X_i je množina strategií, kterou disponuje i -tý hráč,

\mathbf{x} je uspořádaná N -tice strategií zvolených jednotlivými hráči,

$M_i(\mathbf{x})$ je výplatní funkce i -tého hráče, která mu při daných zvolených strategiích přiřazuje určitou výplatu.

V naší teoretické literatuře jsou nejcennějším zdrojem práce M. Maňase, zejména jeho Teorie her a konfliktů zájmů (Maňas 2002). Dalším autorem, který částečně spolupracuje s naším řešitelským týmem, je B. Sekerka.⁵ Pokud se týká M. Maňase, jedná se zejména o kapitoly 5 a 6 (Nekooperativní konflikty N účastníků a Kooperativní hry N účastníků, kde je podrobně rozebrána problematika tvorby koalic a role vyjednávání při tvorbě koalic). Všechny konkrétnější zaměřené příklady ovšem vycházejí z analýzy chování oligopolů, když každý z účastníků rozhoduje o rozsahu výroby (což je jeho strategický parametr) a je omezen svou nákladovou funkcí (která musí být od určitého bodu rostoucí u všech hráčů, jinak by vytváření koalic nemělo smysl).

Teoretická literatura věnovaná problematice sociálních či psychologických aspektů řízení organizací výše tematizovaný problém většinou přehlíží.⁶ Není jednoduché odpovědět, proč tomu tak je. Jednou z příčin může

⁵ Sekerka (2002), do společné práce Bedretiniov-Valenčík-Wawrosz (2006) přispěl samostatnou přílohu zaměřenou právě na axiomatizaci problematiky tvorby koalic.

⁶ Typickým příkladem reprezentativních monografií určených širší veřejnosti jsou např. (Armstrong 1999), (Armstrong 2002), (Bedrnová-Nový 2002), (Bělohávek 2005), (Dědina - Cejthamr 2005), (Fehlau 2003), (Koubek 2001), (Mayerová - Růžička 2000), (Nakonečný 2004), (Nový - Surynek 2002), (Stýblo 2003), (Tureckiová 2004) aj. Nenajdeme v nich ani zmínku o problematice vztahů uvnitř řízených systémů, které působí proti odměňování podle výkonnosti a snižují efektivnost organizací.

být, že doposud nebyl nalezen vhodný koncept, který by umožnil jevy spojené s výše uvedeným identifikovat, resp. nebylo vytvořeno teoretické prizma, kterým by je bylo možné nahlížet.

Pozitivní výjimkou je monografie M. Čákrta *Konflikty v řízení a řízení konfliktů* (Čákr 2000) či B. Štědroň *Manažerské řízení a informační technologie* z roku 2007 (Štědroň 2007).

M. Čákr zmiňuje teorii her jako nástroj analýzy konfliktů v oblasti řízených organizací, při prezentaci problému však dává spíše přednost popisu a zobecnění. Je to svým způsobem škoda, protože aplikace teorie her by mu umožnila lépe se podívat "pod pokličku" toho, co se v dané oblasti odehrává. Mohl by např. analyzovat vztah mezi tvorbou koalic uvnitř firem, změnami koaličních struktur, rolí vyjednávání, formami redistribuce a typy konfliktů. Ukažme si to na příkladu, a to příkladu, který sám uvádí a analyzuje (mohli bychom uvést celou řadu dalších z jeho monografie):

"Představme si například spor, který se rozhořel v jisté firmě mezi výrobou a prodejním oddělením. Šlo, jak jinak, o nedostatkové finanční prostředky z rozpočtu. Na trh je uváděn nový výrobek a, jak už to bývá, zdroje nejsou bezedné. Každá strana nachází "neprůstřelné" důvody, proč má dostat víc než druhá." (Čákr 2000, s. 31)

Vidíme, že konflikt vyplývá ze snahy prosadit určitý typ redistribuce, přičemž k tomu je nutná tvorba koalic. Tak tomu bývá prakticky vždy a všude. Teorie redistribučních systémů umožňuje zatřídit vzniklou situaci, dát přehled všech alternativ vývoje, vytipovat vhodný typ argumentace napomáhající vzniku takové koalice, která by byla nositelem řešení konfliktu na bázi zvýšení efektivnosti.

Místo toho však M. Čákr v závěru poznamenává: *"Jde o klasickou situaci s nulovým součtem - mohu dostat navíc jenom to, co urvu z koláče druhého."* (Čákr 2000, s. 31) Tím se mj. dopouští menšího omylu. Nejedná se totiž o hru s nulovým součtem. Pokud nebudou zdroje, tedy finanční prostředky, rozděleny mezi výrobu a prodejní oddělení optimálně (ekonom by řekl, že mezní výnosy z prostředků uvolněných do obou oblastí se musí rovnat), výkon firmy poklesne, což bude znamenat újmu jak pro ty, co působí ve výrobě, tak pro ty, co působí v prodejním oddělení.

Jedna z nejzajímavějších a nejpřínosnějších částí monografie M. Čákrta je nazvaná *Průběh meziskupinového konfliktu*. (Čákr 2000, s. 49-54) Již samotné názvy podčástí, které obsahuje, stojí za pozornost: *"K čemu dochází uvnitř skupin? A co nastává mezi skupinami? K čemu dochází u vítězů? Svým vývojem prochází i skupina poražených."* Každá podčást má 5-8 bodů, z nichž některé jsou poměrně přesným popisem standardních situací vznikajících v redistribučních systémech.

M. Štědroň se mj. věnuje problematice tzv. paranoidního řízení, jehož postupy formuluje takto:

- *zbavuj se nejlepších pracovníků, a pokud to není možné, neposkytuj jim potřebné informace,*
- *introvertům dávej extrovertní činnosti a naopak,*
- *nikdy nestanovuj jasné priority činnosti,*
- *neformuluj nic jasně a stručně,*
- *nevymezuj jasně obsah a pole působnosti vedoucích pracovníků,*
- *neobklopuj se nekonformně myslícími a kritickými pracovníky, kteří mohou pracoviště destabilizovat,*
- *když to situace vyžaduje, manévruj na okraji dění."* (Štědroň 2007, s. 29)

Dále musí paranoidní řízení zabezpečit:

- *úmyslné vytváření napětí mezi členy pracovních týmů,*
- *atmosféru obav a strachu,*
- *eliminaci všech samostatných a kriticky uvažujících pracovníků mimo hranice organizace,*
- *pravidelné decimace pracovních týmů."* (Štědroň 2007, s. 29-30)

Úspěšný manažer pak musí zabezpečit:

- *zbavování se odpovědnosti,*
- *soustavné znevažování práce odborníků."* (Štědroň 2007, s. 30)

Všimněme si, že některé z bodů přímo či nepřímo s formováním koalic schopných ovlivnit redistribuci prostředků uvnitř takových organizací souvisejí.

Jiný příklad popisu vztahů uvnitř sociálního systému v souvislosti s jeho řízením najdeme u vášnivého obhájce respektování tržního řádu jako základní podmínky úspěšného řízení společnosti W. Euckena v jeho *Zásadách hospodářského řádu*. Mj. zde uvádí: *"Pro nás jsou důležitější interní výměny vůdčích vrstev a zejména boje starých vůdčích vrstev s takovými vrstvami a skupinami, které se k vedení derou. Nejdříve se rozštěpí vrstva B tak, že vznikne skupina B 1, která usiluje o vedení společnosti, tedy chce svrhnout skupinu A. Ale také A se rozštěpí, takže se vytvoří vrstva A 2, která je nakloněna paktovat se s B 1."*

Obě velké revoluce, na nichž spočívá naše doba, byly po této stránce vzájemně propojeny, revoluce společensko-politická i revoluce hospodářská. Obě totiž způsobily rychlé střídání vůdčích vrstev, počínaje odstraněním starých monarchisticko-feudálních vůdců, s následnými boji stále zvonu vznikajících skupin a vrstev.

V jedné zemi mají rozhodující slovo zemědělské funkcionáři, v druhé funkcionáři odborů, v třetí je možná vytlačí funkcionáři průmyslových mocenských skupin. Naproti tomu se ve čtvrté zemi zmocní A 1 na kratší nebo

delší dobu funkcionáři maloobchodu spojeného v částečný monopol nebo bank. Vrstva funkcionářů se může konstituovat jako A 1 a ovládnout i ideologicky zemi tím, že násilím zabráňuje nástupu B 1...

Všechny skupiny, jak hospodářské, tak i politické, přitom potřebují „ideologie“. Všechny prohlašují, že se zastávají svobody, práva a humanity. B 1 bojuje například proti „kapitalismu“, proti „reakci“, za „rovnost“ a „pokrok“. A 1 udává, že bojuje za „skutečnou svobodu“, proto „diktatuře“ a za „opravdovou rovnoprávnost“. Také A 2 má ideologii, která je zpravidla humanitární. Je to „maškarní bál ideologií“ (Röpke) a lze rozpoznat, kdo má jakou masku. Jsou to politické a hospodářské vůdčí skupiny, které usilují o moc anebo ji brání.” (Eucken 200, 64.)

Elementární redistribuční systém

Jako velmi vhodný krok k „rozklíčování“ problematiky redistribučních systémů se ukázalo vytvoření modelu elementárního redistribučního systému, tj. systému, který byl záměrně sestaven jako ten nejjednodušší, jaký můžeme uvažovat, a to nejjednodušší i z hlediska praktických a technických problémů jeho analýzy:

- Model má pouze tři hráče (A, B, C) - tak, aby mohly vznikat nejjednodušší, ale netriviální koalice (dva proti jednomu).

- Výkony hráčů jsou rozděleny v poměru 6:4:2 - aby se jednalo o malá, přirozená, snadno představitelná čísla, která lze alespoň jednou rozdělit.

- Každý z účastníků systému (hráč) má stejnou schopnost ovlivnit výsledek (má tedy vlivovou sílu rovnou "1") - tj. koalice dvou vždy vede k prosazení výsledku, na kterém se v rámci koalice dohodnou. (Obecně tomu tak nemusí být - např. v rodině nemá každý z hráčů stejnou váhu při rozhodování; jsou i velké redistribuční systémy, kde nepočetná skupina je schopna ovládat a okrádat velmi početné masy, především však se jedná o systémy v organizaci, která je někým spravována, kde nemá každý z hráčů stejnou váhu při rozhodování.)

- Všechny koalice jsou možné a rovnoprávné - neexistuje žádná diskriminace, pokud jde o tvorbu koalic.

- Všichni hráči jsou informováni o tom, jaká je jejich výkonnost, a všichni vědí, že ostatní hráči jsou takto informováni.

- Čím větší je redistribuce oproti výplatě (odměně) za výkon, tím více klesá výkonnost celého systému.

Metodologická poznámka:

Výše uvedené jsou jen nejzjevnější charakteristiky, resp. definiční znaky či předpoklady elementárního redistribučního systému. Vždy existuje v podstatě neomezené množství dalších skrytých předpokladů či parametrů, které činí elementární redistribuční systém skutečně elementárním. (Např. pokud chceme sestavit skutečně jednoduchý model, musíme najít nějakou konstantu, která pokles výkonnosti systému vyjadřuje; v realitě však popis závislosti může být mnohem složitější.) Z metodologického hlediska je pak důležité:

- Pokusit se o co nejpřesnější a co nejlépe strukturovaný výčet předpokladů, na základě nich definujeme elementární redistribuční systém.

- Uvědomovat si, že existují vždy nějaké skryté parametry či předpoklady, které si neuvědomujeme.

- Vycházet z toho, že identifikace každého skrytého předpokladu, parametru či definičního znaku umožňujícího nám z intuitivního hlediska považovat elementární systém za elementární nám současně vymezuje i určitý směr rozšíření pojmu redistribuční systém, resp. nás vede k nutnosti uvažovat obecnější případy. (V tomto smyslu se jedná o problematiku hledání „přesahů“, tj. překročení rámců stávajícího poznání.)

Z hlediska teorie her se jedná o hry s více než dvěma hráči (konkrétně v nejjednodušším případě třemi), s volnou disjunktivní koaliční strukturou, s nekonstantními výplatami a podstatnou koaliční hru. (Srov. Mañas 2002) Jakkoliv se vskutku jedná o elementární redistribuční systém, tj. systém, ve kterém základní parametry jsou úmyslně zjednodušeny, ukazuje se, že má smysl jít cestou od elementárního systému k jeho rozšiřování, přidávání dalších předpokladů a možností. Především - jak si ukážeme - se však otevírá cesta k vytvoření zajímavého, elegantního a účinného matematického aparátu popisujícího podstatné aspekty chování člověka v organizacích různého typu.

V elementárním redistribučním systému vznikají situace, které přímo vybízejí k tomu, aby byly pojmenovány, např. (6:4:2) – odměňování podle výkonu, (3:5:3) – rovnostářsky orientovaná redistribuce s vůdcem, (2:5:3,5) – trestání odporu, odměňování loajality vůdcem, (4:5:2,5) – redistribuce s vůdcem a částečnou zásluhovostí, (3,5:3,5:3,5) – plně rovnostářský systém apod., kde čísla v závorce znamenají poměr rozdělení výplat, resp. výplaty samotné.

Řešení jednoduché úlohy si ukážeme na následujícím příkladu:

Nechť v určitém systému mohou vzniknout následující redistribuční situace a tyto situace jsou také jediné možné, které zde mohou vzniknout (očíslovíme je číslicemi 0, 1, 2 a pojmenujeme):

(6 :4 :2)	původní distribuce podle výkonnosti	0
(3,5 :3,5 :3,5)	rovnostářská redistribuce	1
(3 :5 :3)	rovnostářsky orientovaná redistribuce s vůdcem	2

Nemusíme analyzovat všechny kombinace strategií uplatněných jednotlivými hráči. Aby totiž některá z herních situací reálně nastala, musí ji (za daných předpokladů, tj. pokud mají hráči stejnou rozhodovací sílu apod.) svoji vahou prosadit alespoň dva hráči (kteří takto vytvoří koalici), současně pak platí, že stačí jen dva hráči, aby příslušnou herní situaci prosadili.

Máme následující případy možné shody dvou hráčů:

A	B	B	C	C	A
0	0	0	0	0	0
1	1	1	1	1	1
2	2	2	2	2	2

Podtrženy jsou ty strategie, které preferují příslušní hráči (A preferuje 0, protože v tom případě má největší odměnu 6; B preferuje 2, protože v tom případě má největší odměnu 5; C preferuje 1, protože v tom případě má největší odměnu 3,5). Vyškrtnuty jsou ty strategie, které jsou dominovány jinými, tj. ty, které by v příslušné koalici nevybral žádný z hráčů. Například v koalici hráčů A a B se varianta 1 neprosadí z důvodu, že výrazně snižuje výplatu obou hráčů proti původní variantě. Vidíme, že v daném případě vzniká zajímavé herní dilema. Všimněme si, že jsme do uvedeného krátkého přehledu vybrali přímo prosaditelné i nepřímo prosaditelné herní situace (1). Herní situace 1 vystupuje vlastně jako jakási obranná strategie hráče A vůči nebezpečí velmi pravděpodobné a velmi typické herní situace 2. Pokud by schopnost hráčů prosadit určitou strategii byla stejná, nelze ze zadání určit, která z herních situací by nastala.

F. Charvát⁷ přirovnal výše uvedený postup k chytání ryb na udici a nastínil stručně způsob, který umožní provést - obrazně řečeno - výlov rybníka, otevřel cestu k vypracování počítačového modelu na základě formulování základní redistribuční rovnice.

Redistribuční rovnice

Základní redistribuční rovnici pro případ elementárního redistribučního systému lze formulovat takto:

$$x + y + z = 12 - \eta \cdot R(x - 6, y - 4, z - 2)$$

kde:

$x + y + z$ je součet skutečných výplat jednotlivých hráčů

12 je maximální odměna, která by mohla být rozdělena, pokud by výkon redistribučního systému byl maximální, což znamená, že by nedocházelo k redistribuci, rozdělení výplat by proběhlo podle výkonnosti

η je koeficient snížení výkonnosti

$R(x - 6, y - 4, z - 2)$ je funkce vzdálenosti rozdělení skutečných výplat od výplat podle výkonu.

Redistribuční rovnici pak lze číst takto: Toho, kolik si hráči mohou rozdělit, je tolik, kolik by si mohli rozdělit maximálně sníženo o to, nakolik se vzdálili rozdělení podle výkonu.

Funkci vzdálenosti R můžeme definovat různě:

- Nejjednodušším způsobem: jako $|x - 6| + |y - 4| + |z - 2|$, tj. jako součet absolutních velikostí rozdílů optimální výplaty podle výkonu od skutečné;

- Metricky: jako $\sqrt{(x - 6)^2 + (y - 4)^2 + (z - 2)^2}$, tj. jako odmocninu součtu čtverců rozdílů optimální výplaty podle výkonu od skutečné.

V obecném tvaru pro n hráčů lze redistribuční funkci zapsat takto:

$$\sum_{i=1}^n x_i = \sum_{i=1}^n a_i - \eta \cdot R(a_1 - x_1, a_2 - x_2, \dots, a_n - x_n)$$

resp.

⁷ Doc. RNDr. František Charvát, DrSc. (1939 - červen 2007) působil na Katedře marketingové komunikace VŠFS.

$$\sum_{i=1}^n x_i = \sum_{i=1}^n a_i - \eta \cdot R(X)$$

kde X je vektor (x_1, x_2, \dots, x_n)
příp.:

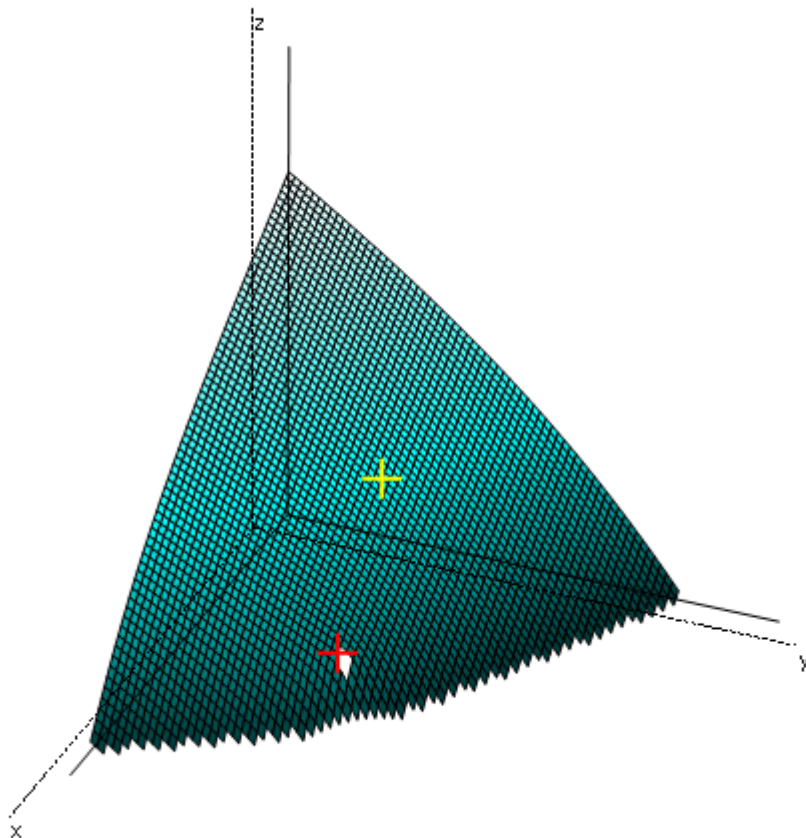
$$\sum_{i=1}^n x'_i = \eta \cdot R(X')$$

kde $x'_i = a_i - x_i$

Počítačový model a zobrazení redistribuční plochy

V současné době byl vyvinut velmi zajímavý aparát opírající se o počítačový model, na kterém lze řadu situací simulovat a otevřít si tak cestu k analýze skrytějších vrstev dané problematiky. Model umožňuje popsat různé typy vyjednávání a výsledky tohoto vyjednávání, které se nám zobrazí jako vyjednávací trajektorie na redistribuční ploše. Předpokládejme přitom, že existuje nejnižší možná výplata, např. ve výši 1, což je předpoklad logický. Nepochybně existuje nejmenší výplata a pro zjednodušení v kontextu čísel charakterizujících výkon jí může odpovídat právě hodnota 1.

Graf 1. Příklad počítačového zobrazení redistribuční plochy

Na grafu 1. je příklad počítačem zobrazené redistribuční plochy pro hodnotu koeficientu snížení výkonnosti η rovnou 0,5 a R definovanou jako odmocninu čtverců odchylky redistribuce od odměny podle výkonu. Dolní křížek ukazuje na bod se souřadnicemi (6; 4; 2), tj. bod rozdělení výplat podle výkonu, horní křížek ukazuje na

bod, kdy každý z hráčů získá stejnou odměnu, což je v daném případě 3,6, tj. bod se souřadnicemi (3,6; 3,6; 3,6). Oběma body musí každá redistribuční plocha procházet. V bodu se souřadnicemi (6; 4; 2) je součet výplat všech hráčů největší. Čím dále se od tohoto bodu vzdalujeme, tím více hodnota součtu výplat klesá.⁸

Číselné vyjádření bodů na redistribuční ploše:

Grafickou představu o redistribuční ploše je vhodné z řady důvodů doplnit numerickým vyjádřením. To má např. při kroku 0,1 a hodnotě $\eta = 0,5$ téměř 3000 řádků, Proto vybereme jen ty nejzajímavější:

a) Prvních deset řádků kdy $x = 1$, hodnota y roste o 0,1, hodnota z je dopočítána

x	y	z
	6	
	,36	
	6	
,1	,3	
	6	
,2	,24	
	6	
,3	,17	
	6	
,4	,11	
	6	
,5	,05	
	5	
,6	,99	
	5	
,7	,92	
	5	
,8	,86	
	5	
,9	,79	

b) Okolí bodu plně rovnostářského rozdělení

(Vidíme, že bod plně rovnostářského rozdělení má hodnotu o něco málo větší než 3,5, při jiných hodnotách η bude tato hodnota jiná – při větších menší, při menších větší.

x	y	z
	3	
,5	,4	,59
	3	
,5	,5	,52
	3	
,5	,6	,44

c) Okolí bodu rovnostářského rozdělení dvou hráčů při nejnížší možné výplatě třetího

x	y	z	B a C si polepší na úkor A (B a C získávají přibližně 4,1)
	4		
,1	,17		
	4		

⁸ Roztřepení dolní části plochy je dáno způsobem grafického zobrazení, kdy při počítačovém výpočtu hodnoty x a y byly brány jako proměnné a hodnota z vypočítána z redistribuční funkce. Model pracuje s krokem 0,1. Sestavil jej student oboru informatiky na VŠFS Bc. Pavel Vávra.

,2 ,09

x	y	z	A a C si polepší na úkor B (A a C získávají přibližně 4,4)
	4		
,4	,49		
	4		
,5	,43		

x	y	z	A a B si polepší na úkor C (A a B získávají přibližně 5,0)
	1		
,1	,9	,27	
	1		
,1	,09		

Všimněme si dvou věcí:

- Čím silnější hráči se spojí, tím je jejich odměna větší.
- Největší zvýšení sumy odměny dvou hráčů vytvářejících koalici oproti odměně podle výkonu i v případě plně rovnostářského rozdělení je, pokud se spojí průměrný a nejslabší hráč (v prvním případě je suma zlepšení cca 2,2, ve druhém 0,8 a ve třetím dokonce 0).

Pokud si s modelem trochu „pohrajeme“, tj. testujeme ho při různých hodnotách, zjistíme další zajímavé souvislosti a prohloubíme si představu o tom, jak procesy redistribuce a vyjednávání probíhají.

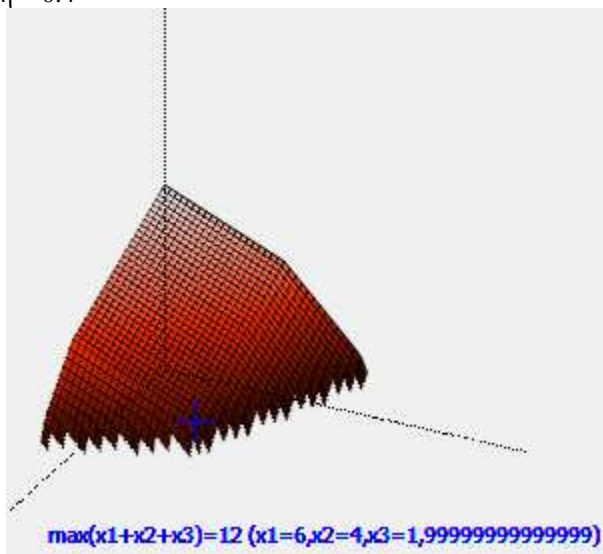
Již samotná možnost představit si množinu redistribučních situací jako redistribuční plochu má značný význam a umožňuje formulovat i dokázat řadu nikoli triviálních tvrzení s důležitými implikacemi. Bez názorné představy by byl důkaz obtížný a mnohdy bychom si ani neuvědomili, že určité tvrzení platí.

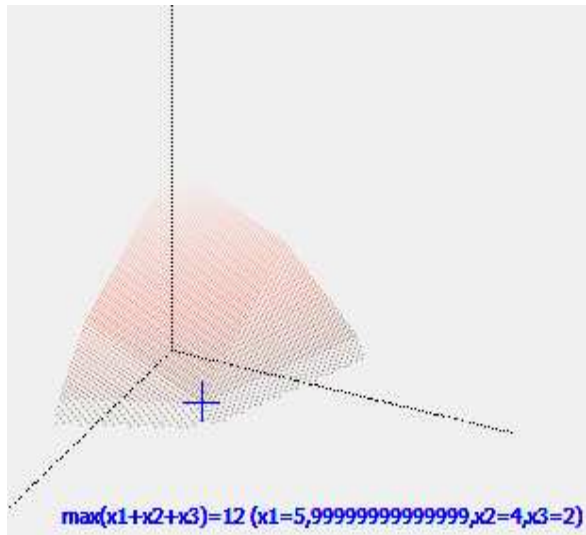
Body na redistribuční ploše, do nichž lze přejít přímo z určitého bodu, lze snadno zjistit pomocí počítačového modelu. Geometrické vyjádření všech redistribucí nám umožňuje udělat si názornou představu o jejich rozložení i bez počítače. Pokud daným bodem na redistribuční ploše projdou tři roviny rovnoběžné se zadními stěnami redistribuční plochy, vymezí nám jejich průnik s redistribuční plochou tři křivky protínající se v daném bodě. Příslušné tři křivky rozdělí redistribuční plochu na šest segmentů - tři z nich představují přímo dosažitelné změny, tři změny, které se nemohou realizovat.

Ukázky typů redistribuční plochy (množině všech řešení základní redistribuční rovnice) při jiném tvaru funkce vzdálenosti:

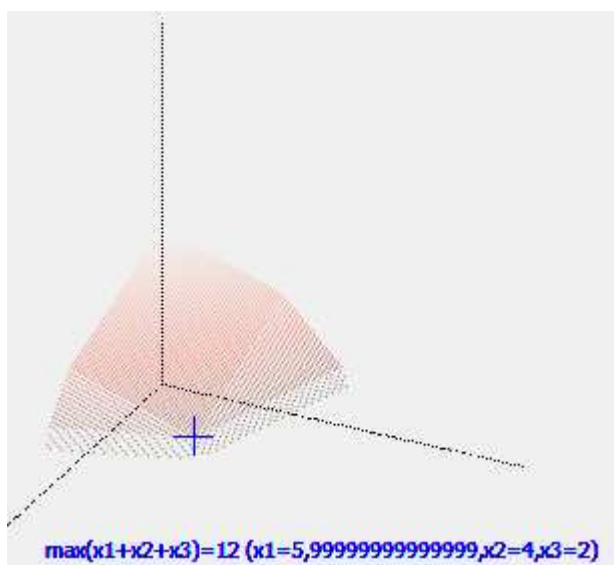
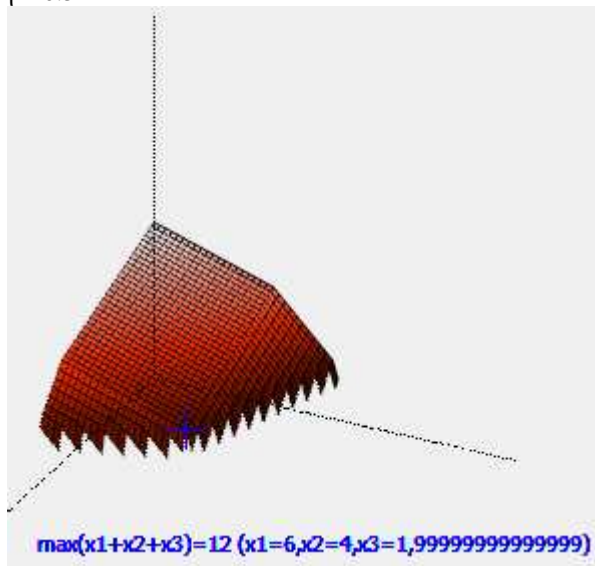
Absolutní hodnoty

$\eta = 0.4$

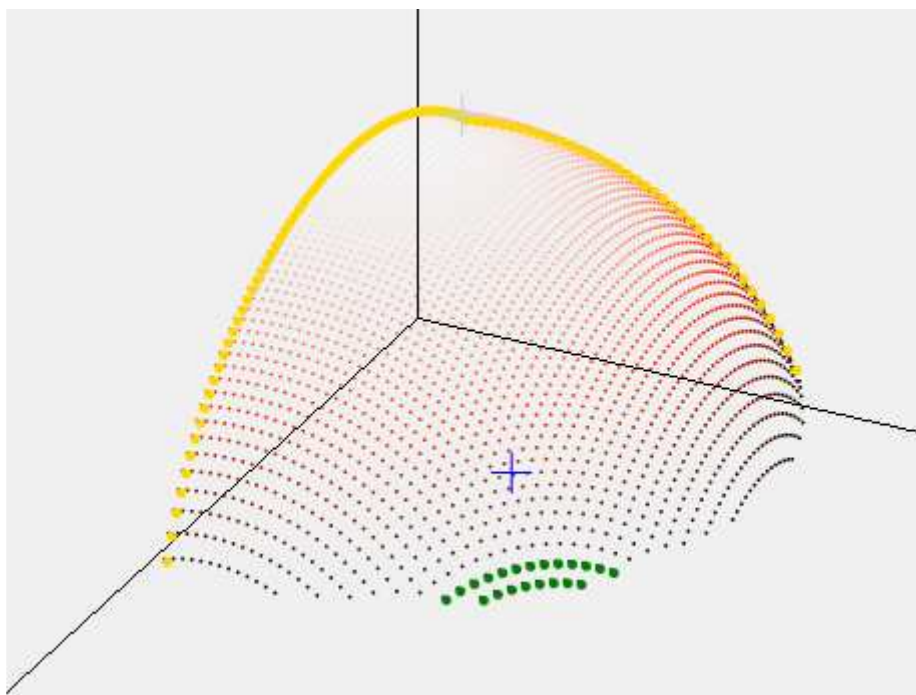

$\eta = 0.5$

Čtverce rozdílů:

$$\eta = 0,2$$

Poslední uvedený příklad je zajímavý z hlediska otázky, které body na redistribuční ploše jsou body paretovského optima.. Při řešení této otázky musíme odlišit redistribuční plochy dvou typů. Ty, pro které platí $\Delta x > \eta \cdot R(x_1 - \Delta x, y_1, z_1)$ a obdobně i pro výplaty ostatních hráčů, budeme považovat za redistribuční plochy běžného tvaru, a ostatní, tj. ty, pro které tato nerovnost neplatí.

Uvedená nerovnost znamená, že snížení odměny jednoho z hráčů v jakékoli redistribuční situaci (v kterémkoli bodě redistribuční plochy) je větší, než to, o kolik poklesne výkon celého elementárního redistribučního systému. To znamená, že oba ostatní hráči si polepší. Pokud by tato nerovnost neplatila, poklesne odměna jak daného hráče, tak i alespoň jednoho ze dvou zbývajících, příp. obou. Z toho ovšem vyplývá, že všechny body redistribuční plochy, pokud má tato běžný tvar, tj. pokud platí výše uvedené nerovnost, jsou body paretovské rovnováhy. Tj. na redistribuční ploše, která má běžný tvar, nelze přejít z jednoho bodu do druhého, aniž by si některý z hráčů nepohoršil.

Redistribuční plochy, kde R je určeno odmocninou čtverce vzdálenosti, jsou při kterékoli hodnotě koeficientu snížení výkonnosti η v intervalu $(0, 1)$ běžného tvaru. Pokud by však redistribuční plocha byla určena čtvercem vzdálenosti, bylo by to mu již jinak. Již při hodnotě koeficientu snížení výkonnosti $\eta 0,2$ příslušná nerovnost pro některé body neplatí a ne všechny body redistribuční plochy jsou tedy body paretovské rovnováhy.

Řetězení redistribučních systémů:

V každém redistribučním systému je určité napětí. Každá vyjednaná a realizovaná situace se může změnit v jinou. Přesto, jak si můžeme povšimnout, pokud začneme z tohoto hlediska věnovat pozornost realitě, jsou různé systémy poměrně stabilní. Jako kdyby působilo něco, co brání jejich změně. A to „něco“, co brání změně skutečně existuje. Jednoduché redistribuční systémy, právě proto, že v nich existuje určité napětí, mají tendenci řetězit se do složitějších hierarchických a síťových struktur, podobně jako molekuly při polymeraci.

Z toho ovšem vyplývá ještě jeden důležitý závěr. Čím přesněji popíšeme elementární redistribuční systém – mechanismy vyjednávání situací, standardní změny standardních situací apod., tím více si otevřeme cestu k pochopení toho, jak jsou nestabilní rovnováhy stabilizovány řetězením jednoduchých redistribučních systémů ve složitější.

Nebo ještě jinak – při popisu elementárního redistribučního systému si musíme umět všimnout zejména toho, co podněcuje umožňuje řetězení jednoduchých redistribučních systémů do složitých, v nichž se nestabilní rovnováha stabilizuje.

Pohyby na redistribuční ploše:

Jakkoli je třetí tvrzení poměrně triviální, je jeho význam značný. Bylo by ho možné nazvat větou o nestabilitě jakékoli redistribuční situace a současně i větou o dosažitelnosti kterékoli redistribuční situace. Všechny redistribuční situace jsou dosažitelné z jakéhokoli výchozího stavu a to poměrně rychlou cestou, současně však žádná redistribuční situace není stabilní. Z toho mj. vyplývá, že rozhodování každého z hráčů má podobu řešení dilematu a že významnou roli v nich hraje vyjednávání.

2. Matematické prostředky analýzy redistribučního systému

Symetrie na redistribuční ploše

Pro každý bod na redistribuční ploše (množině všech řešení redistribuční rovnice) platí následující tvrzení:

1. Nelze z něj přímo přejít do kteréhokoli jiného bodu.
2. Lze z něj vždy přímo přejít do nějakého jiného bodu.
3. Lze z něj přejít do kteréhokoli jiného bodu nanejvýš prostřednictvím dvou kroků.

Pro upřesnění důkazu výše uvedených tvrzení se jen zmíníme, že hrany body se souřadnicemi $(x; 1; 1)$, $(1; y; 1)$ a $(1; 1; z)$ nepatří k ploše povolených redistribucí. Souřadnice dvou hráčů (a tudíž i jejich výplaty) jsou zde rovny 1 a neexistuje tudíž situace, ze které by se hráči mohli do dané redistribuční situace dostat tak, že by si dva z nich polepšili.

Ad 1) Platí, že vždy lze snížit výplatu dvou hráčů, pokud je větší než 1, a výsledek přerozdělit ve prospěch hráče třetího. Takový přechod není možný, protože by si dva hráči pohoršili.

Ad 2) Platí, že vždy existuje hráč (dokonce vždy nejméně dva) s výplatou větší než 1, rozdíl mezi jeho výplatou a 1 lze rozdělit mezi ostatní dva hráče, kteří si tímto polepší. Takový přechod je možný.

Ad 3) Třetí tvrzení lze zapsat takto: Vždy existuje taková redistribuční situace (x_i, y_i, z_i) , že do ní lze přejít z jakékoli zadané redistribuční situace (x_1, y_1, z_1) a současně z ní lze přejít do kterékoli jiné zadané redistribuční situace (x_2, y_2, z_2) . (Pro snazší pochopení uvedeného tvrzení si všimněme, že výchozí redistribuční situace je označena druhým indexem 1 u výplat jednotlivých hráčů, cílová redistribuční situace indexem 2 a zprostředkující (ta, kterou hledáme a přes kterou se uskutečňuje přechod z výchozí do cílové) indexem i.) Nechť první dva hráči vytvářejí koalici (tím neomezujeme obecnost důkazu, protože stejnou úvahu lze provést ve všech ostatních případech). Pak první hráč může vytvořit novou koalici se třetím hráčem, kdy si oba polepší na úkor druhého hráče. Návazně pak může být vytvořena koalice třetího a druhého hráče, ve které si oba polepší na úkor hráče prvního. Tak tomu může být kdykoli s výjimkou jednoho jediného případu - pokud by v cílové redistribuční situaci měl mít druhý hráč výplatu rovnou 1. Do takové redistribuční situace se ovšem dostaneme v případě, že v prvním kroku vytvoří novou koalici druhý hráč s třetím (pro názornost dodejme - aby pak splakal nad výdělkem).

Jakkoli je třetí tvrzení poměrně triviální, je jeho význam značný (což jsme se pokusili signalizovat poznámkou na závěr jeho důkazu). Bylo by ho možné nazvat větou o nestabilitě jakékoli redistribuční situace a současně i větou o dosažitelnosti kterékoli redistribuční situace. Všechny redistribuční situace jsou dosažitelné z jakéhokoli výchozího stavu a to poměrně rychlou cestou, současně však žádná redistribuční situace není stabilní. Z toho mj. vyplývá, že rozhodování každého z hráčů má podobu řešení dilematu.

Dříve než se pustíme do odpovědi na otázku, jak co umožňuje relativní stabilitu redistribučních situací v realitě, podívejme se ještě na jeden podstatný důsledek tvrzení, které jsme uvedli jako třetí. Je zřejmé, že vytvoření koalice předpokládá dohodu, jednání a vyjednávání. Je rovněž zřejmé, že v tom nejjednodušším modelu musíme předpokládat, že jednat může každý s každým. A jednání mohou být v libovolném pořadí, příp. opakovaně.

Z tohoto hlediska pak není důležité, zda zprostředkující redistribuční situace (ta, ze které se hráči dostávají z výchozí do kterékoli jiné cílové situace) nastala, nebo byla jen předmětem vyjednávání a licitace.

M. Mañas v souvislosti s řešením podobného typu úlohy (koluzivního oligopolu sestávajícího se z pěti hráčů) poté, co prezentuje všechny rovnovážné situace, poznamenává: „*Vyjednávání o smlouvě je většinou zdlouhavé a pokud se po všeobecné únavě z vyjednávání nějaká smlouva podepíše, je to nejspíše pod vlivem osobních sympatií než důsledek logických úvah.*“ (Mañas 2002, s. 61)

V oblasti redistribučních systémů však můžeme jít ještě dál a podívat se, jaké skryté příčiny má to, co se jeví jako osobní sympatie apod. Ukazuje se, že vyjednávání v těchto systémech má vždy dvě složky:

- Základní argumentaci směřující k dohodě o rozdělení výplat. Orientaci na dohodu o rozdělení výplat lze označit za základní strategii, kterou každý hráč využívá. Zveřejňuje přitom jak ty strategie, na nichž se chce dohodnout, tak ty, které považuje za výstražné z hlediska toho hráče, se kterým se chce dohodnout.

- Použití podpůrné argumentace, která má za úkol zamezit vzniku nevýhodné koalice či narušit již vzniklou nevýhodnou koalici a vytvořit výhodnou koalici, v rámci ní pak vyjednat co nejvyšší možnou výplatu. Jedná se o pomocné strategie.

Základní strategie lze poměrně snadno vyjádřit v rámci modelu. Jsou to ty redistribuční situace, které určitý hráč nabízí každému z ostatních dvou hráčů, a ty, kterými se druhého hráče snaží přimět k dohodě, když prezentuje, jakou dohodu by mohl uzavřít se třetím hráčem. Pomocné strategie a pomocná argumentace je již něčím vnějším vůči modelu. Může to být např.: Představa budoucího vývoje, vytvoření obrazu nepřítomného hráče (jak se bude rozhodovat, co od něj hrozí apod.), vytvoření představy o prostředí daného systému (jaké důsledky má konkurence, jaké jsou horizontální vazby mezi systémy nacházejícími se v okolí daného systému do jaké hierarchické struktury systém spadá a o co v této struktuře jde, jaké jsou možnosti meziorganizační migrace), poukázání na to, že existuje vazba mezi velikostí výplat a vlivem každého z hráčů na výsledek hry, poukázání na možnou či očekávanou změnu výkonnosti hráčů, apel na morálku, víru, tabu apod.

Metodologická poznámka:

V našem světě hraje mimořádně významnou roli symetrie. Jakkoli se nám zdá tento svět být velmi složitým, různorodým, proměnlivým ba i chaotickým, je patrně to, jaký je, velmi velmi malým (asymptoticky malým) porušením symetrie v nějaké základní matematicky přesně definovatelné struktuře. S tím souvisí problém jeho složitosti.

Pokud by byl

jen o něco málo složitější, než je, nedokázal by ho „dešifrovat“ žádný subjekt, který by v tomto světě vznikl, tj. nemohl by využít své minulé interakce se světem při budoucích interakcích, v nichž by se snažil uchovat či rozmnožit.

Pokud by svět byl jen o něco málo složitější, než je, nemohl by v tomto světě vzniknout žádný dostatečně složitý subjekt, který by ho dokázal „dešifrovat“, tj. využít své minulé interakce se světem při budoucích interakcích, v nichž by se snažil uchovat či rozmnožit.

Náš svět (tj. nikoli veškerý existující, ale jen ten, se kterým máme co do činění, ve kterém jsme vznikli, který jsme sto pozorovat a ve kterém probíhá náš dosavadní vývoj) je přesně na hranici složitosti. Není ani příliš jednoduchý, ani příliš složitý ve výše uvedeném smyslu.

Jak mohl takto „hraničně složitý“ svět vzniknout? Patrně nějakým nekonečně malým porušením původní symetrie prapůvodu všech možných světů. A od tohoto poruší se začala odvíjet historie celého našeho světa.

Z toho vyplývá, že jsme schopni vytvářet užitečné modely našeho světa a využívat je, současně to ovšem znamená, že žádný z těchto modelů není absolutně přesný a že platí jen v určitých hranicích, za nimiž se jeho výpovědní hodnota vytrácí, resp. selhává. A nikdy ani nebudeme mít jistotu, pokud jde o vymezení oblasti platnosti. Vždy se může stát, že nás realita něčím překvapí.

Největší jistoty poznání můžeme dosáhnout, když:

- Respektujeme zkušenost z celého historie vývoje lidského poznání.

- Jsme schopni spojovat poznatky do uceleného systému.

- Zachováváme zdravou skepsi a zdravý odstup, tj. počítáme s různými překvapeními, která nás mohou potkat.

- Používáme účinné metodologické prostředky.

Z výše uvedeného vyplývá i nesmírný význam matematiky při poznávání našeho světa. Pro vývoj moderní matematiky je ovšem příznačné, že začíná sama poznávat hranice toho, co dokáže. Od časů Russella a Gödela⁹

⁹ Bertrand Arthur William Russell (18. května 1872, Trelleck, Monmouthshire, Wales – 2. února 1970, Penrhynedeudraeth, Gwynedd (Merionethshire), Wales), třetí hrabě Russell, byl významný anglický matematik, filosof, logik a spisovatel, nositel Nobelovy ceny za literaturu za rok 1950. V matematice je znám svým paradoxem v naivní teorii množin. (Viz http://cs.wikipedia.org/wiki/Bertrand_Russell.)

Paradox v naivní teorii množin: Označme S množinu všech množin, které nejsou svým vlastním prvkem (tj. množin, které neobsahují samy sebe).

$$S = \{X | X \notin X\}$$

Tato množina je v Cantorově systému dobře definovaná, tzn. nyní by mělo být pro libovolnou množinu M možno rozhodnout, zda tato množina M je, či není prvkem množiny S . Toto však nelze rozhodnout v případě samotné množiny S . Obě možnosti totiž vedou ke sporu s její definicí. (Pokud S není svým vlastním prvkem, měla by podle definice do S patřit; pokud však S je svým vlastním prvkem, pak by podle definice do S patřit neměla.) (Viz. http://cs.wikipedia.org/wiki/Russell%C5%AFv_paradox.)

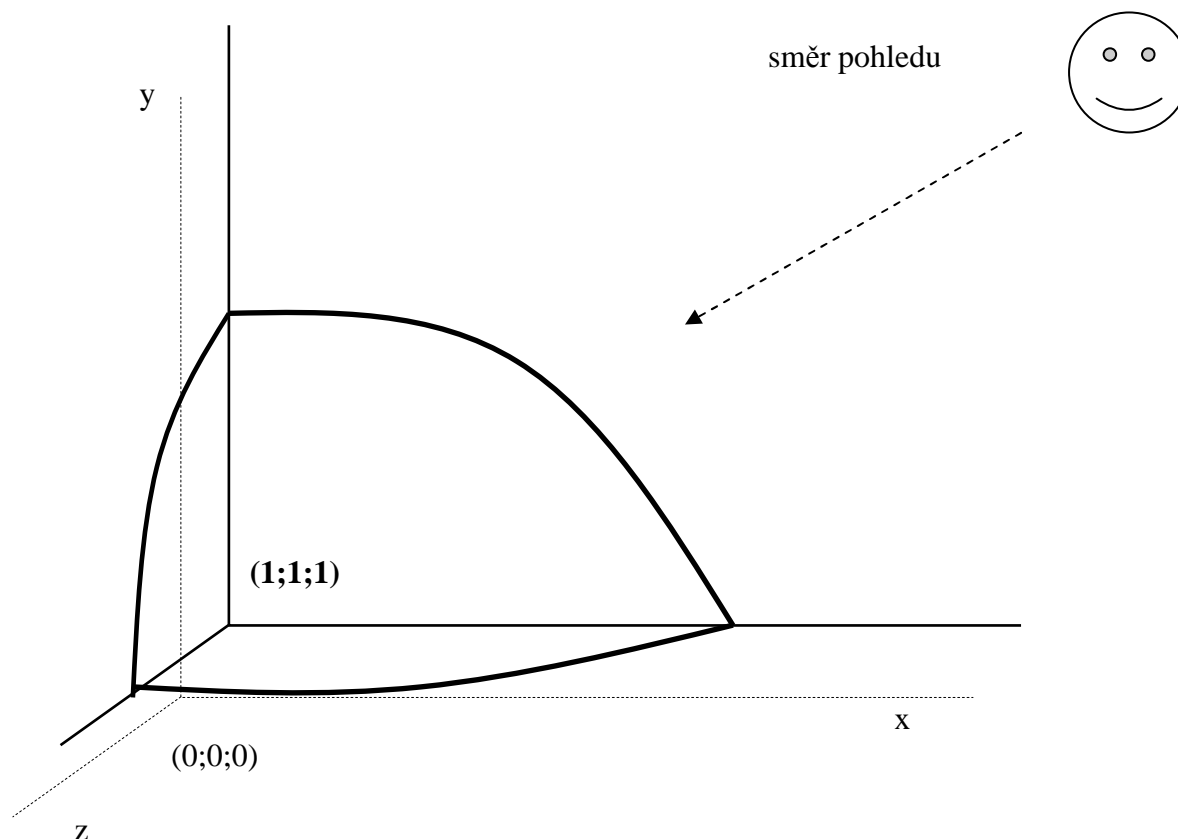
Kurt Gödel byl jeden z největších géniů 20. století. Narodil se za Rakousko-Uherska v Brně a tady také strávil dětství. Vystudoval ve Vídni matematiku a fyziku a zaměřil se na tehdy poměrně nový obor nazývaný matematická logika. Prvních úspěchů dosáhl už ve 23 letech. Skutečným šokem pro matematickou veřejnost však byly jeho dvě věty o neúplnosti, které publikoval v r. 1931, neboť znamenaly zásadní zlom v celém dosavadním chápání matematiky. Gödelovy věty o neúplnosti znamenaly radikální změnu představ o možnostech matematiky. Po dlouhou dobu byla matematika považována díky své přesnosti za dokonalý vzor pro veškerou vědu. Avšak bouřlivý a chaotický rozvoj matematiky v 19. století způsobil, že se v jejích logických základech objevily trhliny. Vznikla proto celá nová disciplína, matematická logika, která měla veškerou

jsme schopni stále přesněji vymezit oblast otázek, na které nám matematika z principiálních důvodů nedokáže dát odpověď, resp. okruh problémů, při jejichž řešení nám jakýkoli matematický aparát nepomůže. Na druhé straně je fascinující, jak jsme schopni ve strukturách, které jsou zdánlivě chaotické, ovlivňované obrovským množstvím nejrůznějších vlivů, neurčité, vzájemně provázané apod. nacházet řád vyjádřitelný nikoli zvlášť složitými matematickými prostředky.

Matematika je svým způsobem „čistá symetrie“ odvíjející se od pojmu přirozeného čísla. (Toto tvrzení, jakkoli se jedná jen o metaforu, je při řešení praktických problémů spojených s využitím matematiky poměrně užitečné.)

Zobrazení různých typů vyjednávání na redistribuční ploše

Tvar redistribuční plochy:

Metodologická poznámka:

I velmi abstraktně myslící člověk je odkázán na svou představivost. Důležité je přitom, jaký koncept pro představivost si vytvoří a jak se ve své představivosti vycvičí. Zobrazení množiny všech kladných řešení redistribuční funkce (tj. i redistribučních situací, které mohou nastat) formou redistribuční plochy je - jak si vzápětí ukážeme - otevírá cestu k řešení (ale i formulování) řady problémů. Proto již samotné přenesení problematiky do polohy jejího grafického vyjádření je užitečné.

nepřesnost a nejistotu odstranit. Matematikové pevně věřili, že lze vytvořit absolutně nerozporný a úplný způsob dokazování, který zaručí dokonalou jistotu všech matematických výroků. Pokoušela se o to řada vynikajících odborníků, mezi nimi Whitehead nebo Russel. Jenže v r. 1931 přišel jako blesk z čistého nebe Gödelův článek O formálně nerozhodnutelných výrocích. Pěťadvacetiletý Gödel jasně ukázal, že tato snaha je marná. Metodou matematické logiky odvodil a dokázal dvě zásadní věty:

- V jakémkoli dostatečně bohatém matematickém systému (jako je např. aritmetika) se dají odvodit výroky jejichž pravdivost nelze pomocí prostředků tohoto systému ani dokázat ani vyvrátit.
- Takový systém není schopen zjistit a dokázat svou vlastní vnitřní nerozpornost. Matematické systémy jsou tedy určitým způsobem neúplné, protože nemohou prověřit svou vlastní pravdivost. Existence nejistoty je neodstranitelnou součástí matematiky. (Viz http://vedci.wz.cz/Osobnosti/Godel_K.htm.)

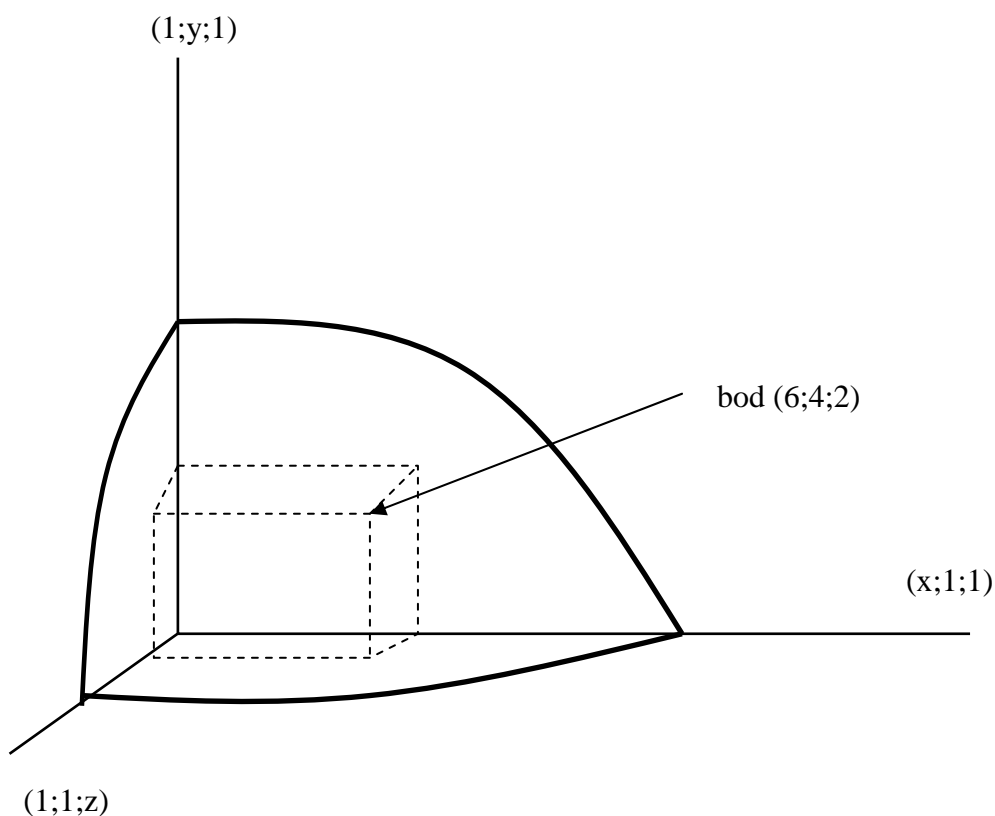
Jako perspektivní pokračování se nabízí vyjádření příslušných funkcí formou reálné funkce komplexní proměnné. Výsledný tvar zůstane stejný, ovšem nabízí se použití dalších matematických prostředků. Přitom reálná funkce komplexní proměnné má i intuitivně přijatelný obsah:

- Reálnou osu souřadnic, která zobrazuje funkční hodnoty komplexní proměnné, má smysl interpretovat jako hodnoty výplat toho subjektu (z hráčů A, B, C), z pozice kterého je na hry v daném redistribučním systému díváme (tj. z "našeho" zorného úhlu).

- Osu souřadnic, která zobrazuje reálnou složku komplexní proměnné, má intuitivně smysl interpretovat jako hodnoty výplat toho hráče, s nímž v dané chvíli vyjednáváme.

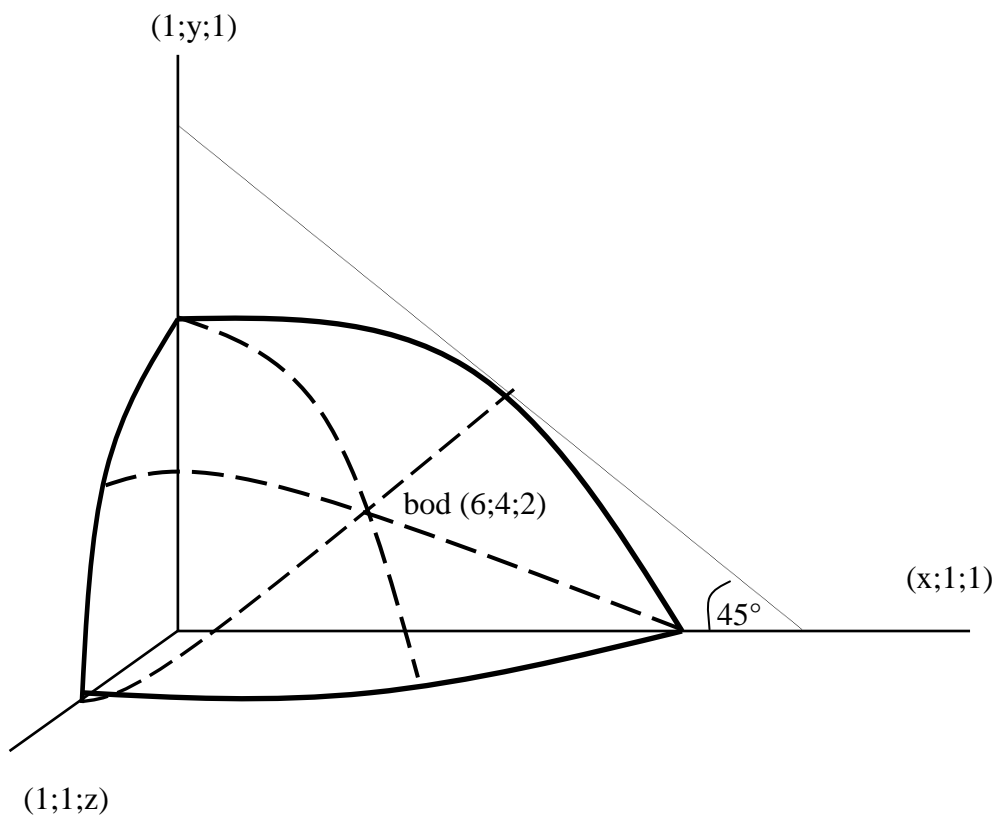
- Osu souřadnic, která zobrazuje imaginární složku komplexní proměnné, má intuitivně smysl interpretovat jako hodnoty výplat toho hráče, s nímž v dané chvíli nejednáme a nevíme tedy, co se v danou chvíli připravuje.

Bod rozdělení podle výkonu:

Vyjednávací trajektorie při dohodě dvou hráčů o rozdělení svých odměn podle jejich výkonu výkonu:

(Všechny procházejí bodem bod (6;4;2), což je důležitý závěr.)

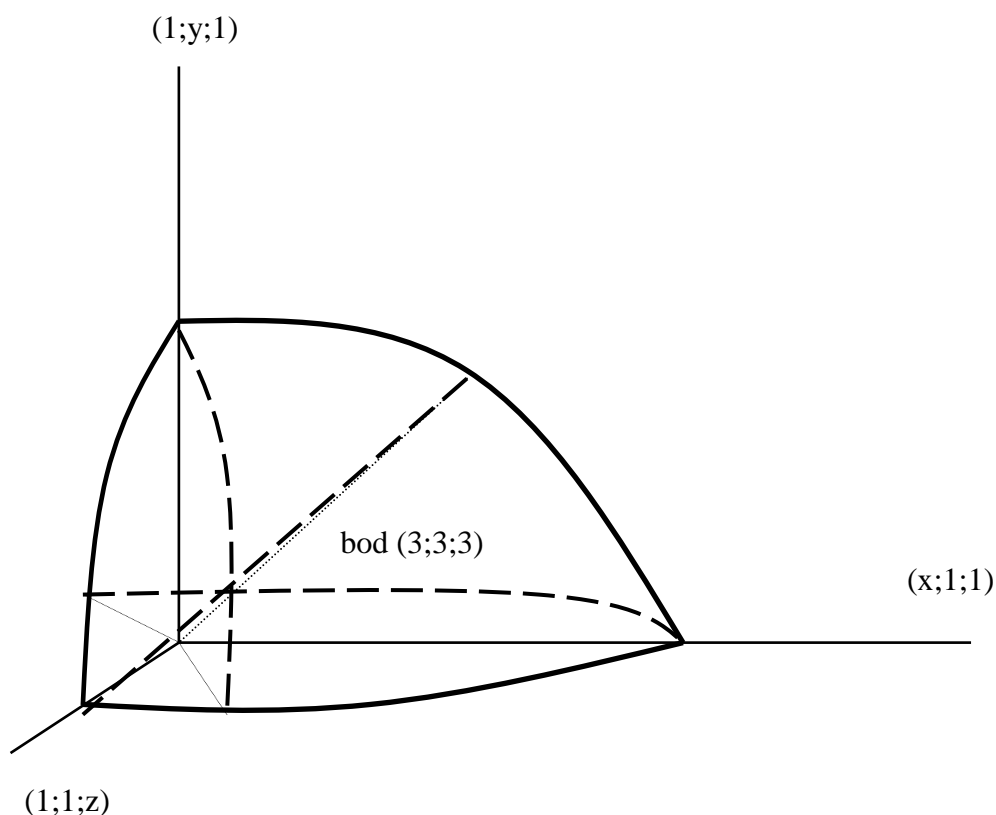
Vyjednávání 1. typu: Dva hráči se dělí podle výkonnosti, třetí si ponechá tolik, kolik mu ponechají.¹⁰

Trajektorie tohoto vyjednávání jsou vyneseny čárkovaně. Mají zajímavé vlastnosti:

- Protínají se v jednom bodě, a to v bodě s hodnotami (6;4;2).
- Začínají v bodě dotyku příslušné hraniční křivky s linií se sklonem 45°.
- Končí v bodech dotyku hraničních linií.

¹⁰ Důvody, pro které mohou či musí dva koaliční hráči ponechat třetímu hráči více než minimální částku jsou různé. Např. to, že nekoaliční hráč může ze systému odejít. K identifikování těchto dodatečných důvodů se nabízí metoda úplného a dobře strukturovaného výčtu.

Vyjednávací trajektorie při dohodě dvou hráčů o rozdělení svých odměn rovnostářsky:
(Všechny procházejí bodem, v němž získají všichni stejně (např. 3;3;3), což je důležitý závěr.)

Vyjednávání 2. typu: Dva hráči se dělí rovným dílem (rovnostářsky), třetí si ponechá tolik, kolik mu ponechají.

Trajektorie tohoto vyjednávání jsou vyneseny čárkovaně. Mají též zajímavé vlastnosti:

- Protínají se v jednom bodě, a to v bodě, kdy se všichni dělí stejným dílem (plně rovnostářsky).
- Začínají v bodě průsečíku příslušné hraniční křivky s linií dělicí úhel, který svírají souřadnice.
- Končí v bodech dotyku hraničních linií.

Podívejme se nyní na jeden z velmi konkrétních a velmi praktických závěrů, které můžeme prostřednictvím analýzy toho, co se na redistribuční ploše odehrává, učinit. Redistribuční plocha vypadá z hlediska tvorby koalice na první pohled velmi symetricky. Nejvýkonnější hráč (A) může uzavřít koalici s průměrným hráčem (B) a oba si polepší na úkor nejslabšího hráče (C). Podobně hráč B může zavřít koalici s hráčem C a polepší si na úkor hráče A. Pak je zde ještě třetí možnost, totiž že hráč A a C uzavřou koalici a polepší si na úkor hráče B.

Jak poznamenává J. Baar v úvodu kapitoly věnované symetrii v jedné ze svých knížek: U lyžařských vleků hledají manželé dívky a dívky manžele – situace ovšem není tak symetrická, jak by se na první pohled mohlo zdát.

Tak je tomu i v tomto případě. Všechno se jeví jinak, pokud si položíme otázku: V případě jaké koalice si nejvíce polepší každý jednotlivý z hráčů? Předpokládejme přitom, že hráči uzavírající koalici si rozdělí výplaty tak, aby jejich součet byl maximální. Odpověď pak není složitá. Existují následující možnosti, které se zdají být symetrické:

- Hráč A uzavře koalici s hráčem B a oba si polepší na úkor hráče C.
- Hráč A uzavře koalici s hráčem C a oba si polepší na úkor hráče B.
- Hráč B uzavře koalici s hráčem A a oba si polepší na úkor hráče C.

- Hráč B uzavře koalici s hráčem C a oba si polepší na úkor hráče A.
- Hráč C uzavře koalici s hráčem A a oba si polepší na úkor hráče B.
- Hráč C uzavře koalici s hráčem B a oba si polepší na úkor hráče A.

Zde s plná symetrie končí:

- Pro hráče A je nejvýhodnější uzavřít koalici s hráčem C (nikoli B), právě v koalici s C si nejvíce polepší.
- Pro hráče B je nejvýhodnější rovněž uzavřít koalici s hráčem C (nikoli A), právě v koalici s C si nejvíce polepší.

- A pro hráče C je nejvýhodnější uzavřít koalici s hráčem B (nikoli A), právě v koalici s B si nejvíce polepší.

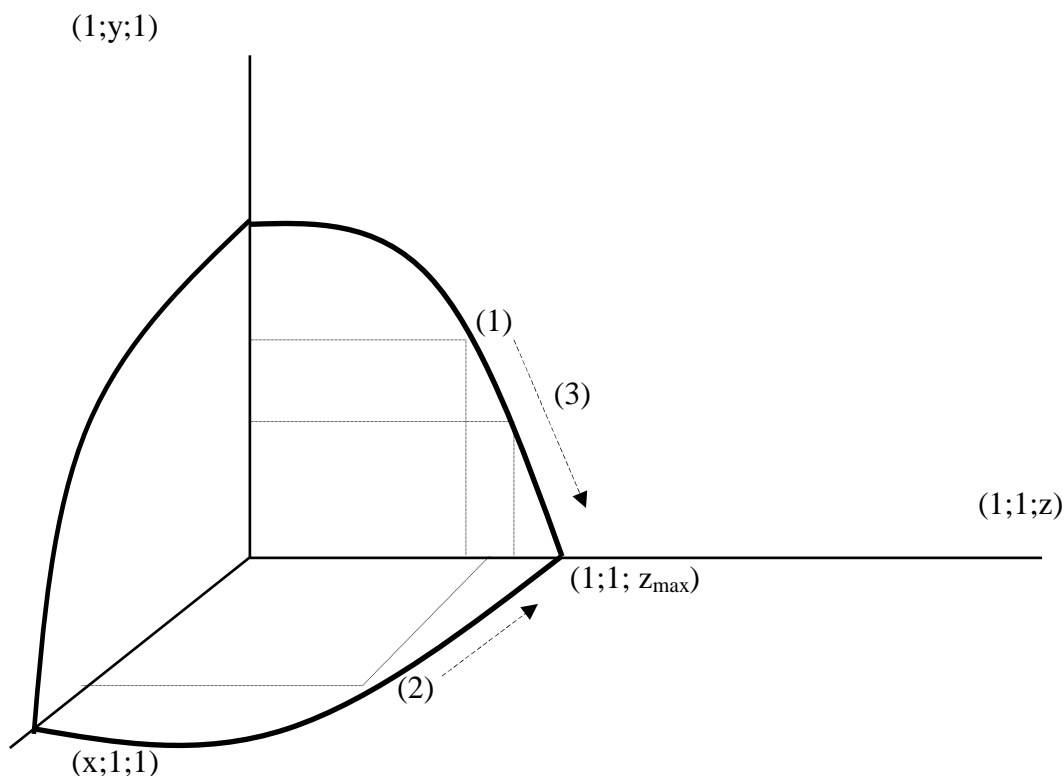
Z toho vyplývá, že jediné koalice hráčů B a C má dostatečnou oporu. Pokud hráči B a C uzavřou koalici a oba si nejvíce polepší, a to na úkor nejvýkonnějšího hráče. (Mj. právě proto, že z něj mohou nejvíce vytěžit.) V žádném jiném případě si spolu dva hráči o tolik nepolepší.

Současně ovšem dojde k největšímu poklesu výkonnosti systému.

(Případ (1) následujícího obrázku.)

Dohoda průměrného a nejslabšího hráče, následné podbízení se nejsilnějším hráčem:

(Z důvodu názornějšího zobrazení toho, co se odehraje, jsme přehodili souřadnice x a y .)

Nejsilnější hráč ovšem není vůči vzniku takové situace úplně bezbranný. Může dojít k podbízení z jeho strany vůči nejslabšímu hráči, tj. nabídnout mu více než pokud by došlo k dohodě nejslabšího hráče s průměrným.

Pokud by toto podbízení pokračovalo ve směru šipek, dostali bychom se do bodu $(z_{\max}; 1; 1)$, kdy nejslabší hráč by měl největší možnou odměnu a oba ostatní hráči nejmenší možnou, tedy rovnou jedné. To je ovšem nedosažitelný bod (nelze do něj přejít, protože by si z jakéhokoli jiného bodu dva hráči pohoršili).

Z výše uvedeného vyplývají důležité závěry, které se nám objeví i v další konkretizaci přístupu:

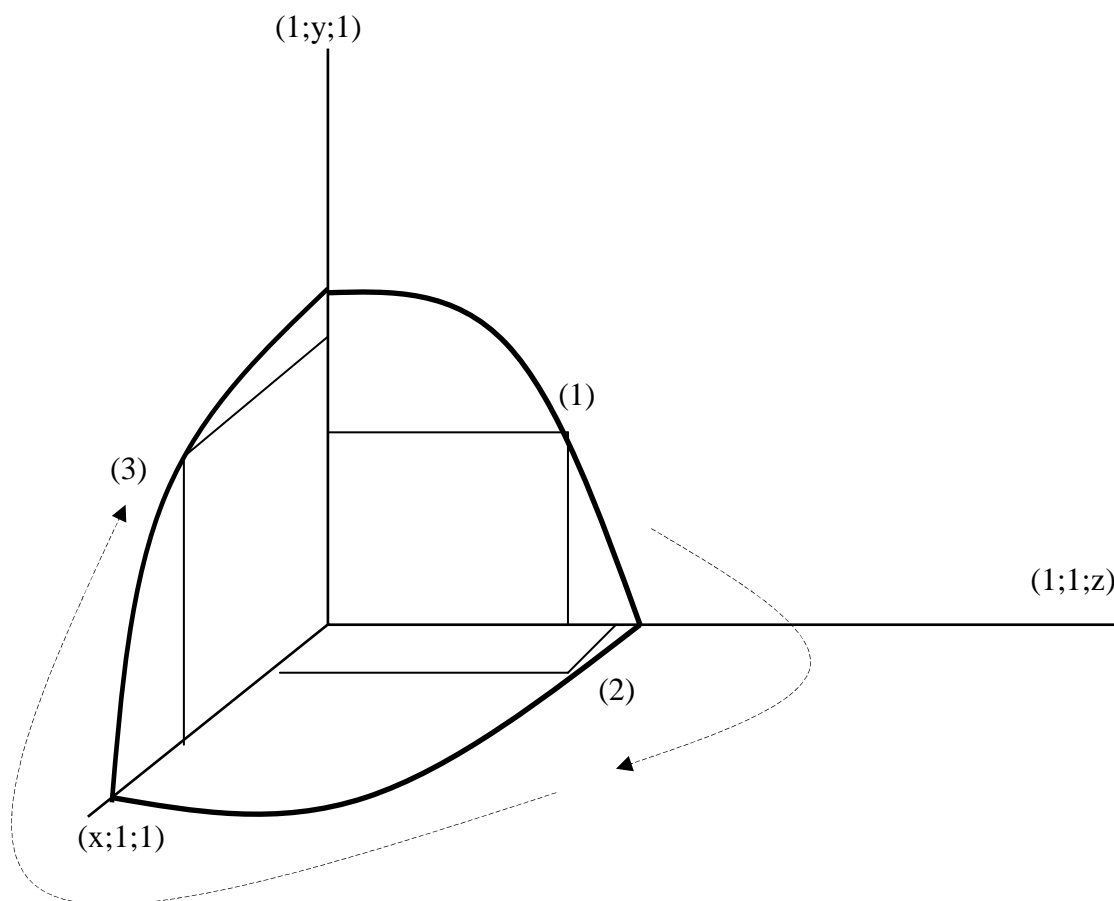
1. Redistribuční systémy, které se nenacházejí v tvrdě konkurenčním prostředí budou mít tendenci k tomu, aby se v nich prosadila koalice průměrných a slabých hráčů, kteří si takto nejvíce polepší na úkor nejvýkonnějších.

2. První obrana nejvýkonnějších hráčů spočívá v podbízení se nejslabším, k čemuž jsou následně nuceni i průměrní hráči.

O tom, zda tato tendence v reálných redistribučních systémech existuje nebo ne si může každý udělat představu na základě svých zkušeností. Rozpracování teorie redistribučních systémů (rozšíření pohledu o další aspekty) ukazuje, že výše popsané tendence nejsou dalšími vlivy „překrývány“, ale spíše zesilovány.¹¹

Místo vzájemného podbízění se nejslabšímu hráči může nejsilnější a průměrný hráč uzavřít koalici společně a oba si tak polepšit oproti posledním dohodám, které měl každý z nich uzavřeno s nejslabším hráčem. Názorně to ukazuje následující obrázek:

Dohoda nejsilnějšího a průměrného hráče, kdy si oba polepší oproti tomu, co měli dojednáno s nejslabším hráčem:

(1) ukazuje první dohodu mezi průměrným a nejslabším hráčem.

(2) ukazuje dohodu, kterou jako alternativu vůči ní nabídl nejsilnější hráč nejslabšímu.

(3) ukazuje dohodu, kterou jako alternativu vůči první i druhé dohodě s nejslabším hráčem spolu uzavřeli nejsilnější a průměrný hráč tak, aby si oba polepšili.

V logice věci vůči sobě z hlediska každého z hráčů dohoda s druhým hráčem, než se kterým aktuálně dojednal koalici a příslušné rozdělení výplat, vystupuje jako obětovaná příležitost. Ukazuje se, že v případě podbízění výše popsaného typu lze vypočítat rovnovážnou situaci. Vzhledem k tomu, že se jedná o metodicky poučnou a zajímavou úlohu, lze doporučit, aby si každý sám zkusil nalézt řešení, tj. výpočet a interpretaci této rovnováhy při vyjednávání s podbízáním.

(Nalezení tohoto typu rovnováhy patří k nejzajímavějším výsledkům analýzy elementárního redistribučního systému.)

¹¹ „Vy-vycházejí mi hrozné věci, Bo-bo-bo-bo.“...*“H-h-h-hvězdy ne-ne-lžou Bo-bo-bo-bo.”* (Astrolog Hampl - představovaný Jiřím Hrzánem - ve filmu Pane, Vy jste vdova.)

Současně platí, že bod, který odpovídá rovnováze při vyjednávání založeném na podbízení se třetímu hráči po jakékoli dohodě jakýchkoli dvou hráčů, je bodem rovnováhy nashovského typu. Jakmile totiž kterýkoli hráč zvolí jinou strategii než dosažení tohoto bodu, vždy musí počítat s tím, že bude uzavřena koalice, ve které bude v horším postavení. I pro tuto rovnováhu však platí, že není zcela stabilní.

Pokud se bude měnit (jako parametr) velikost nejmenší částky, kterou dva hráči, co uzavřeli koalici a s ní spjatou dohodu o rozdělení výplat, pak opět na redistribuční ploše získáme tři křivky. V jakém bodě se protínají a co je na tomto bodě zvláštního?

Jaké jsou důvody, které mohou vést k tomu, že výplata hráče, který není v koalici, nebude rovna nejmenší hodnotě, tj. 1?

Poznámka: Zde vzniká další zajímavý problém. Při jakém tvaru redistribuční funkce (resp. způsobu vyjádření vzdálenosti od rozdělení výplat podle výkonu) a hodnotách konstanty η bude pokles výkonnosti systému natolik výrazný, že maximální součet výplat hráčů B a C není v bodě, kdy hráče A odsoudí k nejnižší možné výplatě?

Závěr z výše uvedeného je velmi důležitý. Za velmi obecných předpokladů budou mít reálné systémy tendenci „spadnout“ do situace, kdy se průměrní spojí s nejméně výkonnými a ovládnout příslušný systém (instituci, organizaci apod.) včetně rozdělení výplat v tomto systému.

Hráči vytvářející koalici maximalizují svou výplatu tím, že minimalizují výplatu nepřítomného hráče. Z intuitivního hlediska je ovšem toto maximum nezajímavé.

Teprve nyní se ovšem dostaneme k tomu, co skutečně zajímavé je a co bychom si bez modelu a jeho geometrického zobrazení patrně neuvědomili, příp. ne tak jasně a zřetelně s možností hlubší analýzy, pro kterou se tím otevírá prostor.

Věřme realitě i modelu a porovnejme je mezi sebou. Zjistíme, že intuitivně nezajímavý výsledek, který z modelu vyplývá, neodpovídá realitě. V systémech, které fungují, nepozorujeme jako běžný, standardní či typický jev to, že by se ti, co vytvoří koalici disponující dostatečnou silou, aby rozhodli o rozdělení výplat, snažili výplatu nekoaličních hráčů snížit na minimum. Něco tomu tedy patrně brání. Ale co? Zkusme uvažovat nejrozumnější možnosti:

- První možná odpověď: Jsou to psychologické bariéry, určitá míra solidarity s nekoaličním hráčem. Ano. Takto se to může někdy jevit. Nezaměňujme ovšem příčinu za následek. Psychika je do značné míry derivátem zákonitostí, které chceme naším modelem popsat. Neměli něco vysvětlovat tím, co chceme vysvětlit.

- Druhá možná odpověď: Možná, že průběh redistribuční funkce může být jiný, bod dotyku pak nemusí být na zadní stěně. Bylo by tomu tak potud, pokud by plocha vymezená redistribuční funkcí měla podobu nějak modifikované nafouklé bubliny nad křivkami s minimálními (jednotkovými) hodnotami jednotlivých hráčů. Jednalo by se o případ, kdy snížení výplaty hráče, který není členem koalice, je menší než snížení výkonu celého systému. Tj. to, co by se mohlo rozdělit ve prospěch hráčů v koalici, je menší, než to, o kolik poklesne výkon organizace. To lze zapsat v případě, že se koalice neúčastní např. hráč A, následujícím způsobem (obdobně pak pro ostatní hráče):

$$\Delta x < \eta \cdot R(x_1 - \Delta x_1, y_1, z_1)$$

Funkci odpovídající uvedené podmínce lze nepochybně sestavit. Dávala by zajímavá řešení. Měla by i smysluplnou interpretaci. Říkala by, že pokud je nějaký hráč příliš demotivován či diskriminován, prudce klesá výkonnost systému (např. tím, že ji poškozený hráč začne sabotovat). Jedná se však spíše o zvláštní případy, kterými nevysvětlíme, proč se původní model tak výrazně rozchází s realitou.

- Třetí možná odpověď: Hráči vytvářející koalici se obávají, že dojde-li k velké diskriminaci nekoaličního hráče, ten z koalice odejde a systém neobstojí v konkurenci. Jedná se o obdobu přecházejícího případu (dojde k většímu snížení výkonu než je to, co lze vytěžit z diskriminace nekoaličního hráče). Novým prvkem zde je, že se uvažuje prostředí systému - možnost hráče odejít, tj. meziorganizační migrace, vývoj systémů, konkurence mezi systémy apod. Všechny tyto jevy lze modelovat, pokud náš výchozí model rozšíříme. Bylo by to však patrně předčasné. I tam, kde je omezena meziorganizační migrace (což je samostatná kapitola problému), i tam, kde je omezena konkurence mezi systémy, apod. se setkáváme s tím, že výplata nekoaličního hráče nebývá nejnižší možná.

Výše popsané příklady jsme uvedli ne náhodou. Každý hledá odpověď někde jinde (v psychologii člověka, ve zvláštním způsobu redistribuce, v prostředí systému) a žádný není schopen dát dostatečné vysvětlení. Všechny současně ilustrují význam modelu, pokud jej umíme konfrontovat s realitou.

Důležitým poučením z tohoto hlediska je, že není dobré předčasně obracet pozornost k vysvětlení, které bere v úvahu to, co přesahuje "čistý model". Nejdříve je nutné z původního, jednoduchého modelu vytěžit to, co v něm je. A co v něm tedy je? Jak vysvětlit problém toho, že dva hráči, kteří vytvořili koalici, nejednají tak, aby dosáhli co největší společné odměny?

Cesta k odpovědi na tuto otázku se otevře, když si položíme jinou: Kdo a o kolik si může zvýšit svoji výplatu, pokud dojde ke změně koalice?

Nazvěme toto zlepšení výplaty potenciálem změny koalice. Můžeme rozlišit tři typy tohoto potenciálu jakékoli změny koalice a pět hodnot, které může nabývat:

- Individuální potenciál změny koalice koaličního hráče: $\max(x_i) - x_{i1}$.
- Individuální potenciál změny koalice nekoaličního hráče: $\max(x_j) - x_{j1}$.
- Společný potenciál změny koalice: $\max(x_i + x_j) - (x_{i1} + x_{j1})$.

(Kde x_i resp. x_j apod. je některé z x, y, z .)

Individuální potenciál změny koalice je rozdíl, mezi tím, kolik by hráč mohl maximálně získat v nově vytvořené koalici, jejíž by byl členem, ale nebyl by v ní jeden z členů předcházející koalice, a tím, kolik získává v rámci stávající redistribuce.

Společný potenciál změny koalice je pak rozdíl, mezi součtem toho, co oba z hráčů vstupujících do nové koalice v ní mohou společně maximálně získat, a tím kolik získávají v rámci stávajícího typu redistribuce.

Kromě součtu výplat v nové koalici jsou významné rovněž další dvě hodnoty:

- Individuální potenciál změny koalice koaličního hráče v nové koalici s maximálním společnou výplatou.
- Individuální potenciál změny koalice nekoaličního hráče v nové koalici s maximálním společnou výplatou.

Čím větší bude potenciál změny koalice větší, tím méně bude současně koalice stabilní, tj. tím větší bude ochota jednoho z koaličních hráčů domluvit se s nekoaličním hráčem a vytvořit novou koalici. Přitom:

- Každý z koaličních hráčů se obává, že může dojít k vytvoření nové koalice bez něj.
- Každý z koaličních hráčů uvažuje o tom, že spolu s nekoaličním hráčem vytvoří novou koalici, ve které si polepší.

Nekoaliční hráč nemusí být zcela pasivní, protože on rozhoduje o tom, na jakou nabídku přistoupí.

Je celkem logické předpokládat, že každý z koaličních hráčů maximalizuje nikoli jen svou výplatu, ale promítá do své volby i minimalizaci rizik z toho, že místo pro něj výhodná koalice se změní v pro něj nevýhodnou. Pak by maximum každého z hráčů mělo např. následující podobu:

$$\max(x_k) = \max \{ (x_k) - [\alpha \cdot (\max(x_i) - x_{ik}) + \beta \cdot (\max(x_j) - x_{jk}) + \gamma \cdot (\max(x_i + x_j) - (x_{ik} + x_{jk}))] \}$$

Zde:

- $\max(x_k)$ je maximum výplaty modifikované o vliv rizika daného možností změny koalice v nevýhodnou pro hráče, kterého uvažujeme,
- x_k jsou výplaty toho hráče, kterého uvažujeme,
- celý výraz v hranaté závorce je korekcí, která říká, že každý z hráčů je ochoten přistoupit na poněkud menší výplatu, pokud se sníží riziko, že nevznikne situace pro něj nevýhodné koalice,
- α, β, γ jsou malá čísla, která z pohledu hráče, kterého uvažujeme, oceňují nebezpečí (riziko) vyplývající z možnosti vzniku situace s pro něj nevýhodnou koalici.

Na ploše vymezené redistribuční funkcí pak můžeme hledat např. maxima typu:

$$\max [\max(x_i) + \max(x_j)],$$

tj. nikoli maxima součtu výplat dvou hráčů vytvářejících koalici, ale maxima součtu jejich modifikovaných maxim výplat.

Z hlediska samotného modelu úkol není tak složitý. Jednotlivá maxima potenciálu změny koalice lze snadno najít, tudíž najít a "prohlédnout" si, jak se z hlediska různých parametrů chová modifikované maximum, není tak obtížné.

Musíme si však uvědomovat, že koeficienty α, β, γ dává ten hráč, jehož chování modelujeme. Pokud by se například obával pouze svého partnera v koalici a "přehlížel" snahy toho hráče, který zůstal vně koalice, pak by pro něj hodnoty β a γ byly rovné 0. Snažil by se pouze více vyjít vstříc svému koaličnímu partnerovi. V tom případě by ovšem výplata hráče, který zůstal vně koalice, byla rovna 1. Z toho mj. vyplývá, že body dohodnutých modifikovaných maxim dvou koaličních hráčů neleží na zadní stěně v důsledku toho, že některý z koaličních hráčů (může to být i jen jeden) "nepřehlíží" nekoaličního hráče, tj. počítá s tím, že by mohl ovlivnit vytvoření koalice, jejíž by byl členem.

Určení koeficientů α, β, γ nemůže být vnitřní záležitostí modelu, tím, co by z "čistého" modelu vyplynulo. Bez empirické analýzy lze zjistit jen to, jak se model při jejich různých hodnotách chová. Např. porovnat, jakou roli hraje výkonnost hráče.

Pokud bychom měli určitá empirická data, mohli bychom z nich s využitím modelu za určitých podmínek zjistit, jak riziko změny situace výhodné (kdy je ten či onen hráč členem koalice) v nevýhodnou ten či onen hráč oceňuje, koho se obává. Model je v určitém smyslu návodný, pokud bychom chtěli v určitém konkrétním případě příslušná data získat. Podrobný rozbor této problematiky by však směřoval k jiným tématům řešeným v rámci teorie redistribučních systémů.

Podívejme se spíše na to, jak se může určitá redistribuční situace změnit, které změny jsou přípustné a jak probíhají. Nejdříve zaznamenáme, že nelze přejít ze kterékoli přípustné redistribuční situace (té, která leží na redistribuční ploše) do kterékoli jiné. Podmínkou změny totiž je, že si dva hráči polepší (pochopitelně na úkor třetího). Na redistribuční ploše lze tedy z hlediska každého jejího konkrétního bodu rozlišit, zda kterýkoli jiný bod na redistribuční ploše je tím, do kterého lze z daného bodu přejít či nikoli.

Pro jednoduchost budeme předpokládat, že redistribuční plocha má běžný tvar (tj. platí $\Delta x < \eta \cdot R(x_1 - \Delta x_1, y_1, z_1)$) a pojem "polepší" budeme chápat jen jako zvýšení výplaty (nebudeme uvažovat důsledky potenciálu změny koalice).

Body na redistribuční ploše, do nichž lze přejít přímo z určitého bodu, lze snadno zjistit pomocí počítačového modelu. Geometrické vyjádření všech redistribucí nám umožňuje udělat si názornou představu o jejich rozložení i bez počítače. Pokud daným bodem na redistribuční ploše projdou tři roviny rovnoběžné se zadními stěnami redistribuční plochy, vymezí nám jejich průnik s redistribuční plochou tři křivky protínající se v daném bodě. Příslušné tři křivky rozdělí redistribuční plochu na šest segmentů - tři z nich představují přímo dosažitelné změny, tři změny, které se nemohou realizovat

Pohled na vyjednávání prostřednictvím univerzální algebry¹²

Analýza procesu vyjednávání otevírá ještě další zajímavý aspekt. Při vyjednávání se vždy střetají návrhy dvou redistribučních situací (rozložení výplat). Každý z těchto návrhů vystupuje vůči druhému v podobě nákladů obětované příležitosti (je-li realizován jeden z návrhů, je nákladem na jeho realizaci coby obětovaná příležitost nerealizovaný návrh). Ukazuje se, že typů vyjednávání může být více. Za určitých předpokladů ovšem platí:

- Výsledek porovnání dvou variant nabízeným každým ze dvou vyjednávajících hráčů jednoznačně určuje výslednou variantu, na které se tito dva vyjednávající hráči dohodnou.
- Nezávisí na pořadí, v jakém jsou varianty předloženy.
- Pokud se uskutečňují jednání v několika kolech, nezávisí na tom, jestli se na určité variantě nejdříve shodl první hráč se druhým a následně pak druhý jednal se třetím hráčem, nebo zda jednal druhý hráč se třetím a na základě dojednaného výsledku pak teprve s prvním hráčem.
- Existuje varianta, kterou lze dojednat, která ovšem, pokud je použita při jednání, výsledek jednání neovlivní.

Označme XY redistribuční situaci dojednanou mezi hráčem A a B, YZ mezi hráčem B a C, XZ mezi hráčem A a C. Redistribuční situace je dána rozdělením výplat. Všechny tyto situace mají strukturu $(x_i; y_i; z_i)$ a jsou na redistribuční ploše. Spojovat (jako operace v algebraickém systému) se mohou kterékoli prvky různého typu (zde je určitá odlišnost od běžně uvažovaných algeber).

Za určitých předpokladů mohou být tyto operace asociativní, komutativní, příp. může existovat neutrální element.

Pokud výše uvedené přepíšeme ve formalizované podobě, pak to znamená:

- 1) $XY * YZ = XZ$ (výsledek jednání je opět redistribuční situací)
- 2) $(XY * YZ) * XZ = XY * (YZ * XZ)$ (asociativnost)
- 4) $XY * 11 = 11 * XY = XY$ (existence jednotky, resp. neutrálního elementu)
- +) $XY * YZ = YZ * XY$ (komutativnost)

Může pak klást otázky:

- Při jakých typech jednání jsou tyto předpoklady splněny?
- Jaké jiné typy univerzální algebry je možné na množině bodů tvořících redistribuční plochu definovat?

Význam aplikace teorie univerzálních algeber k dané problematice je v této fázi výzkumu ztížil odhadnutelný. Každopádně takovéto aplikace umožňují velmi dobře strukturovat popis základních symetrií a invariant při vyjednávání.

Slučování jednoduchých redistribučních systémů

Podrobná a matematicky fundovaná analýza elementárního redistribučního systému je nesmírně důležitá ze dvou důvodů. Jednak při zkoumání různých typů rozšíření elementárního redistribučního systému, jednak při zkoumání toho, jak se jednoduché elementární systémy řetězí ve složitější. Každá rovnováha uvnitř jednoduchého redistribučního systému je totiž nestabilní a právě to vede ke spojování jednoduchých systémů do

¹² K problematice vyjednávání viz Osborne (2004, kap. 16, Bargaining).

hierarchických a síťových struktur. Proces vzniku složitých redistribučních systémů z jednoduchých podstatným způsobem připomíná proces polymerace. Určitá analogie s chemií je zde i v tom, předpokladem pochopení a popisu procesu polymerace v tomto vědním oboru je přesná znalost struktury a vlastností jednoduchých molekul podobně jako v našem případě jednoduchých redistribučních systémů.

Polymer – z řečtiny mnoho částí. Polymerace = zmnožování částí. Co nám říká chemické vymezení pojmu polymerace?

Polymerizace je chemická reakce, při které z jednoduchých molekul (jednotek monomeru) mezi sebou, spojováním vynikají nižší i vyšší polymery. Dělí se podle mechanismu na polymerizaci radikálovou, iontovou, polyinzerce, polykondenzaci a polyadici. Podle způsobu provedení se dělí např. na blokovou, roztokovou, suspenzní, emulzní. Stereospecifickou se nazývá polymerizace, při níž vznikají prostorově pravidelně uspořádané makromolekuly. Radiační polymerizace je iniciována ozáření monomerů.

Polymerace se dělí na řetězové a neřetězové podle narůstání makromolekulárních řetězců během syntézy. Dále je pak radikálová **polymerace**, která má tři kroky: Iniciaci, propagaci a terminaci.

Polymerizace je zákl. reakce pro výrobu plastů, syntetických kaučuků a umělých vláken. Uplatňuje se při výrobě a využití laků, polyesterů, laminátů a v lékařství. Polymerizace se vyskytuje též v procesech v živé přírodě.¹³

Pokud využijeme příslušné analogie, můžeme si položit např. následující otázky:

- Jaký typ nestability uvnitř jednoduchých redistribučních systémů a jaký typ vyjednávání či obecněji procesů řetězení jednoduchých redistribučních systémů vede ke vzniku horizontálních síťových struktur a jaký typ naopak ke vzniku struktur s vertikální hierarchií?

- Jakým způsobem se nestabilita rovnováhy uvnitř jednoduchých redistribučních systémů stabilizuje vytvářením složitých struktur?

Atd.

Prvním nikoli zcela triviálním závěrem vyplývajícím z pohledu na problematiku spojování jednoduchých redistribučních systémů prizmatem polymerace je, že vytvářet složitější redistribuční systémy budou většinou vznikat spojením stejných nebo obdobných redistribučních systémů, příp. po spojení dojde k jejich homogenizaci.

K popisu typů polymerace lze použít metodu úplného dobře strukturovaného výčtu, na základě toho pak pokračovat v další analýze uvedené problematiky.

Existují dva typy spojování jednoduchých systémů ve složené:

- První typ je založen na redistribuci mezi systémy i uvnitř systémů. Jde při nich o to, jak zvýšit stabilitu složeného systému tak, aby byla větší než stabilita nespojených jednoduchých redistribučních systémů. Hráči z vítězné koalice uvnitř původních jednoduchých, resp. jednodušších systémů si pak tímto (zajištěním větší stability svého postavení v redistribučních procesech) zvýší užitek. Existují různé typy tohoto slučování, jejichž popis a modelování je jedním z typických úkolů teorie redistribučních systémů. Důležité z tohoto hlediska je, že tento způsob spojování není paretoevským zlepšením. Snižuje se užitek hráčů, kteří nejsou součástí vítězných koalic.

- Druhý typ nepředpokládá žádnou redistribuci (ve smyslu redistribuce oproti výkonům), nicméně i při tomto spojování dochází ke zvýšení užitku těch, kteří o procesu spojování rozhodují, v daném případě všech členů systému. Důležité je, že tento způsob spojování je paretoevským zlepšením. Zvyšuje se užitek všech členů.

Pokud není obtížné udělat si konkrétnější představu o prvním ze způsobů spojování jednoduchých systémů do složitých, v případě druhého typu je na místě uvést výčet příčin či zdrojů paretoevských efektů, které takový způsob spojování může přinést:

1. Výnosy z rozsahu.
2. Dosažení hranice odolnosti vůči narušení systému.
3. Vytvoření podmínek pro plnější využívání investičních příležitostí, které existují v rámci jednotlivých systémů či které vznikají na bázi jejich spojení.

Metodologická poznámka:

Zde se otevírá značný badatelský prostor:

¹³<http://209.85.135.104/search?q=cache:hHi6XmCJx9sJ:cs.wikipedia.org/wiki/Polymerizace+polymerace&hl=cs&ct=clnk&cd=4&gl=cz>

- Jednak se nabízí uplatnění metody úplného a dobře strukturovaného výčtu. Patrně existují i další zdroje efektů vznikajících v důsledku slučování systémů bez redistribuce a paretovským způsobem. Ty, které jsou již formulovány, lze strukturovat a rozlišit různé specifické případy.

- Jednak lze upřesnit vymezení toho, proč jsou uvedené typy spojení jednoduchých systémů do složitějších komplementární a návazně pak ukázat přechody mezi nimi (hraniční a smíšené případy).

Jedná se o typické úkoly, kde lze efektivně využít pojmové vyjádření reality k lepšímu zachycení toho, co je z praktického hlediska relevantní.

3. Rozšíření modelu elementárního redistribučního systému

Pečlivá analýza elementárního redistribučního systému, včetně vyvinutí na míru šitých prostředků jeho matematické analýzy, otevírá cestu ke zobecnění modelu v řadě směrů, přitom tak, aby se tím umožnilo řešení prakticky významných úloh.

Co je rozšíření základního modelu

Běžná námitka skeptika bývá formulována asi takto: V reálných systémech musíme počítat s tím, že neexistuje nikdo, kdo je schopen přesně ocenit výkonnost jednotlivých hráčů, každý hráč při hodnocení výkonnosti své i výkonnosti ostatních se dopouští řady menších či spíše větších nepřesností. Navíc se výkonnost hráčů může měnit a dokonce se může měnit i složení hráčů v jednotlivých systémech, tj. mohou například přecházet ze systému do systému. Víme, jak komplikované je vyjádřit situaci s pouhými třemi hráči, přitom hráčů může být mnohem více. I způsobů redistribuce peněžních a nepeněžních užitků může být velké množství. Rovněž tak výkonnost jako taková není jednorozměrný fenomén - někdo je dobrý v jednom, jiný zase v něčem jiném. A každý také má různou schopnost ovlivnit výsledek hry. Atd. Atd. - Tj. množství toho, co bychom vše museli vzít v úvahu, pokud bychom chtěli model přiblížit realitě je tolik, že se to prakticky nedá zvládnout.

Z metodologického hlediska je ovšem situace jiná, než se jeví skeptikovi. Na jedné straně je pravda, že každé rozšíření základního modelu přináší určité komplikace, zvětšuje množství toho, co musíme brát v úvahu. Na druhé straně ovšem současně vnáší určité požadavky na systém a zdaleka ne všechny kombinace všech faktorů jsou možné. S trochou nadsázky lze pro názornost říci, že ne všechny kombinace "všeho se vším" mají právo na reálnou existenci. Když volíme vhodný postup "rozklíčování reality" prostřednictvím rozšiřování elementárního modelu přináší každé zobecnění jak určité nové momenty, tj. přidává další proměnné do modelu apod., současně však z toho, co připadalo v úvahu jako něco, co by v původním, tj. ještě nerozšířeném modelu, mohlo odpovídat realitě, vylučuje velké množství případů.

Proces "rozklíčování reality" je nejnáročnějším postupem z hlediska původní badatelské činnosti. Neexistuje pro něj žádný přesný návod, pouze řada doporučení, z nichž některá mají podobu konzistentní opory při uplatňování postupů, v nichž lze lprocvíčit, zdokonalovat, a jejichž schopnost provedení si lze ověřovat. To nejdůležitější si uvedeme v poslední metodologické poznámce vztahující se k úvodu problematiky rozšíření modelu elementárního redistribučního systému.

Metodologická poznámka:

Jedná se o něco velmi obdobného, jako to, s čím se setkávají fyzikové při tvorbě fundamentálních teoretických modelů. Stále více zjišťují, že základní konstanty našeho světa (počet rozměrů, Planckova konstanta, gravitační konstanta, rychlost světla, elementární elektrický náboj apod.) nemohou nabývat jakýchkoli hodnot, tj. ne všem kombinacím hodnot těchto konstant může odpovídat nějaký reálný svět. Existuje dokonce názor, že jednou budeme schopni nejdůležitější konstanty vypočítat, nikoli experimentálně měřit (v umírněnější verzi je budeme schopni vypočítat z něčeho ještě elementárnějšího, co bude nutné nějakým způsobem experimentálně zjistit).

Problematiku rozšíření modelu lze přiblížit rovněž prostřednictvím metody sestavení úplného a dobře strukturovaného výčtu. Dejme tomu, že začneme uvažovat dva směry rozšíření elementárního redistribučního systému (výběr v tomto případě je čistě ilustrativní a tudíž náhodný):

- Možnosti a bariéry meziorganizační migrace.
- Různá schopnost hráčů ovlivnit výsledek hry (různá hlasovací či poziční síla).

Není problém rozlišit deset forem či bariér meziorganizační migrace, právě tak jako deset příčin, které může mít různá hlasovací síla hráčů. Pokud bychom chtěli uvažovat všechny případy, máme celkem 100 kombinací. V případě, že náš výčet bude úplnější a lépe strukturovaný, máme případů ještě více.

Představme si nyní, že začneme zvažovat další významný aspekt – vytváření skrytých koalic mezi redistribučními systémy. Je zřejmé, že vytváření skrytých koalic mezi redistribučními systémy souvisí jak s možnostmi a bariérami meziorganizační migrace, tak i odlišnou hlasovací či poziční silou hráčů. A je rovněž

zřejmě, že tvorba skrytých koalic má rovněž řadu příčin a forem, rozhodně v prvním přiblížení rovněž nejméně deset. To už dohromady s předešlým tvoří 1000 kombinací – množství, které je již nad sílu individuálního i týmového badatelského úsilí.

Neexistuje žádný návod typu kuchařky, podle kterého by bylo možné postupovat, abychom v realitě odhalili to nejdůležitější. Jedná se o umění teoretické práce. V tomto umění se ovšem můžeme podstatným způsobem zdokonalit. A můžeme si být i jisti, že jen některé ze souvislostí mezi uvedenými třemi aspekty rozšíření elementárního redistribučního systému jsou významné a přispívají jak k zachycení toho, co před tím nebylo uvažováno, tak i k větší kompaktnosti teorie, její větší přehlednosti i srozumitelnosti.

Metodologická poznámka:

Pokud zvažujeme dva různé aspekty určitého problému, je dobré vycházet z následujícího konceptu charakterizujícího vztah mezi realitou a jejím pojmovým vyjádřením:

Každý je projevem souvislostí (přechodů, zprostředkování apod.) mezi jinými jevy a každá souvislost mezi jevy se projevuje jako určitý jev.

Tj. (co tím chtěl „básník“ říci) mezi pojmem a předmětem pojmu není nějaký korespondenční vztah. Můžeme vždy hovořit jen o celém systému vzájemných pojmových určení a tím, co systémem vyjadřujeme. Realita není souhrnem nějakých entit (jsoucen o sobě), ale je mnohem složitěji strukturována. Výše nastíněný koncept je jednou z možností, jak si tuto větší strukturovanost představit.

Z hlediska výše tematizované problematiky rozšíření modelu pak platí, že nalezení toho podstatného, co v příslušném rozšíření modelu umožňuje praktické vyrovnání se s problémem narůstání složitosti, má zpravidla podobu identifikování nových jevů jako projevu mezi těmi aspekty, o které model rozšiřujeme, resp. jevů mezi prvky, které s příslušnými aspekty souvisí.

Zcela konkrétně to pak znamená následující. Máme stávající model. Ten doplňujeme o určitý nový aspekt. To, co musíme uvažovat z hlediska nového aspektu nejlépe vystihneme formou úplného strukturovaného výčtu. Jednotlivé prvky tohoto výčtu pak dáváme do souvislostí či kontextů s tím, co již v modelu máme obsaženo. A v tuto chvíli musíme být připraveni na to, že se stávajícím pojmovým vyjádřením reality nevystačíme, že to nové se nám začne projevovat jako souvislost mezi jevy, které jsme již identifikovali, a že toto nové budeme muset pojmenovat novými vhodně vytvořenými pojmy. Přitom je nutné zvažovat i potřebu výsledky sdělit ostatním.

Skutečná vědecká práce začíná teprve tam, kde začínáme „pracovat s pojmy“, kde překračujeme hranice zažitého a pojmenovaného.

To, že se někde rodí perspektivní teorie (a jedno, zda ve vědách o přírodě či společnosti) poznáme podle toho, že se původně odlišné oblasti vzniklé rozšířením elementárního modelu (v případě teorie redistribučních systémů např. subjektivní hodnocení vlastní výkonnosti i výkonnosti ostatních každým z hráčů, vliv zvyšování počtu hráčů na chování systému, vznik pozice vůdce při postupném vytváření koalice a narušení požadavku rovné hlasovací váhy apod.) začínají propojovat a zjišťuje se, že z nepřehledného množství kombinací různých parametrů jsou relevantní jen některé a ty přesně vystihují to nejpodstatnější, co v realitě nacházíme. Po navazující metodologické poznámce si to ukážeme na následujícím příkladu.

Metodologická poznámka:

Pokud hledáme souvislost mezi dvěma směry rozšíření stávajících poznatků (vytvářejících určitý teoretický systém), zpravidla nejdříve zjišťujeme, že ve vyjádření (včetně pojmového) každého ze směrů, resp. oblastí, které rozšířením v daném směru vznikají, jsou podstatně odlišnosti. Pro každou z oblastí, ve směru kterým stávající systém poznatků rozšiřujeme, jsou charakteristické jiné pojmy vyjadřující to, o čem zde běží. V příkladu, který jsme uvedli, jde o následující:

- Pokud jde o možnosti a bariéry meziorganizační migrace, jsou zde důležité pojmy jako informace, přenos informací, sociální kontakty, sociální sítě, hodnocení schopností apod.

- Pokud jde o různou schopnost hráčů ovlivnit výsledek hry, jsou zde důležité pojmy jako hlasování, různá hlasovací síla, typy hlasování (přímé a nepřímé), formy uspořádání organizace (diktatura, demokracie, správa, samospráva), poziční síla, investování do pozice apod.

Prvním krokem k propojení obou směrů rozšíření teoretického systému je schopnost vyjádřit pojmy z jedné oblasti prostřednictvím pojmů z druhé oblasti, tj. vzájemně "přeložit" (definovat) pojmy z jedné oblasti prostřednictvím pojmů z druhé oblasti. Nalézáme přitom řadu analogií, ale i odlišností. Při takovémto vzájemné "překlady" jednoho vědeckého slovníku (slovníku z oblasti určité disciplíny) do druhého vznikají podněty pro rozvoj teorie nejčastěji.

V této souvislosti lze jen a jen doporučit - a to patří mezi nejcennější a nejdélhodoběji ověřené zkušenosti, které se mi během mého působení v odborné oblasti podařilo získat -, aby se ten, kdo si chce osvojit schopnost původního a tvůrčího přístupu, naučil aktivně využívat pojmy se všeobecnou uplatnitelností a aby se

prostřednictvím nich naučil definovat pojmy specifické pro tu či onu oblast.¹⁴ Jedná se o vyjádření specifického, resp. zvláštního, prostřednictvím všeobecného, které má zpravidla podobu párových kategorií typu příčina-účinek, část-celek, forma-obsah, podstatné-nepodstatné, totožnost-rozdílnost, kvantita-kvalita, jedinečné-obecné atd. Zvláštní na těchto pojmech (které filozofové nazývají párovými kategoriemi) je, že je lze použít naprosto kdekoli, ve kterékoli oblasti nejen vědeckého, ale i každodenního života. Navazující vlastností pak je i to, že právě vzhledem k jejich obecnosti je nedokážeme definovat či vymezit jiným způsobem než vzájemně mezi sebou. Vytvářejí tak určitý rozvíjející se systém (jak z hlediska vývoje lidského myšlení, tak i v hlavě každého jednotlivce, který je používá), do kterého je každou takovou definicí vnášena určitá asymetrie podněcující další rozšiřování tohoto systému. Vzhledem k závažnosti a přínosu této problematiky ji věnujeme samostatnou přílohu.

Zde jen na závěr zmíníme, že nedostatečná kultivovanost v daném směru (tedy ve směru schopnosti aktivně využívat všeobecné pojmy) bývá příčinou toho, že se vědní disciplíny rozbíhají řadou neustále se štěpících směrů, ztrácejí přirozené vazby a tím se i vzdalují od reality, protože v realitě přece jen spolu to či ono souvisí. Existuje tak určitá tendence přeměny vědy v oblasti disparátních struktur, v každé z nichž je třeba udržovat a uctívat určité rituály, aniž by však věda byla schopna cokoli vypovědět o realitě samotné. Kromě metodologických má tento jev i řadu sociálních a dobově determinovaných příčin. Jedná se o to, co se nejčastěji a poměrně výstižně nazývá postmodernizací vědy.

Skutečná výkonnost a její subjektivní hodnocení

V hodnocení své výkonnosti se může každý z nás mýlit. A je celkem pravděpodobné, že se většinou mýlí. Subjektivně můžeme svou výkonnost buď nadhodnocovat, nebo naopak podhodnocovat. Z toho pak vyplývají určité modifikace elementárního redistribučního systému. Takto vypadá problém na první pohled. Ovšem jen na první pohled.

Skutečnost je mnohem zajímavější. Ukazuje se, že většinou hodnocení své vlastní výkonnosti jak nadhodnocujeme, tak i podhodnocujeme - a to současně. Přitom ne náhodu, ale systematicky:

- Pokud si vytváříme představu o tom, jaký výsledek redistribuce by odpovídal našim schopnostem a našemu vkladu, máme tendenci svou výkonnost nadhodnocovat. Jedná se o přirozenou psychologickou sebemotivaci k dosažení co nejlepšího výsledku.

- Pokud uvažujeme o tom, jaké prostředky k dosažení námi projektovaného rozdělení použít, většinou naopak předpokládáme, že pro nás bude výhodnější použití těch prostředků, které umožňují získat výplatu nezávisle na skutečných schopnostech.

Podívejme se na oba momenty podrobněji. Od přírody (v důsledku přirozeného vývoje) jsme vybaveni schopností měnit to, co je pro nás dlouhodobě prospěšné, v to, co je pro nás motivující a přináší nám pozitivní prožitky. Snaha prosadit se při vyjednávání o rozdělení výplat a získat tak co největší výplatu nás tak vede k tomu, že abychom měli dostatečnou vlastní motivaci, nadhodnocujeme ve svých očích vlastní výkonnost.

O tom, že tomuto vlastnímu hodnocení však ve skutečnosti často příliš nedůvěřujeme (aniž si to přímo uvědomujeme), pak svědčí to, že pokud můžeme volit mezi alternativou vsadit na prokázání skutečných vlastních schopností (výkonnosti), sáhne spíše k použití prostředků, které umožňují dosáhnout vyšší výplaty bez ohledu na skutečnou výkonnost.

¹⁴ Tento postup byl do značné míry objeven a používán jedním z nejvýznamnějších filozofů, představitelem klasické německé filozofie G. W. F. Hegelem (1770 – 1831). Byl jím patrně natolik fascinován, že jej uplatňoval i tam, kde k tomu stávající stupeň rozvoje poznání nevytvářel podmínky. Toho později využil představitel kritického racionalismu K. Popper (1902 – 1994). Stojí zato si přečíst ukázkou toho, s jakým sarkasmem Hegela pranýřuje:

„Abych nejprve odradil čtenáře od snahy brát Hegerův bombastický a mystifikující žargon příliš vážně, ocituji zde několik jeho úžasných poznatků týkajících se zvuku a zvláště vztahu mezi zvukem a teplem. Usilovně jsem se pokoušel přeložit tu hatmatilku z Hegerovy *Filozofie přírody*, jak nejlépe to bylo možné (Encyklopedie filozofických věd § 302): „Zvuk je změna specifického rozložení materiálních částí a negace těchto podmínek; čistě *abstraktní* nebo *ideální* této specifičnosti. Tato změna je však sama bezprostředně negací materiální specifické existence, což je tudíž *reálné ideální* specifické tíhy a koheze, *teplo*. Zahřívání rozezvučených těles stejně jako těles udeřených nebo třených je projevem tepla, které vzniká podle pojmu se zvukem.“ Existují tací, kteří stále věří v Hegelovu vážnost nebo kteří váhají, zda jeho tajemná síla neznamená hlubokomyslnost a myšlenkovou plnost spíše než prázdnotu. Rád bych, aby si pozorně přečetli poslední větu v citovaném úryvku – snad jedinou srozumitelnou, neboť touto větou se Hegel naprosto kompromituje. V podstatě ta poslední věta neznamená nic jiného, než že „zahřívání rozezvučených těles... je teplo... a zvuk“. Nabízí se otázka, zda Hegel klamal sám sebe, hypnotizován svým vlastním inspirativním žargonem, nebo zda si vytyčil troufalý cíl oklamat a očarovat ostatní.“ (Popper s. 31.)

Ono je to poněkud složitější. Z metodologického hlediska se jedná o vztah mezi matematizovanou a nematematizovanou složkou poznání. V řadě oblastí, které nejsou v dané době matematizovány, se Hegerův způsob práce s pojmy osvědčil. Tam, kde přesáhl určité hranice, tam se zesměšnil. Každopádně stojí zato se se způsobem Hegerova myšlení a jeho práci s pojmy seznámit a uchovat si přitom určitý kritický odstup.

Dalo by se to sice vysvětlit tím, že tak reagujeme na potencionální chování ostatních - "když nesáhnu po těchto prostředcích dříve, udělá to ten druhý a budu v nevýhodě". Toto vysvětlení je ovšem nedostačující. I v situacích, kdy lze reálně vytvořit podmínky vedoucí k reálnému ohodnocení skutečné výkonnosti, převažuje u většiny hráčů typ jednání založený na sebeprosazení bez ohledu na skutečnou či prokázanou výkonnost. Vzhledem k tomu, že se jedná o velmi významný aspekt vnitřního života v chování různých organizací či institucí, je na místě se výše uvedenou problematikou zabývat v rámci samostatného výzkumného programu.¹⁵

I bez složitých výzkumů si každý z nás určitě představí řadu situací, kdy lidé z blízkého okolí zjevně nadhodnocují svoje skutečné schopnosti, a to zejména pokud si všimneme, jak hodnotí ostatní. V případě, že se nabízí možnost uplatnit nějaké objektivní hodnocení přínosů, snaží se tomu naopak zabránit. A není na škodu podívat se prizmatem toho, co kriticky zjišťujeme u druhých, na nás samotné.

Všimněme si, že výše uvedený problém spadá pod to, co by se dalo nazvat "matematicky vyjádřitelným rozšířením elementárního redistribučního systému" (s tímto pojmem se ještě setkáme). V elementárním redistribučním systému se předpokládá, že každý z hráčů je schopen přesně ocenit jak svou vlastní výkonnost, tak i výkonnost dalších hráčů, současně ví, že toho jsou schopni i ostatní hráči, a všichni podle toho postupují, rozhodují se, vyjednávají apod. V našem nyní uvažovaném případě nejen předpokládáme, že existuje určitá odlišnost, mezi skutečnou výkonností a jejím subjektivním hodnocením, ale že dochází k systematickým odlišnostem směrem "nahoru" i "dolu" (tj. k nadhodnocení i podhodnocení), přitom ve zcela typických situacích:

- Když si vytváříme představu o žádoucí redistribuční situaci (o tom, co bychom si zasloužili), máme tendenci k nadhodnocení vlastní výkonnosti.

- Když rozhodujeme o použitých prostředcích (v rámci elementárního redistribučního modelu o tom, s kým vytvoříme koalici, do jaké míry sáhneme k podbízení se, do jaké míry jsme ochotni dodržet dohody atd., v rozšířených modelech pak ještě v řadě dalších aktivit - např. při výběru toho, kdo má být vůdcem apod. -, které můžeme využít), máme naopak tendenci naše schopnosti podhodnocovat, zatímco na druhé straně celkem neomylně rozpoznáme toho, kdo je skutečně nejvýkonnější.

Přitom - a to je jak poučné, tak i signifikantní - je rozdíl těchto dvou hodnocení zpravidla tím větší, čím je skutečná výkonnost hráče menší (k tomu podrobněji dále).

Z metodologického hlediska se jedná o poučný moment. Při zobecňování či rozšiřování základního schématu musíme počítat s tím, že realita nás něčím překvapí. Nové, které zahrnujeme do zorného úhlu, vstoupí s něčím, odhalení čehož vyžaduje určitou invenci. V našem případě nejde jen o prostou odchylku mezi skutečnou výkonností a jejím subjektivním hodnocením, ale o dualitu subjektivních hodnocení v různých kontextech. Pokud bychom model rozšiřovali pouze mechanicky, stereotypně, začal by být nepřehledný, ztrácel by vypovídací schopnost ve vztahu k realitě, přestal by být zajímavý...

V souvislosti s výše řečeným stojí za povšimnutí dva další aspekty, které se tímto rozbořením otevírají. Oba a lze formulovat formou otázek:

- Kdo bude mít tendenci k většímu nadhodnocení vlastní výkonnosti (v případě tvorby cílů) a současně i k většímu podhodnocení (v případě rozhodování a prostředcích použitých k dosažení cílů) - hráči výkonnější, nebo méně výkonní?

- Jak souvisí hodnocení vlastní výkonnosti s hodnocením výkonnosti ostatních hráčů?

V logice věci vyplývá z výše uvedeného, že tendenci k nadhodnocení vlastní výkonnosti při tvorbě cílů a podhodnocení vlastní výkonnosti při rozhodování o použitých prostředcích budou mít méně výkonní hráči. Výjimky pochopitelně mohou existovat a existují.

V prvním přiblížení lze uvést, že při hodnocení výkonnosti ostatních hráčů se chováme komplementárně - při vytváření představy o žádoucí redistribuční situaci podhodnocujeme jejich výkonnost, zatímco při rozhodování o použitých prostředcích jejich výkonnost nadhodnocujeme. Zde je ovšem třeba uvažovat i určité modifikace, které vznikají v systémech, kde se jeden z hráčů s podporou ostatních v koalici prosadí do pozice vůdce. V takových systémech:

- Existuje tendence dosadit do pozice vůdce toho, kdo není nejvýkonnější, a to ze dvou důvodů - jednak v případě všech ostatních hráčů existuje vždy obava, že nejvýkonnější hráč v roli vůdce se bude snažit prosazovat rozdělení výplat podle výkonu (a zde pak působí výše zmíněný efekt podhodnocování vlastní výkonnosti při rozhodování o použitých prostředcích), jednak dosazení nejvýkonnějšího hráče do pozice vůdce neumožňuje získat největší množství prostředků k navýšení výplaty méně výkonných hráčů právě na jeho úkor.

¹⁵ K prokázání výše uvedeného tvrzení o subjektivním nadhodnocování a podhodnocování vlastní výkonnosti se nabízí provedení řady velmi dobře operacionalizovatelných a průkazných šetření - ať již na bázi historického materiálu, faktografického materiálu (zápisy z jednání vybraných organizací či institucí v delším časovém horizontu), či konkrétních sociologických šetření.

- Dochází k nadhodnocení vůdce v očích slabších hráčů, protože právě vůdcova pozice jim umožňuje získávat výplaty, na které by jinak nedosáhli.¹⁶

Metodologická poznámka:

Na tomto místě výkladu dané problematiky stojí za povšimnutí moment významný z metodologického hlediska. Dosavadní výklad velmi dobře ilustruje, jak fundamentální analýza redistribučního modelu prováděná v té nejobecnější rovině s využitím matematických prostředků otevírá cestu k rozlišení a klasifikaci řady konkrétních situací, následně pak i jejich analýze. Tj. jak se každý "krůček" toho, co vytěžíme v rovině obecné analýzy, zhodnotí při konkretizaci přístupu směrem k prakticky významným případům, přičemž na počátku takovýto aplikací stojí vždy rozlišení, pojmenování a utřídění situací, které jsou z praktického hlediska důležité.

Další metodologicky zajímavý závěr je, že zobecnění elementárního redistribučního systému daným směrem (tj. ve směru odchylky mezi reálnými parametry výkonnosti a jejich subjektivním hodnocením) ještě více zesiluje efekt spojování průměrných hráčů s nejméně výkonnými, který odhalila již analýza elementárního redistribučního systému.

Doposud jsme se nevěnovali příčinám či podmínkám toho, že může dojít k odlišnosti mezi skutečnou výkonností a jejím subjektivním hodnocením. Dovedeme si představit řadu konkrétních systémů, kde významnější odchylky nejsou možné:

- Sportovní disciplíny s měřením jednoznačně identifikovatelného parametru (běhy, skoky, hody a vrhy, apod.).

- Jednoznačně normované pracovní výkony (koše chmele, počet obráběných součástek apod.).

- Firmy v tvrdě konkurenčním prostředí. (Pod "tvrdě konkurenčním prostředím" budeme rozumět takové, kdy výraznější odchylka rozdělní výplat od skutečně prokázaných výkonů vede k takovému snížení výkonnosti ve vztazích s vnějším prostředím a případně vyvolává i takovou mezioorganizační migraci, že ohrožuje samotnou existenci organizace, tj. vystavuje ji riziku zániku v daném prostředí.)

Naopak tomu bude např.:

- U sportů, kde je hodnocení výkonnosti založeno na roli vnějšího hodnotitele (jako např. gymnastika).¹⁷

- U pracovních výkonů typu např. vědeckého bádání, které není napojeno na přímé výstupy v praxi.

- U institucí, které spravují a využívají veřejné prostředky získávané podle umělých kritérií na základě rozhodování vnějšího hodnotitele.¹⁸

- U firem, které žijí z toho, jak se prosadí v oblasti veřejných zakázek.

- Ve sféře zastřešující politické moci (prakticky v jakémkoli dosavadním společenském systému).¹⁹

Existují oblasti, kde se efekt odlišnosti skutečné výkonnosti a jejího protichůdného subjektivního hodnocení projevuje nesmírně intenzívně mj. i proto, že tyto oblasti předpokládají vysokou míru vnitřní motivace nezbytné k tomu, aby člověk vůbec nějaký výkon podal. Tak tomu je v oblastech vědecké, umělecké, příp. i řídicí činnosti. V těchto oblastech právě proto, že si je člověk vybral na základě svého přesvědčení o vlastních kvalitách a zpravidla i dlouhodobé soustředění k přípravě na jejich výkon (obětování řady dalších příležitostí profesního či

¹⁶ Zkoumání systému s vůdcem dosazeným v rámci vítězné koalice z hlediska duálního hodnocení vlastní výkonnosti každým hráčem je dalším perspektivním směrem dalšího rozvíjení teorie redistribučních systémů.

¹⁷ V knížce "Prostě, zabil jsem svého otce" sestra Jana Odložila uvádí za jednu z podstatných příčin tragédie a celého tragického kontextu sportovního manželství Evy Čáslavské a Jana Odložila právě to, že do svazku vstoupily osoby z jiných světů - jeden si ze světa přinesl úctu k nesmlouvavému hodnocení podle výkonu a tomu odpovídající volní vlastnosti, druhý způsob motivací a zkušenosti ze světa nejednoznačných kritérií, lobování, podrazů apod.

¹⁸ Formou veřejných zakázek se snaží vstoupit přerozdělování vyšší úrovně do sféry mezifirmní konkurence a podfídit si tuto sféru tak, aby nedocházelo k mezioorganizační migraci schopné vygenerovat mimořádně výkonné subjekty.

¹⁹ Každá politická moc se utváří nad subjekty nacházejícími se jak v prostředí, které funguje na bázi přesného hodnocení výkonu, tak i na subjekty nacházejícími se v prostředí, kde takovéto hodnocení výkonu není za daných podmínek prováděno či není ani proveditelné. Aby jako taková mohla politická moc vůbec vzniknout, musí se zformovat jako většinová a tudíž je podstatným způsobem ovlivněna a protkána vlivy subjektů, u nichž tlak na výkonnost v důsledku konkurence neexistuje - a to se všemi důsledky, které z toho vyplývají. V každém společenském systému pak existují dvě tendence:

- Vznik mimořádně výkonných, silných a svoji činnost diverzifikujících subjektů, které těží z mezioorganizační migrace a do nichž se přesouvají nejvýkonnější hráči schopní komplementární týmové práce.

- Posilování hierarchicky vyšších forem redistribuce umožňujících přežívání i nevýkonných a parazitujících struktur, současně i schopnost diskriminace a perzekuce subjektů orientovaných na expanzi s využitím možností diverzifikace. (Analýza jdoucí tímto směrem je rovněž zajímavým a přínosným pokračováním v rozvíjení teorie redistribučních systémů.)

společenského vzestupu) může dojít k velmi výrazné odlišnosti ve všech parametrech odlišnosti reálné výkonnosti od hodnocené.²⁰

Co si z výše uvedeného rozboru (dosavadních výsledků) může odnést každý z nás? Pokusme se formulovat některé závěry:

1. Každý z nás je vystaven vlivu k přeceňování vlastní výkonnosti a podceňování výkonnosti ostatních (s výjimkou přeceňování výkonnosti vůdce, v případě, že se v systému jeho role vytváří, což je ovšem ještě více nebezpečné).

2. Je vhodné formou sebereflexe korigovat představu o svých vlastních schopnostech a zrealit ji (ať již z toho následně vyvodíme jakékoli závěry - viz dále).

3. Nezapomínejme na banální fakt - ostatní se na nás dívají právě tak (nebo velmi obdobně), jako my se díváme na ně.

4. Důvodem k zamyšlení a určité ostražitosti by mělo být zejména to, pokud máme o své výkonnosti (a nepostradatelnosti v příslušném systému) příliš kladnou představu a současně přímo či nepřímo odmítáme jakékoli zvýšení motivace na základě výkonnosti, podporu těch nejvýkonnějších, či pokud máme tendenci připouštět hry spojené s vyvoláním rivality podle jiných kritérií, než jsou cíle, které daný systém plní,²¹ apod.

5. Velmi obezřetně je třeba si všimnout toho, jak se v systému generuje pozice vůdcovství a kdo se propůjčuje zápasu o vůdcovství. Jedno z největších nebezpečí, které hrozí každé organizaci, je, když se ze střetu o vůdcovství mezi dvěma či více stranami stane rozhodující moment hodnocení hráčů; takováto situace přímo nahrává těm, u nichž se rozpor mezi sebehodnocením vlastní výkonnosti z hlediska požadovaných cílů redistribuce a používaných prostředků nejvíce rozchází.

Redistribuční systémy s větším počtem hráčů

Nechť máme redistribuční systém s větším počtem hráčů, například dvojnásobně velký než je elementární redistribuční systém, tj.: $(A_1, A_2, B_1, B_2, C_1, C_2)$.

Koalic je v každém systému $2^n - 1$, kde n je počet hráčů:

- V případě tří hráčů jsme měli $2 \times 2 \times 2 - 1 = 7$ možných koalic, z toho jen tři byly zajímavé (jednočlenné koalice, koalice bez členů a koalice se všemi hráči nejsou zajímavé).

- V případě šesti hráčů jsme máme $2 \times 2 \times 2 \times 2 \times 2 \times 2 - 1 = 63$ možných koalic, z čehož se zdá, že množství variant již nebudeme schopni rozumně analyzovat.

* Ukazuje se, že situace je podstatně jednodušší.

Vítězná koalice potřebuje v tomto systému nejméně 4 hráče. Tomu odpovídají následující koalice:

- 1. typ koalic

(A_1, A_2, B_1, B_2)

(B_1, B_2, C_1, C_2)

(A_1, A_2, C_1, C_2)

- 2. typ koalic:

(A_1, A_2, B_1, C_1)

(A_1, B_1, B_2, C_1)

(A_1, B_1, C_1, C_2)

V případě koalic prvního typu máme to stejné rozdělení jako v případě trojčlenné koalice. Tyto koalice se budou chovat prakticky stejně jen s tím rozdílem, že trestání neposlušnosti a odměňování loajality může proběhnout i mezi hráči stejného typu výkonnosti.

V případě koalic druhého typu se jedná o koalici, kde jsou zastoupení hráči všech typů výkonnosti a doplnění některým z hráčů kteréhokoli typu výkonnosti. Velmi pravděpodobnou příčinou takového typu koalice bude vnesení (coby exogenity) do systému nějakého segregáčního principu (mazáctví, starousedlictví, příbuzenství, národního či rasového dělítky apod.).

²⁰ V těchto systémech nabývá řada parametrů extrémních hodnot a i z tohoto hlediska (dále pak i proto, že teorie redistribučních systémů je svým způsobem "sebereflexí" dané oblasti) se jedná o další perspektivní směr rozpracování teorie redistribučních systémů.

²¹ Na místě je důsledné uplatnění metody úplného strukturovaného výčtu k identifikování všech prostředků, jejichž využití dává signál (v případě sebereflexe nám samotným), že dochází k podceňování vlastní výkonnosti při použití příslušných prostředků v rozporu se subjektivním nadhodnocením vlastní výkonnosti při formulování cílů v oblasti redistribuce. Zvláštním případem je pak uplatnění této metody k identifikování případů, kdy je prováděno dělení hráčů podle jiných cílů, než jsou ty, od jejichž plnění se odvozuje výkonnost.

Vidíme, že možných případů je přehledné množství, můžeme najít poměrně zajímavé a v praxi se často vyskytující interpretace s využitím exogenit různého typu a následně jednotlivé situace analyzovat.

Každopádně je povzbuzující, že zdánlivý prudký nárůst složitosti v případě zvažování většího množství členů nevede k nepřehlednosti, ale naopak - složitost lze poměrně efektivně redukovat. Tak tomu i v případě pěti či naopak většího počtu hráčů než je čest. Samotné zvyšování počtu členů nevede ke dramatickému zvýšení složitosti systému, resp. není nějak závažnou komplikací při identifikaci standardních situací a přechodů mezi nimi.

Rozhodující člen koalice:

Přece jen jeden důležitý nový moment, který je třeba zdůraznit, v případě vícečlenných (než jsou tři hráči) koalic rozhodujícího člena koalice, tj. toho, který svým přistoupením ke koalici, nebo naopak vystoupením z koalice činí koalici vítěznou, tj. schopnou prosadit tu herní situaci, na které se uvnitř koalice hráči dohodnou. Podívejme se, jaké možnosti připadají v úvahu:

- 1. typ rozšíření koalic

$$\begin{aligned}(A_1, A_2, B_1) &\rightarrow (A_1, A_2, B_1, \underline{B_2}) \\ &\rightarrow (A_1, A_2, B_1, \underline{C_1})\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}(A_1, A_2, C_1) &\rightarrow (A_1, A_2, \underline{B_1}, C_1) \\ &\rightarrow (A_1, A_2, C_1, \underline{C_2})\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}(A_1, B_1, B_2) &\rightarrow (A_1, \underline{A_2}, B_1, B_2) \\ &\rightarrow (A_1, B_1, B_2, \underline{C_1})\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}(B_1, B_2, C_1) &\rightarrow (\underline{A_1}, B_1, B_2, C_1) \\ &\rightarrow (B_1, B_2, C_1, \underline{C_2})\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}(A_1, C_1, C_2) &\rightarrow (A_1, \underline{A_2}, C_1, C_2) \\ &\rightarrow (A_1, \underline{B_1}, C_1, C_2)\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}(B_1, C_1, C_2) &\rightarrow (\underline{A_1}, B_1, C_1, C_2) \\ &\rightarrow (B_1, \underline{B_2}, C_1, C_2)\end{aligned}$$

- 2. typ rozšíření koalic:

$$\begin{aligned}(A_1, B_1, C_1) &\rightarrow (A_1, \underline{A_2}, B_1, C_1) \\ &\rightarrow (A_1, B_1, \underline{B_2}, C_1) \\ &\rightarrow (A_1, B_1, C_1, \underline{C_2})\end{aligned}$$

Právě tak mohou být popsány případy vystoupení rozhodujícího člena z koalice.

Redistribuční funkce, její předpoklady a zobecnění

Konstrukce redistribuční funkce vychází z řady předpokladů, včetně těch, které si nemusíme uvědomovat. Jedním z nich je jednoznačnost, která (v případě elementárního redistribučního systému) přiřazuje libovolné dvojici výplat dvěma hráčům výplatu hráče třetího.

Aby bylo zřejmé, o co se jedná, uveďme si to na příkladu rovnostářské redistribuce. Ze způsobu konstrukce redistribuční funkce vyplývá, že za daných podmínek může vždy existovat jen jeden bod rovnostářské redistribuce na redistribuční ploše, resp. jen jedna hodnota výplat, při které $x_r = y_r = z_r$. (Indexem r je zde označena hodnota rovnostářské redistribuce.)

Intuice nám ovšem říká, že v případě vynuceného rovnostářství bude výkon nižší než v případě rovnostářství dobrovolného. Pokud např. nejvýkonnější hráč dojde během k vyjednávání k tomu, že je pro něj lepší dohodnout se na plně rovnostářské redistribuci než riskovat spojení průměrného a nejslabšího hráče, kteří by si rozdělili výsledek hry ve svůj prospěch, pak může být výkon příslušného systému větší, než když mu bude rovnostářská redistribuce vnucena. Můžeme tedy uvažovat, zda v rámci daného systému nemůže platit následující:

$$x_m = y_m = z_m < x_{rd} = y_{rd} = z_{rd},$$

kdy uvedené veličiny mohou nabývat v prvním případě hodnoty např. 3,2, ve druhém 3,8. (Indexem r_n je zde označena hodnota nedobrovolné rovnostářské redistribuce, indexem r_d je zde označena hodnota dobrovolné rovnostářské redistribuce.)

Samozřejmě, že lze zvolit postup, kdy řekneme, že redistribuční funkce je konstruována právě jen za určitých podmínek, kdy příslušná jednoznačnost není (např. v důsledku vyjednávání) porušena. Na druhé straně by bylo škoda nevyužít prostor, který se narušením daného předpokladu, resp. zobecněním výchozí situace otevírá. Můžeme např. říci, že pod vlivem působení etických či ideologických momentů může při vyjednávání docházet ke změnám redistribuční plochy, resp. můžeme problém chápat jako vliv morálních a ideologických momentů na deformaci (v kladném i záporném smyslu) původní redistribuční plochy. V tom případě nám výchozí redistribuční funkce umožňuje otevřít cestu k nastolení a řešení velmi zajímavých problémů, což také ilustruje perspektivy rozvíjení teorie redistribučních systémů.²²

Problém třetin u složitých redistribučních systémů

Ukázali jsme, že při zvětšení počtu hráčů v redistribučním systému, dochází k jedné ze dvou možností:

- Buď se koalice vytváří podle stejných pravidel jako v případě elementárního redistribučního systému a jsou tedy tři základní možnosti vytvoření koalice.

- Nebo se koalice vytvářejí "křížmo" na základě nějakého vnějšího (exogenního) principu, kdy bez ohledu na výkonnost jsou někteří hráči diskriminováni nebo naopak zvýhodňováni.²³

V prvním případě můžeme závěry analýzy elementárního redistribučního systému aplikovat na analýzu příslušného složitějšího redistribučního bezprostředně. Většina reálných systémů je ovšem mimořádně citlivá na vnější vlivy umožňující polarizaci na zvýhodňované a diskriminované hráče podle nejrůznějších kritérií, např.:

- Rodového hlediska (dodnes aktuální v některých afrických státech).
- Rasového hlediska (dodávna např. i ve Spojených státech, v podobě smutného "rekordu" drastičnosti pak v Třetí říši).
- Náboženského hlediska (dnes aktuální v souvislosti s fenoménem militantního islámu).²⁴
- Příslušnosti k ezoterickým strukturám (jako příklad budou vždy uváděni Svobodní zednáři, kteří ovšem rozhodně nemají monopol ani výsadní postavení v dané oblasti).²⁵
- Místo původu (brněnská, ostravská apod. lobby v Praze).
- Politické orientace (kdo se hlásí k pravici a kdo k levici apod.).²⁶
- Uznávaného vůdce (jedni jsou pro Mažňáka, druzí pro Losnu).²⁷
- Apod.²⁸

Pokud vzniká na bázi exogenního vlivu v daném systému příslušná polarita, pak lze v systému identifikovat jiné rozdělení hráčů na třetiny, z nichž dvě reprezentují jednotlivé póly dané polarity a třetí jsou nezúčastnění, resp. vyčkávající. Chování skupiny, která se - ne vždy úspěšně - snaží stát stranou konfliktu, a skupiny, která vyčkává na vhodný moment vstupu do hry jako rozhodující prvek vítězné koalice, se výrazně odlišuje, což bude předmětem další analýzy.

Z metodologického hlediska je zde poučné to, jak se různé směry rozvíjení teorie redistribučních systémů začínají vzájemně propojovat. To je nepřímým, ale významným kritériem toho, že se skutečně začíná rodit něco významného.

V našem případě dochází k propojení mezi tím směrem rozvoje teorie, který přechází od zkoumání tří hráčů k většímu počtu hráčů (a snaží se identifikovat nové jevy, které se při zvětšování počtu hráčů objevují) a mezi tím směrem rozvíjení teorie, který si všímá problematiky subjektivního hodnocení vlastní výkonnosti a výkonnosti ostatních hráčů z hlediska vytváření představy o požadované redistribuční situaci a z hlediska prostředků

²² Není třeba upozorňovat na to, že téma, na které jsme tímto narazili, je spojeno s poměrně přesně definovaným výzkumným programem.

²³ Valenčík, R., Wawrosz, P., Bedretinov, R.: Mikroekonomie pro magisterské studium II. Praha EUPRESS 2007.

²⁴ Pokud jsou tyto struktury neutrální vůči typu redistribuce, který je v systému prosazován, např. v případě adamitů či chiliastů, kteří požadovali extrémní rovnostářství.

²⁵ Pokud jsou tyto struktury neutrální vůči typu redistribuce, který je v systému prosazován.

²⁶ Zdálo by se, že politická identifikace v sobě již obsahuje názor na pojetí redistribuce, takže není z hlediska modelu úplně neutrálním dělákem. V současné době se ovšem rozdíl mezi levicí a pravicí naprosto vytrácí, čehož je zřetelným dokladem Sarkozy a ještě výmluvnějším pak způsob, kterým na něj zaútočila francouzská "levice" přes jeho ministryni spravedlnosti.

²⁷ To ovšem platí jen v případě, kdy se vůdcové neodlišují tím, jaký typ redistribuce prosazují, tj. kdy je jejich role neutrální z hlediska systému redistribuce, který se v systému vytváří.

²⁸ K hlubší analýze polarizačních hledisek lze využít metodu úplného strukturovaného výčtu.

použitých k jejímu dosažení. Jde o problém vytváření koalic "křížmo" na základě exogenních kritérií a následné polarizace, která je tím do systému vnášena. Přitom se objevují následující subjekty:

- Ti, co reprezentují jeden a druhý pól, podporují vznik jeho personifikace a tudíž vznik pozice vůdce.
- Ti, co odmítají takové polarizaci podlehnout, protože v ní tuší či vidí způsob potlačení kritérií výkonnosti a tudíž i distribuce na bázi výkonnosti.
- Ti, co chtějí využít efekt rozhodujícího hráče koalice, tj. vyčkávají, aby ve vhodné chvíli byli tím činitelem, který rozhodne o tom, že ten či onen pól (koalice) zvítězí.
- Ti, co působí v rámci jednoho pólu, ale vytvářejí si vazby na hráče v koalici tvořící druhý pól a s touto skrytou koalicí se účastní redistribučních her, což se projevuje zejména v případě otevřených konfliktů, kdy nezasvěcený zjišťuje, že "všechno je jinak".

(Mj. z praktického hlediska stojí zato mít základní povědomí o této struktuře, která je pro každý větší redistribuční systém celkem standardní.)

Faktory ovlivňující průběh a výsledek redistribučních her, tj. jakým směrem lze zobecnit model:²⁹

- Počet hráčů.
- Změna výkonnosti hráčů.
- Změna počtu hráčů (meziorganizační migrace).
- Různá velikost vlivu na výsledek hry.
- Existence konkurenčního prostředí.
- Opakování hry, závislost velikosti výplat na výsledku předcházejícího kola hry.
- Závislost velikosti vlivu na výsledek hry na výplatě v předcházejícím kole.
- Změna průměrné výkonnosti hráčů.
- Změna cílové orientace hráčů při vytváření koalic.
- Hierarchická redistribuce.
- Omezení znalosti parametrů hry.
- Existence vlivného dosazeného správce – zevnitř, zvenku.

Praktické využití formalizovaného modelu – vyjednávání v redistribučních systémech.

Při rozhodování o tom, jaký typ redistribuce se v té či oné organizaci vytvoří dochází vždy k vyjednávání o vytvoření koalic schopných tento typ redistribuce prosadit. Vyjednávání má vždy dvě složky:

- Dohodu na rozdělení výplat: tedy jak bude jednotlivý hráč odměňován pokud dojde k redistribuci. Orientace na dohodu o rozdělení výplat lze označit za základní strategii, kterou každý hráč využívá.

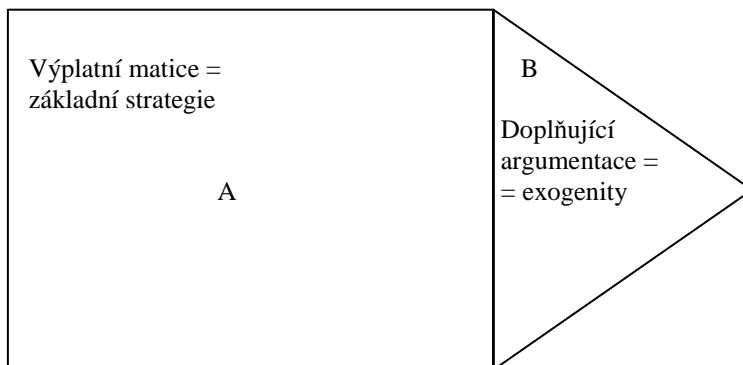
- Použití podpůrné argumentace: jedná se pomocné strategie, kterými se každý z hráčů snaží dosáhnout následujících tří cílů:

- Zamezit vzniku či narušit již vzniklé koalice, kterých by se neúčastnil a v případě prosazení kterých by došlo k pro něj nevýhodné redistribuci.
- Vytvořit koalici schopnou prosadit pro něj výhodný typ redistribuce.
- Vyjednat v této koalici co nejvyšší možnou výplatu (těžištěm argumentace v tomto případě je prezentace nákladů obětované příležitosti, tj. toho, co by mu přineslo, pokud by vytvořil jinou koalici nebo z organizace odešel)

Předpokládáme nejdříve, že se pohybujeme v rámci elementárního redistribučního systému. Základní strategie popisujeme bezprostředně rozdělením výplat, tj. splývají s úsilím o dosažení určité redistribuční situace. Formalizovaný model umožňuje najít a prezentovat všechny optimální stavy (případy rovnováhy) v daném redistribučním systému, z nichž každá je tím, na co se mohou hráči koalice schopné ji prosadit, orientovat. Doplňující argumentace, se vůči formalizovanému modelu zdá být něčím vnějším, tj. exogenitou, kterou lze identifikovat a popsat jen verbálně. Připomeňme, že M. Mañas (2002, s. 61) hovoří v této souvislosti o vlivu "osobních sympatií" apod. Ukazuje se však, že rozšířením modelu lze popsat i to, co zdánlivě patří mezi čistě psychickou stránku.

²⁹ V této oblasti se rovněž nabízí uplatnění metody úplného dobře strukturovaného výčtu. Jedná se přitom jak o prvořadý, tak i dlouhodobě relevantní úkol.

Nejdříve si názorně ukažme, jak si lze představit vztah mezi základní strategií a doplňující argumentací:

Pokusme se o co nejúplnější výčet možností doplňující argumentace:

1. Představa budoucího vývoje:

Nedělíme se přece jen o výsledek jednání v jednom kole, ale o výsledky i v dalších kolech, které jsou současným kolem tak či onak predeterminovány. Přesvědčení ostatních hráčů o tom, jak budoucí vývoj proběhne a proč takto proběhne, resp. jaká jsou varianty a jakým způsobem se o nich rozhoduje, je při vyjednávání velmi důležitý. Hráči si mohou upřesňovat a doplňovat představu budoucího vývoje.

Jedná se o jednání, co se stane, když... Zde jsou typickými strategiemi:

- Nutnost změny (např. reformy, výměny vůdce apod.) versus nic neměnit (když se jede do kopce, tak se nepřepřahá...).

- Katastrofické vize (stejně vše fatálně směřuje ke katastrofě...).

Představu budoucího vývoje lze modelovat prostřednictvím výplatních matice prezentovaných v určitém pořadí, které odpovídá budoucímu vývoji.

2. Vytvoření obrazu nepřítomného hráče (jak se bude rozhodovat, co od něj hrozí apod.):

Jedná se vlastně o vytvoření modelu druhého hráče a prezentaci tohoto modelu při jednání s dalším hráčem - a to třeba i s využitím výsledků jednání s ním. Právě představa o každém z hráčů, kterou si vytváří každý jednotlivý hráč, je tím, co představuje velmi významné exogenity, kterými je konkretizován výběr jednotlivých průběžných dohod během vyjednávání.

Zde připadá v úvahu řada možností:

- Prezentace možné dohody s druhým hráčem, příp. stavu přípravy dohody s cílem přimět prvního hráče (tedy toho, se kterým se právě vyjednává) k větší vstřícnosti. Tento typ vyjednávání lze podstatným způsobem formalizovat prostřednictvím matice výplat jako prvotních a navazujících strategií (tedy těch, které lze prosadit okamžitě z daného výchozího stavu a které návazně).

- U vícečlenných systémů (více než 3 hráči) hraje důležitou roli rozlišení hráčů na 3 skupiny:

- Těch, co jednání iniciují, kolem nichž se koalice vytváří (kondenzuje).

- Těch, kteří vytvářejí podstatnou část koalice.

- Těch, kteří se v rozhodujícím momentu přidají a rozhodnou o vytvoření koalice a tudíž i rozložení výplat.

Vždy je přitom důležité, aby hráč, o kterém se vytváří představa (model jeho jednání), do tohoto prezentovaného modelu „zapadl“, aby se ve skutečnosti choval tak, jak model předpokládá, i když jeho jednání může mít zcela jiné motivy, než se mu připisuje a může se jednat jen o vnější shodu.

3. Vytvoření představy a prostředí daného systému:

- Jaké jsou konkurenční subjekty systému. - Co bude daný systém nutit k nějaké změně a proč je nutné s příslušnou změnou počítat (souvisí s představou o budoucím vývoji).

- Jaké jsou horizontální vazby mezi systémy nacházejícími se v okolí našeho systému. - Tj. co může omezovat rozhodování uvnitř systému, čemu se musí systém podřídit či co respektovat.

³⁰ Důvody použití katastrofických vizí při vyjednávání lze velmi přesně identifikovat, jak si ukážeme, až se budeme zabývat růstovými redistribučními systémy.

- Do jaké hierarchické struktury systém spadá a o co v této struktuře jde. - Totéž - tj. co může omezovat rozhodování uvnitř systému, čemu se musí systém podřídit či co respektovat.

- Jaké jsou možnosti meziorganizační migrace:

-- Možnosti ze systému odejít (např. oznámení informace, že některý z hráčů je za určitých podmínek rozhodnut systém opustit a má možnost systém opustit) - Jedná se o velmi významný moment ve vyjednávání protože od toho se pak odvíjí jak rozhodování uvnitř systémů, tak i představa o budoucím vývoji systému.

-- Možnosti, že někdo do systému přijde. - Podobě ovšem v opačném smyslu.

(Problematika meziorganizační migrace je obecně velmi významná a bezprostředně souvisí s rolí sociálních sítí.)

Vlastnosti vnějšího prostředí lze formalizovat jako formulování omezujících požadavků na vytváření koalic a sdělování informací o těchto omezujících požadavcích mezi členy koalic.

Rovněž tak lze poměrně snadno formalizovat možnost odchodu někoho ze systému či příchodu do systému (počet členů není fixní).

Třetí aspekt souvisí s hierarchičností organizací – redistribuce existuje nejen uvnitř určité organizace, ale i mezi organizacemi (coby hráči) v určité složitější struktuře.

4. Poukázání na to, že existuje vazba mezi velikostí výplat a vlivem každého z hráčů na výsledek hry.

Jedná se např. o již zmíněný prvek investování do společenské pozice, který pak podstatným způsobem ovlivňuje např. představu o budoucím vývoji systému.

Tj. uvážení zpětné vazby v systému – výsledek hry ovlivňuje pozici (a např. i rozhodovací sílu) hráčů v dalším kole. Opět lze formulovat prostřednictvím modelu a příslušné posloupnosti matic.

5. Poukázání na možnou či očekávanou změnu výkonnosti hráčů:

Může být chápáno i jakou součástí prezentace budoucího vývoje systému či naopak vytváření obrazu o nepřítomném hráči („zestárl“, „už to není ono“, „zpychl“...).

Nejedná se o vývoj celého systému, ale o to, že původní parametry (výkonnost, hlasovací síla, svoboda při utváření koalic) se mění a tím se mění i možnosti vytváření koalic.

6. Apel na morálku, víru, tabu apod. (tj. omezit výběr faktory, které blokují uvažování všech variant formou racionálního rozhodování).

Matematickým modelem je zde formulování omezení, která tím vznikají při tvorbě koalic.

Poznámka:

Všimněme si, že to, co lze nazvat odvozenými či doplňujícími strategiemi velmi úzce souvisí s matematicky vyjádřitelným rozšířením základního modelu:

- Změny v čase:

-- Velikost toho, co se rozděluje a co by se mohlo rozdělovat.

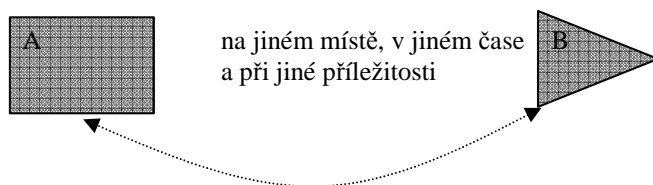
-- Výkonnosti a dalších parametrů hráčů.

- Hierarchičnost systému a interakce s prostředím:

-- Včetně např. vstupu dalšího hráče či odchodu ze systému.

- Existence zpětných vazeb (výsledky hry mají vliv na parametry hráčů v dalším kole).

Schéma popisující dvě složky vyjednávání může být i „rozpojeno“, tj. vlastní podpůrná argumentace (B) může probíhat bez vlastní prezentace dohody o výplatách (jako základní strategie) – časově, místně, příležitostně odděleně. Čím více si uvědomujeme souvislost mezi základní hrou a rozšířeními (i ve formalizované podobě), tím více se naučíme „číst“, co se při běžných výměnách názorů ve skutečnosti odehrává, připravuje apod.

Bez vytvoření příslušného modelu bychom si příslušnou souvislost vůbec neuvědomovali, takto dokážeme „číst“, o co jde.

Můžeme shrnout:

1. Na každou organizaci můžeme nahlížet jako na redistribuční systém.

2. V každém redistribučním systému probíhá vyjednávání o prosazení (příp. změně) určitého typu redistribuce (v jiný).

3. Vyjednávání má dvě složky:

- Dohodu o vytvoření určité koalice a s ní spjatého typu redistribuce.
- Využití podpůrné argumentace jednotlivými subjekty k eliminování rizika vytvoření nevýhodných koalic (tj. těch, kterých se neúčastní a v nichž je pro něj nevýhodné rozdělení výplat).

Poznámky:

- Příslušný typ koalice a s ní spojený typ výplat lze vyjádřit příslušnou maticí výplat. Při vyjednávání uvnitř koalice se argumentuje náklady obětované příležitosti, tj. tím, kolik by příslušnému subjektu připadlo, pokud by vytvořil jinou koalici.

- Význam podpůrné argumentace je dán bezprostředně tím, že hry v redistribučních systémech nemají jednoznačné řešení a mají řadu rovnovážných stavů, která jsou ve vzájemném vztahu typu dilema. Podpůrná argumentace se v podstatě snaží přesunout systém z jedné vzniklé nebo dojednávané rovnováhy do druhé.

- Zdálo by se, že podpůrných argumentací je obrovské množství a nesouvisejí s matematickým aparátem, kterým redistribuční systémy analyzujeme.

- Výše uvedené dvě složky vyjednávání mohou probíhat odděleně v času i prostoru.

- Výhodnější je vždy vyjednávat odděleně, zejména podpůrná argumentace by neměla působit účelově.

4. Podpůrná argumentace:

- Je vždy založena na sdělení nových poznatků.

- Tyto nové poznatky se vždy:

-- buď ukládají do schématu redistribuce, který již druhý hráč zná (ten, kdo je podpůrnou argumentací přesvědčovanou k tomu, aby vstoupil do koalice navrhované prvním hráčem), obsahuje jen upřesnění parametrů příslušného schématu,

-- nebo pro ně druhý hráč vytváří nové schéma redistribuce, které je přímým a matematicky definovatelným rozšířením či rozšířením původního schématu (toho, které již druhý hráč znal, resp. se kterým počítal).

Poznámka:

Jedná se o velmi silný závěr, protože umožňuje:

- na jedné straně vyhmátnout podstatu a vytvořit formalizovaný model jakéhokoli typu podpůrné argumentace,

- na straně druhé lze hledáním různých matematicky vyjádřitelných rozšíření nacházet nové typy podpůrné argumentace.

Doporučení:

Argumentace, při níž je využito rozšířeného schématu, která sděluje nové tímto způsobem, je mnohem více účinná.

Jedná se o nesmírně důležitý závěr, který si zaslouží samostatné rozvinutí ještě nad rámec výše řečeného:

Hlavním tvrzením ve smyslu výše uvedeného je, že jakákoli působivá (účinná) podpůrná argumentace je založena na srozumitelném sdělení, objasnění či pod. matematicky definovatelného rozšíření toho herního schématu, se kterým druhý z hráčů již pracoval, v němž uvažoval.

Jedná se přitom o typicky matematicky vyjádřitelné rozšíření např.:

- Větší počet toho, co bylo uvažováno.
- Změna konstanty v proměnnou.
- Změna prvku v množinu.
- Změna množiny ve strukturu se zadanými vztahy.
- Existence zpětné vazby.
- Možnost paralelního vyjednávání a přeměna paralelního vyjednávání v rozhodnutí.

Atd.

To, že druhý z hráčů, příp. ani jeden nemusejí mít žádnou matematickou představivost ještě neznamená, že to, co dojednávají, nepodléhá matematickému vyjádření.

Problém tabu a stereotypu při použití doplňující argumentace (zablokování přesahů)

Z předcházející části vyplývá, že ten, kdo více ví, ten také umí lépe vyjednávat a dosahuje při vyjednávání prostřednictvím doplňující argumentace lepších výsledků.³¹ Tak tomu v realitě ovšem často nebývá. Jaké to má příčiny?

Připomeňme si, že již z rozboru elementárního redistribučního systému vyplývá tendence tíhnutí jednodušších i složitějších redistribučních systémů (a to za velmi obecných předpokladů) k vytváření vítězných koalic na bázi spojení průměrných a méně výkonných hráčů. Pokud by doplňující argumentace nebyla něčím omezována, mohla by vytvářet podmínky pro to, aby nejvýkonnější hráči dokázali výše uvedené tendenci čelit. Tak tomu ovšem nebývá tak často. Příčinou je fenomén tabuizace určitých témat, který se vytváří uvnitř určitých skupin či přesněji, k němuž dochází v procesu řetězení jednoduchých redistribučních systémů a následném nabalování jednodušších redistribučních systémů na rozvinuté systémy.

Vynikajícím (a často citovaným, takže i široce srozumitelným) způsobem popsali tento jev jako tzv. groupthink F. Koukolík, J. Drtinová v knížce příznačně nazvané *Základy stupidologie - Život s deprivanty II*³². Citace v rámečku je z interpretace převzaté od M. Malého³³:

Velmi zajímavou stupiditou je takzvaný **groupthink**. Nejde o "skupinové myšlení", spíš o "skupinovou stupiditu" obvykle vysoce inteligentních lidí. Lidé groupthinku propadají tehdy, jsou-li členy velmi soudržné skupiny, u níž snaha po dosažení jednomyslnosti převažuje nad motivací k zvažování jiných možných řešení. Ideálním příkladem je většina politických orgánů, komisí a podobných institucí (co třeba orgány EU?), dále skupiny expertů v různých oborech, úzké vedení podniků, armády, ale některé rysy lze vyzorovat i u aktivistů (občanských, ekologických, opensourcových i jiných) apod. Typickými příznaky groupthink jsou:

- **Iluze nezranitelnosti** - přesvědčení o tom, že se skupina nemůže dopustit chyby, že vše dobře dopadne, že se skupina nemůže zmýlit

- **Racionalizace chyb** - skupina označí nežádoucí skutečnosti žádoucími slovními nálepkami. Například "naše vojsko provedlo taktické zkrácení fronty a zaujalo předem připravené strategické pozice".

- **Víra v morální oprávněnost existence skupiny a jejích rozhodnutí**. Vyplývá leckdy z přesvědčení, že "víc hlav víc ví" a že skupina nutně ví víc než jedinec, že je moudřejší, zkušenější a její rozhodnutí kvalitnější. (Víra v morální oprávněnost je typická pro ekoaktivisty či bojovníky za kdejaká práva kdečeho, nejlépe toho, co jim samotným nehrozí.)

- **Sdílení myšlenkových stereotypů a schémat**

- **Autocenzura** - členové skupiny vědomě potlačují "nežádoucí" či "hříšné" myšlenky, popř. se z nich "vyzpovídají" skupině či nadřízenému. "Hříšné myšlenky" jsou často racionální úvahou, která nezapadá do schématu. Vyzpovídání provozují např. křesťané nebo komunisté ("soudružská sebekritika před kolektivem").

- **Iluze jednomyslnosti** - vzniká, když členové skupiny nevyjadřují své skutečné mínění a hovoří pouze o bodech, v nichž se skupina shoduje. Pokud nikdo nevyjadřuje nesouhlas, posiluje se tím iluze jednomyslnosti.

- **Tlak na nonkonformní členy** - groupthink vytváří pocit bezpečí a harmonie. Tlak skupiny na "zlobivé" pomáhá tento pocit udržet.

- **Ochrana před negativními informacemi** - této činnosti se často někteří členové skupiny chápou spontánně a snaží se ochránit nejen sebe, ale i další členy skupiny před negativními informacemi ("strážci mysli", mindguards).

Pod vlivem groupthink stupidity přestává skupina uvažovat o alternativách; volí jednu myšlenku, které se drží. Přehlíží, ignoruje nebo potlačuje námitky či skutečnosti, které svědčí v neprospěch této myšlenky, přehlíží rizika zvoleného řešení, nehledá informace pro rozhodování, ale pro podporu svého řešení, chová se tedy iracionálně a stupidně.

Stupidita má leckdy příčiny emoční či sociální. Příčinou tak může být *poslušnost*, tedy chování takové jaké požaduje autorita, i když je takové chování leckdy iracionální (např. poslušnost "učitelů" v Milgramově experimentu). Za normálních okolností jsou poslušné asi dvě třetiny populace, bez ohledu na pohlaví, vzdělání či původ. Poslušnost se tak stává velmi častým zdrojem stupidity ("jen jsem plnil rozkazy" je snad nejklaštější ukázkou "stupidity z poslušnosti").

Další příčinou je například *konformita*, tedy snaha chovat se tak jako ostatní. Leckdy jde o iracionální jednání - pokusy prokázaly, že většina lidí podlehe tlaku skupiny ve snaze "neodlišit se" natolik, že přestanou

³¹ Svět dokonalého vyjednávání s využitím doplňující argumentace je nejlépe představen ve slavném sovětském televizním seriálu ze 70. let Dvanáct zastavení jara (lze získat na CD i v češtině, dabing je přesným překladem původní ruské verze). Snad právě proto má seriál dodnes velké množství vyznavačů a z něj vycházejících webových stránek i v češtině - http://209.85.135.104/search?q=cache:Vgp_Q42yCNwJ:trolejbus.com/stier/+Stierlitz&hl=cs&ct=clnk&cd=1&gl=cz

Vyjednávání s doplňující argumentací je předvedeno např. při setkání Himmler – Schellenberg, Stierlitz – Schlag, Müller – Stierlitz aj. A při všech vyjednáváních také vyhrává ten, kdo zná více kontextů, kdo pracuje s větším nadhledem a erudicí.

³² Koukolík, F., Drtinová, J. *Základy stupidologie - Život s deprivanty II*. Galen edice: Makropulos. 2002. ISBN: 80-7262-078-9.

³³ V rámečku uvádíme zpracování v podobě, jakou ji dává v blogu M. Malý, viz: <http://maly.blog.sme.sk/c/72725/Stupidita-20.html>

věřit vlastním smyslům. Konformita dokáže způsobit to, že člověk správně rozpozná informace, správně je zpracuje, ale uvěří spíš svému okolí a převezme jeho názor, který je třeba i naprostým opakem jeho (správných) úvah a závěrů. Bude-li skupina tvrdit jednotlivci, že nebe je zelené, tak dotyčný nejen že může převzít názor skupiny, ale dokonce může to nebe vnímat jako zelené.

Prislušnost ke skupině rovněž bývá příčinou stupidního chování, které se projevuje nejen groupthinkem, ale třeba i odlišováním "my" od "oni". Skupina je pak přesvědčena o tom, že "my" jsme ti v právu, ti co mají pravdu, ti lepší, výjimeční, a přenáší ("propůjčuje") toto přesvědčení svým členům. A tím se dostávám k tématu, které jsem naznačil v úvodu, tedy k souvislosti sociálních skupin a komunit se stupidním chováním. Ve vztahu stupidity ke skupině lze říct, že skupině je stupidita leckdy prospěšná - stupidita může skupinu smelovat či vytvářet (*skupina Svaté Krávy je často příkladem skupiny udržované stupiditou, iracionálním přesvědčením o důležitosti Svaté Krávy a nekritickou vírou v ni - a Svatou Krávou může být Firefox, Tokio Hotel nebo třeba FC Brno*), stejně tak může stupidita skupinu rozložit (*nekritická víra v kvalitu skupiny může např. vést k tomu, že členové nerozpoznají hrozící riziko, které by kriticky vnímající a racionálně jednající skupina ustála*). Ve vztahu skupiny ke stupiditě lze rovněž pozorovat různé přístupy: Skupina může stupiditu sama generovat, a to nejen dovnitř sebe samé, ale i směrem vně, k okolnímu světu. Může ji podporovat, může ji dokonce i vyžadovat, na druhou stranu se může snažit stupiditu potlačovat; *tato snaha se může ale přesmyknout až ve fanatické či dogmatické potlačování stupidity, a tím se sama stane stupidní*. Skupiny a komunity v sobě kromě prvku korekce stupidního chování (kdy člověka mohou upozornit ostatní členové na to, že se chová stupidně, a dotyčný to díky pocitu sounáležitosti s ostatními dokáže snáze přijmout) nesou bohužel i silné *stupidizující* prvky, jako jsou výše zmíněné jevy: konformita, poslušnost, "pocit výjimečnosti", groupthink, uzavření a ztráta kontaktu s realitou, ... **Skupina neskýtá ochranu před stupiditou a iracionálním jednáním. Smutnou ironií je fakt, že víra v racionalitu skupiny je iracionální a rovněž stupidní...** Z tohoto důvodu **jsem velmi skeptický k nekritické víře v "samočistící" schopnosti komunit**. Za jistou hranici je rovnováha "objektivita vs. skupina" už natolik rozkolísaná, že negativní ("umírňující" - homeostatická) zpětná vazba je přemožena ("překřičena") pozitivní ("zesilující") zpětnou vazbou a skupina směřuje buď k "čisté objektivitě" (a tedy svému rozpadu) nebo k "čisté skupinovitosti" (a tedy ztrátě schopnosti racionálně uvažovat; zfanatizování). Rovněž považuji nekritické nadšení pro "socioware" coby nástroje "lepšího" než "individualware" za ukázkou jistého druhu iracionality, vyplývající z přesvědčení, že "více je automaticky i lépe" či že "nové" je automaticky lepší než "staré". Stupidita je zkrátka lidem vlastní (*což mě vede k přesvědčení o trvalé udržitelnosti různých Svatých Krav*) a neexistuje proti ní žádná obrana - snad pouze ostře kritické myšlení. Jenže takové myšlení bývá často v rozporu s principem fungování skupin, protože je pro ně rozkladné. Lze tedy říci, že skupiny obecně nejsou ani zdrojem či rezervoárem racionálna, ani, jak výše řečeno, ochranou před iracionálním, ale spíš "ochranou proti racionálnu".

Nesmírná odolnost sociálních struktur a sociálních sítí (tj. sociálních subjektů tohoto typu), které vznikají na bázi tabu a stereotypu tak, aby znemožnily penetraci vyjednávání s doplňující argumentací, je dána tím, že mezi takto vzniklými subjekty probíhá něco velmi obdobného přirozenému vývoji. Přežívají jen ty subjekty, které se dokážou porušení své integrity, k němuž by mohlo dojít formou doplňující argumentace, účinně bránit a likvidovat své „nepřátele“ (kteří většinou ani netuší, že nějaká taková struktura existuje a že by měli být jejími nepřáteli).

Tyto subjekty mají schopnost dělit se (množit), mutovat, přizpůsobovat prostředí, vzájemně pohlcovat, bránit defenzivně i ofenzivně (vůči "vnějšímu i vnitřnímu nepříteli"), zkrátka chovat se jako živé organismy s tendencí neustále zdokonalovat to, na čem je založena jejich integrita. Odsud pak vyplývá vysoká míra účinnosti těch parametrů, které jsou popsány v rámečku.

Metodologická poznámka:

Výše uvedené velmi úzce souvisí se způsobem, kterým poznáváme svět. Obecně platí, že vše, co se má tak a tak, se může mít i jinak, resp. vždy existují hranice, po jejichž překročení přestává platit jakkoli obecné tvrzení. Problém tabu a stereotypu můžeme chápat jako jeden z případů, kdy dochází k zablokování přesahu stávajícího poznání. K tomu viz následující:

Významným a častým fenoménem pojmového poznání je zablokování hledání přesahu. "Vše, co se má tak a tak, se může mít jinak." - Platí obecně a vždy. Velké procento lidí (cca 90 %) má všem ve svém vědomí ustálený a vědomě pěstovaný stereotyp ("nedotknutelné nepodmíněné"). Něco, na co si "nenechá sáhnout". To se vyznačuje:

- Zablokováním hledání přesahů (je považováno za absolutní, jednou provždy dané a nezpochybnitelné).
 - Odmítáním všeho, co by (byť oklikou) k interpretaci přesahu vedlo.
- Konkrétní formy zablokování hledání přesahu (nezpochybnitelného a chráněného) mohou mít původ:
- V náboženské víře.
 - V politickém přesvědčení.
 - Ve stereotypu vzniklém výchovou.

- Ve stereotypu nabytém v rámci životních zkušeností.
- Ve stereotypu vzniklém v rámci odborného růstu.
- V místním, kulturním či kmenovém zvyku.

Blok rozvoje pojmového poznání bezprostředně souvisí s vytvářením toho typu sociálních sítí:

- kterým se člověk podřizuje,
- které s ním dokážou manipulovat,
- které ho ovládají,
- které nad ním mají reálnou moc.

Bloky výše popsaného typu jsou hluboce zakořeněné v myšlení lidí. Nejen v rovině evidovaných kroků myšlení, ale i v rovině spontánního (neuvědomovaného myšlení) je blokováno generování a interpretace všech určení, které by mohly k příslušnému přesahu vést.

Rovněž v komunikaci jsou podvědomě identifikovány všechny prvky vedoucí k možnému přesahu, což způsobuje poruchy komunikace, vytváří averze, někdy se projevuje až agresivitou.

Pojmové poznání umožňuje realizovat všeobecně zprostředkující činnost, tj. uvádět do vzájemných zprostředkování procesy probíhající v našem prostředí. V tom je jeho smysl a síla (jedná se totiž o nejúčinnější formu působení na prostředí). Právě schopnost realizovat všeobecně zprostředkující činnost na základě (pojmového) poznání je tím, co dělá člověka člověkem. Tím, že se člověk omezuje v této všeobecnosti (univerzalitě), a to právě v každé oblasti, kde vzniká blok přesahu, tím v dané oblasti přestává být člověkem a stává se pouhým nástrojem (pro někoho jiného).

Jedním z pohledů na metody systematického myšlení³⁴ je jejich role jako svého druhu "antivirového programu", který umožňuje naše myšlení vyčistit od všech bloků, tj. toho, co blokuje naši schopnost přesahu. Tyto bloky fungují jako svého druhu "trojské koně",

které přifázejí člověka k pozici sítě. Ta jej změnila v pouhý nástroj manipulace. Blok brání přesahu se v hlavě člověka usadí a "zapouzdří", přitom tak, že aktivně brání všem spontánním i vědomým aktivitám, které by vedly k formulování přesahu či nalezení jeho interpretace.

4. Nejvýznamnější aplikace teorie redistribučních systémů

Realizační problematika

Pokud se snažíme prosadit a realizovat cokoli nového, stáváme se - chtě nechtě - účastníky redistribuční hry, a to z následujících důvodů:

- Ukazujeme, že něco umíme (máme nějakou výkonnost v podobě invenčních a inovačních schopností) - a to už je dost, abychom narazili na určité zájmové bariéry.
- Vstupujeme do nejrůznějších vyjednávání zaměřených do budoucna, které kalkulují se setrvačnou nebo nějak modifikovanou perspektivou systému, do kterého vnášíme něco nového a narušujeme tím to, co již bylo dohodnuto - aniž bychom zpravidla věděli, co kým a proč bylo dohodnuto.
- Můžeme měnit - přímo či nepřímo - podmínky v systému tak, aby se vytvářelo více motivační a provýkonnostní prostředí, což naráží na všechny protivýkonnostní bariéry spojené s redistribučními hrami.

Musíme tedy počítat s tím, že - jak se říká - narazíme. Často i pokud prosazujeme zdánlivě malou a zájmově neutrální změnu. Musíme počítat i s tím, že pokud v systému (užším či širším) působí proti sobě jdoucí síly vytvářené koalicemi nacházejícími ve stavu konfliktu, spojí se proti nám - vždyť jim narušujeme pravidla jejich hry a to, co již bylo dohodnuto mezi skrytými koalicemi uvnitř jednotlivých "viditelných" koalic.

Proto je dobré analyzovat a pojmenovat všechny redistribuční hry, které se v daném reálném systému hrají, jejichž existenci můžeme identifikovat nebo alespoň předpokládat. Je dobré počítat s existencí skrytých koalic. Teprve na základě toho pak můžeme hledat v daném systému ty síly, resp. ten subjekt, v jehož zájmu je prosazení nového a s jehož rolí můžeme při prosazení navrhovaného počítat. Neobracejme se přitom nikdy bezvýhradně a nekriticky k viditelné autoritě (zvolenému vůdci či dosazenému správci systému), jakkoli se může zdát být jeho pozice silná a jakkoli se nám může jevit osvětlený (např. i v tom smyslu, že není nositelem paranoidního řízení).³⁵ I dosazený šéf opírající se o silné vlivové zázemí může být vystaven složitým redistribučním hrám a nucen se chovat jako součást skrytých koalic. Subjekt, který v systému hledáme, může být prvního či druhého řádu:

- V jednodušším případě se jedná o subjekt prvního řádu v tom smyslu, že již v systému funguje, jedná se o strukturu hráčů, jejichž zájem je generován situací v daném systému a zaměření zájmu odpovídá tomu, co chceme prosadit.

³⁴ Viz <http://www.valencik.cz/marathon/index.htm> Zvláštní číslo r. 2005.

³⁵ Viz Štědroň B.: Manažerské řízení a informační technologie. Praha, Grada 2007.

- Ve složitějším případě se jedná o subjekt druhého řádu v tom smyslu, že ještě v systému nebyl vygenerován, ale může být vygenerován, pokud je možnost změny podána v takové podobě, že si najde své adresáty z řad některých hráčů i způsob, jak vytvořit koalici disponující dostatečným vlivem k prosazení změny.³⁶

Mezi předpoklady, jejichž naplnění neovlivňuje chování systému z hlediska výše uvažovaného fenoménu, patří počet hráčů. Pokud se bude počet hráčů zvyšovat a nebude přitom docházet k systematické diskriminaci některých hráčů na základě vnějších kritérií, bude tendence k ovládnutí systému spojením průměrných a nejslabších hráčů stejně výrazná, jako v případě elementárního redistribučního systému.

Zcela jinak se ovšem bude systém chovat v případě, kdy se bude vyvíjet a nacházet v konkurenčním prostředí s jinými systémy. Zásadní dopad na chování systému pak má možnost meziorganizační migrace. Jak roli konkurenčního prostředí, tak i roli meziorganizační migrace (což je ovšem rovněž svého druhu konkurence mezi systémy, a to konkurence o získání nejlepších hráčů) lze vyjádřit prostřednictvím modelů (existuje více variant těchto modelů), které navazují na model elementárního redistribučního systému. (Platí přitom, že každý krůček v analýze elementárního redistribučního systému výrazně zvyšuje vypovídací schopnost odvozených modelů sloužících k analýze složitějších situací).

Z výše uvedeného pak vyplývá důležitý závěr: Tam, kde se systémy vyvíjejí, existuje mezi nimi konkurence a je možná meziorganizační migrace, tam se rozdělování výplat přibližuje rozdělování podle výkonu. A naopak tam kde se hrají jednorázové hry, tam, kde je omezena konkurence, a tam kde je omezena meziorganizační migrace (přitom stačí naplnění jednoho z výše uvedených parametrů), tam jsou vytvořeny podmínky pro vytváření koalic mezi průměrnými a nejslabšími hráči, kteří si pak mezi sebou rozdělují výplaty na úkor nejvýkonnějších hráčů.

Dříve než budeme dále rozvíjet tento závěr, zastavme se u role meziorganizační migrace. Její dopad na vývoj (i růst) systémů je dvojitý:

1. Vede k tomu, že se nejvýkonnější hráči soustředí v systémech s největší růstovou dynamikou a k této dynamice následně přispívají.
2. Ovlivňují způsob vytváření koalic uvnitř redistribučních systémů, a to tak, aby rozdělení výplat co nejvíce odpovídalo výkonnosti jednotlivých hráčů.

Druhé je stejně významné jako první, ne-li významnější. Pokud by totiž docházelo pouze ke koncentraci výkonných hráčů, mohly by se i v těch systémech, ve kterých by k této koncentraci docházelo, hrát hry, jejichž výsledkem je tvorba koalic parazitujících na výkonných hráčích. Vzhledem k tomu, že však tito hráči mají možnost přejít do systému, kde k tomu nedochází, nutně v řadě systémů dochází jak ke koncentraci výkonných hráčů, tak i k odměňování podle výkonu.

Co se bude z dlouhodobějšího hlediska dít ve velkém systému (např. na úrovni celého státu), pokud zde budou jako oblasti, v nichž jsou příznivé podmínky pro prosazování výkonnosti a koncentraci výkonných hráčů, tak i oblasti, v nichž bude převládat tendence k tvorbě parazitujících koalic založených na koaličním spojení průměru a nevykonnosti? Do společenského systému budou muset být zabudovány mechanismy, které systematicky přerozdělují prostředky ze sféry výkonnosti do sféry parazitující. I tak ovšem bude v delším časovém horizontu docházet k tomu, že:

- Ve sféře spojené s výkonností bude docházet k výrazně vyšší koncentraci výkonných hráčů.
- Ve sféře založené na spojení průměru a výkonnosti se budou objevovat výkonní hráči jen potud, pokud budou moci systémy zde ovládnout a využívat redistribuce na hierarchicky vyšším stupni.
- Vzhledem k tomu, že systémy koncentrující výkonné hráče a založené na rozdělování podle výkonu budou mít tendenci diverzifikovat svoji činnost a penetrovat i do oblastí, v nichž konkurence původně neexistovala, bude snaha systémů působících v dosud vněkonkurenční sféře posílit redistribuci a prostřednictvím ní diskriminovat nejvýkonnější systémy, které v konkurenční sféře působí.

(V praxi k tomu dochází např. tím způsobem, že systémy, které žijí ze státní redistribuce, si soukromou sféru, v níž existuje konkurence, podřizují např. přidělováním veřejných zakázek.)

Závěr týkající se hierarchické redistribuce:

Máme-li velký sociální systém, ve kterém lze rozlišit dva typy oblastí:

- tvrdě konkurenční prostředí s možností meziorganizační migrace (tj. migrace mezi jednotlivými vzájemně si konkurujícími organizacemi),
- prostředí ve kterém je konkurence omezena, kde nejsou jasně daná kritéria výkonnosti a kde buď je, nebo může být omezena meziorganizační migrace,

³⁶ Aktivní role teorie (teoretického odůvodnění možné změny k lepšímu, tedy toho, co lze a stojí zato prosadit, při utváření subjektu, který je schopen změnu k lepšímu prosadit, je jeden z významných směrů rozvíjení teorie redistribučních systémů.

pak:

1. V tvrdě konkurenčním prostředí bude v řadě organizací docházet k soustředování výkonných hráčů a utváření koalic zaměřených na prosazování rozdělování výplat podle výkonnosti, v prostředí s omezenou konkurencí budou naopak vytvářeny koalice, v nichž se budou spojovat průměrní s nevýkonnými hráči a prosazovat rozdělení výplat výrazně odlišné od výkonnosti hráčů, současně bude docházet k omezování meziorganizační migrace. (V prvním přiblížení lze tyto oblasti vymezit jako sféra soukromých firem a sféra subjektů veřejné ekonomiky.)

2. Ze strany organizací působících v prostředí s omezenou konkurencí budou sílit tendence prosadit redistribuci i mezi organizacemi, tj. na vyšším stupni společenské hierarchie a míru redistribuce neustále zvyšovat.

Růstové redistribuční systémy

Jedná se o systémy, které pro které platí následující:

- Vytvářejí se v čase, tj. lze je sledovat v několika etapách jejich vývoje.
- Příjem účastníků roste.
- V každé etapě vývoje je výsledný stav (to, kolik z účastníků získává) výchozím parametrem v další etapě.

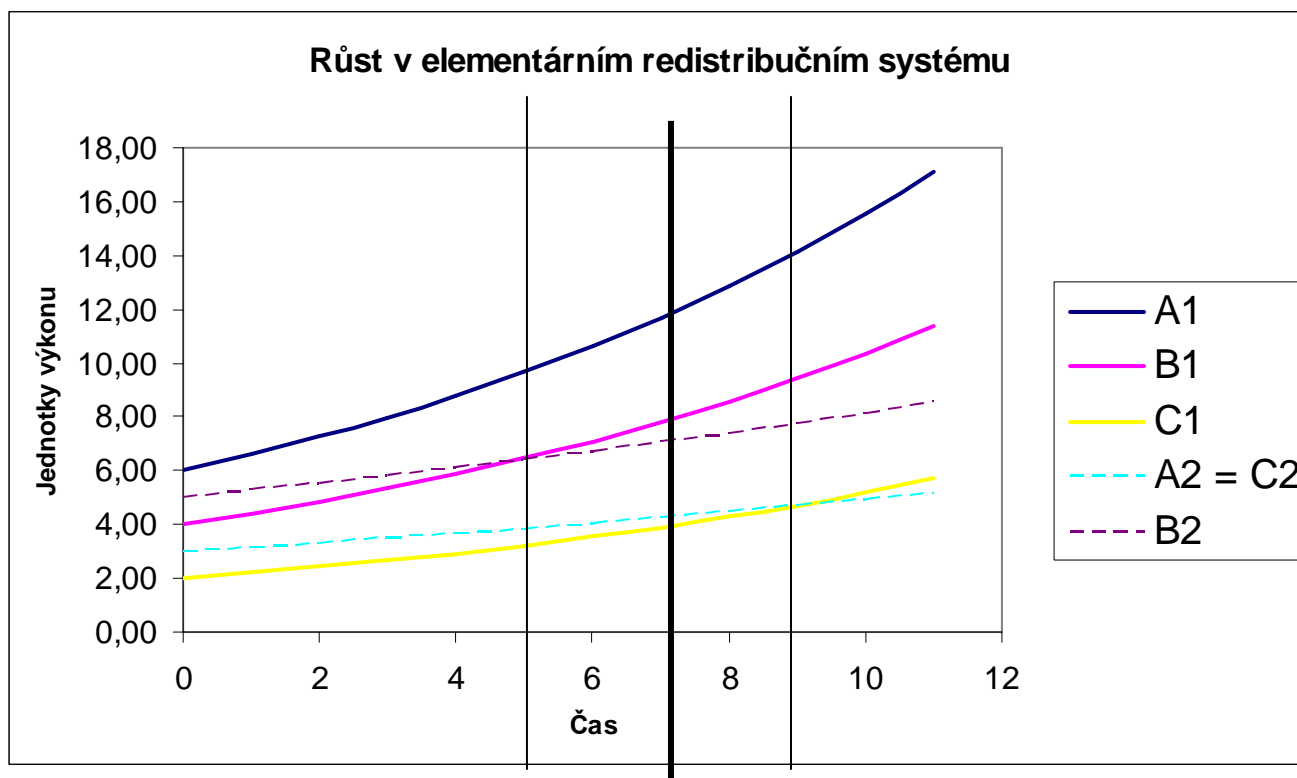
Oproti původnímu jednoduchému případu redistribučních systémů jsou zde dvě zobecnění:

- (Za první:) Sleduje se nikoli jen jedna etapa hry, ale několik po sobě jdoucích etap hry.
- (Za druhé:) Výsledky hry v každé etapě vytvářejí startovní podmínky pro druhou etapu.

Toto zobecnění lze považovat za přirozené a má nejrůznější interpretace. Může se jednat o rozvoj firmy, země, domácnosti, ale i řady dalších nejrůznějších subjektů.

Časové hledisko, dynamika systému a existence zpětné vazby (výstupů na vstupy v dalším období) jsou prvky, které výrazně přispívají ke složitosti takového systému.

Pokud bychom použili běžné růstové, resp. produkční funkce, mohli bychom to, co se odehraje, prezentovat např. prostřednictvím následujícího grafu:³⁷

Kdekoli na vertikále (např. na tučné linii) můžeme odečítat hodnoty a sestavit herní dilemata (důležité přitom je i určit, jak budou jednotliví hráči odhadovat budoucí vývoj).

³⁷ Sestavil jej v roce 2006 student VŠFS M. Průcha.

V numerickém vyjádření:

Výkonnostní organizace

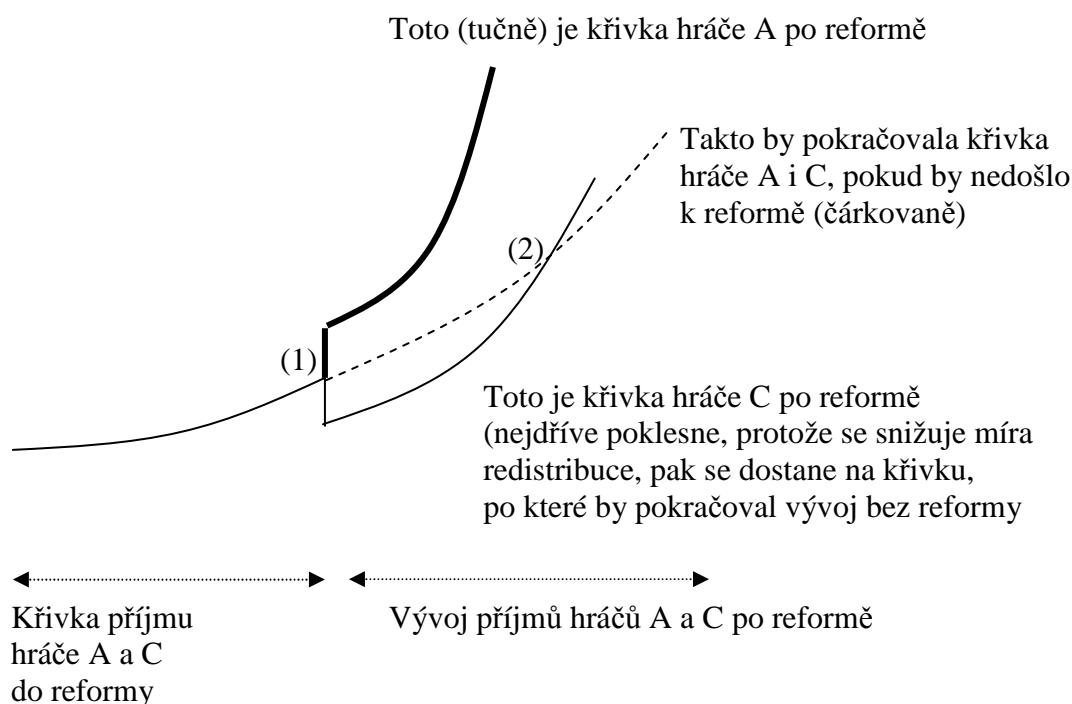
	A1	B1	C1
0	6,00	4,00	2,00
1	6,60	4,40	2,20
2	7,26	4,84	2,42
3	7,99	5,32	2,66
4	8,78	5,86	2,93
5	9,66	6,44	3,22
6	10,63	7,09	3,54
7	11,69	7,79	3,90
8	12,86	8,57	4,29
9	14,15	9,43	4,72
10	15,56	10,37	5,19
11	17,12	11,41	5,71

Rovnostářská organizace s vůdcem

	A2	B2	C2
0	3,00	5,00	3,00
1	3,15	5,25	3,15
2	3,31	5,51	3,31
3	3,47	5,79	3,47
4	3,65	6,08	3,65
5	3,83	6,38	3,83
6	4,02	6,70	4,02
7	4,22	7,04	4,22
8	4,43	7,39	4,43
9	4,65	7,76	4,65
10	4,89	8,14	4,89
11	5,13	8,55	5,13

To nejdůležitější, co lze z modelu vyčíst, lze vyjádřit následujícím grafem:

Graf: K čemu dojde v redistribučním systému s redistribucí typu (3:5:3), když začnou reformy

Hráč B není v dané chvíli tak zajímavý. Pokusme se nejdříve interpretovat obrázek:

- A si polepší okamžitě (od bodu (1)) a to dvojnásob - jednak se zvýší zásluhovost a tudíž mu případně větší díl z vytvořeného příjmu, jednak se zvýší výkonnost systému a tudíž začne rychleji přibývat příjem.

- C si nejdříve pohorší (od bodu (1)), protože je to on, z jehož příjmu se zvýší míra zásluhovosti ve prospěch A. Teprve později (od bodu (2)) se jeho příjmová situace zlepší nad úroveň toho, jak by na tom byl bez reformy.

Podobně bychom mohli ukázat vývoj systému v dalším období.

Ukazuje se, že stačí jednoduchý model, který umožňuje uvidět velmi důležité vlastnosti růstových redistribučních systémů. Pokud máme vytvořit rozumný teoretický koncept, musíme proto usilovat o vhodnou formu zjednodušení, tj. o kanonické vyjádření. Za takovou formu lze považovat např. vyjádření růstu ve čtvercích, resp. oknech 12x12 (v dalším budeme používat terminologii "okno 12x12")³⁸, přičemž růstové trajektorie uvnitř oken (to, co se odehraje během jedné etapy vývoje), budeme přibližně vyjadřovat přímými liniemi.

Podívejme se, jak velmi jednoduchý model umožňuje uvidět velmi důležité vlastnosti růstových redistribučních systémů.

Nechť máme dva redistribuční systémy jeden s hráči A^1, B^1, C^1 , druhý s hráči A^2, B^2, C^2 . Horní index zde označuje příslušnost k jednomu, resp. druhému systému. Budeme předpokládat, že výkonnost jednotlivých hráčů se má k sobě ve standardním poměru 6:4:2. Pokud by hráčů bylo více, odlišili bychom je dolním indexem.

Dále nechť platí, že:

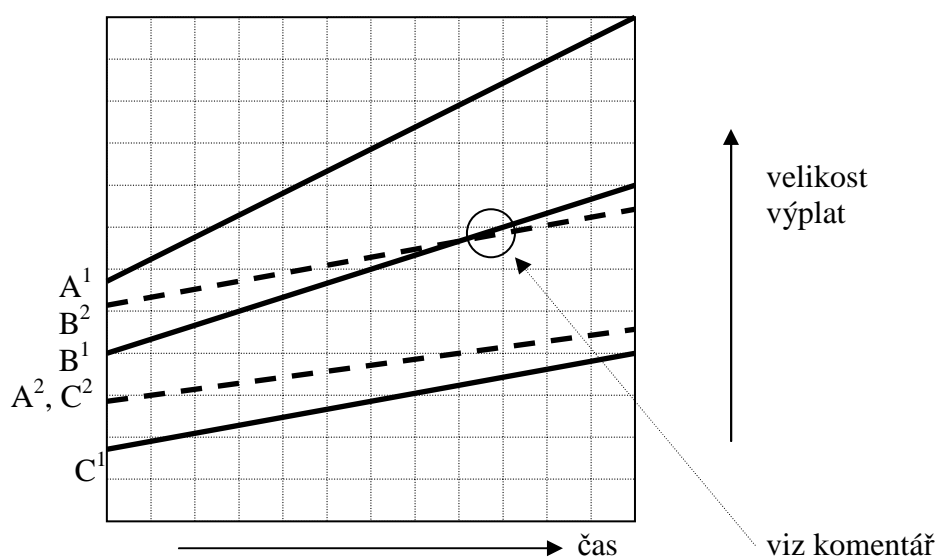
- První redistribuční systém je systémem výkonnostního typu, tj. výplaty jsou rozděleny dle skutečných výkonů, a to konkrétně v první etapě hry takto: (6:4:2).

- Druhý redistribuční systém je systémem typu plně rovnostářského s vůdcem, tj. výplaty jsou rozděleny dle skutečných výkonů, a to konkrétně v první etapě hry takto: (3:5:3).

Na následujícím obrázku jsou jmény příslušných hráčů označeny výchozí stavy. Linie trajektorií jsou u prvního (výkonnostního) systému vyznačeny plně, u druhého (plně rovnostářského s vůdcem) čárkovaně.

Lze předpokládat, že výkonnostní systém se bude vyvíjet dynamičtěji, tj. že během další etapy se v něm výplaty hráčům např. zdvojnásobí, zatímco u systému rovnostářského typu s vůdcem vzrostou jen o polovinu³⁹. Tomu odpovídají výplaty na konci sledované etapy:

- (12:8:4) v případě prvního systému.
- (4,5:7,5:4,5) v případě druhého systému.

Pokud se pozorně na uvedený obrázek podíváme, zjistíme zajímavou skutečnost. Již na konci sledované etapy⁴⁰ je na tom ten, kdo měl v plně redistribučním systému s vůdcem nejvíce (totiž sám vůdce) méně, než by měl v systému výkonnostním (označeno kroužkem a šipkou).

³⁸ Lze samozřejmě zvolit i jiné měřítko, např. 10x10 apod. Čtverce 12x12 evokují rozdělení roku na 12 měsíců v roce – ve většině organizací je výplatou hráče mzda, kterou ročně dostávají dvanáctkrát.

³⁹ Jedná se pochopitelně o modelové zjednodušení, v praxi může tempo růstu hodnot výplat dosahovat nejrůznějších hodnot. Dále uvedený text je nutno číst s uvědoměním si této skutečnosti. Jinými slovy – závěry, které prezentujeme, mohou v praxi nastávat v závislosti na skutečných tempích růstu i dříve nebo později.

⁴⁰ Připomínáme, že to, zda k danému jevu vskutku dojde na konci etapy či v jiném časovém okamžiku, záleží na skutečných tempích růstu organizací s výplatami na základě zásluhovost, respektive s plně redistribučním systémem.

Poměrně snadno si lze představit, co by se odehrávalo. Sám vůdce by začal být nespokojen a začal uvažovat o možnosti reformy vedoucí k zavedení prvku výkonnosti. A byl by prvním, kdo by takto začal uvažovat. Nejvýkonnější hráč v redistribučním systému je nespokojen od počátku, ovšem situaci změnit nemůže. Naopak nejméně výkonnému hráči i nadále systém vyhovuje.

Příklad:

Z historie plně redistribučních systémů s vůdcem na úrovni zemí víme, že v realitě přesně k výše uvedenému docházelo. Vůdce systémů pocházeli zpravidla z řad průměrně výkonných, ovšem ambiciózních. Jakmile se začalo ukazovat, že systém se svou dynamikou nevyrovná systému založenému na výkonnosti, začala část z těch, co měli v systému výhodné postavení, usilovat o reformy směřující ke zvýšení výkonnosti. Současně začali hledat cestu (jako ke spojencům) k těm, co reprezentovali nejvíce výkonné (a v systému často potlačené).

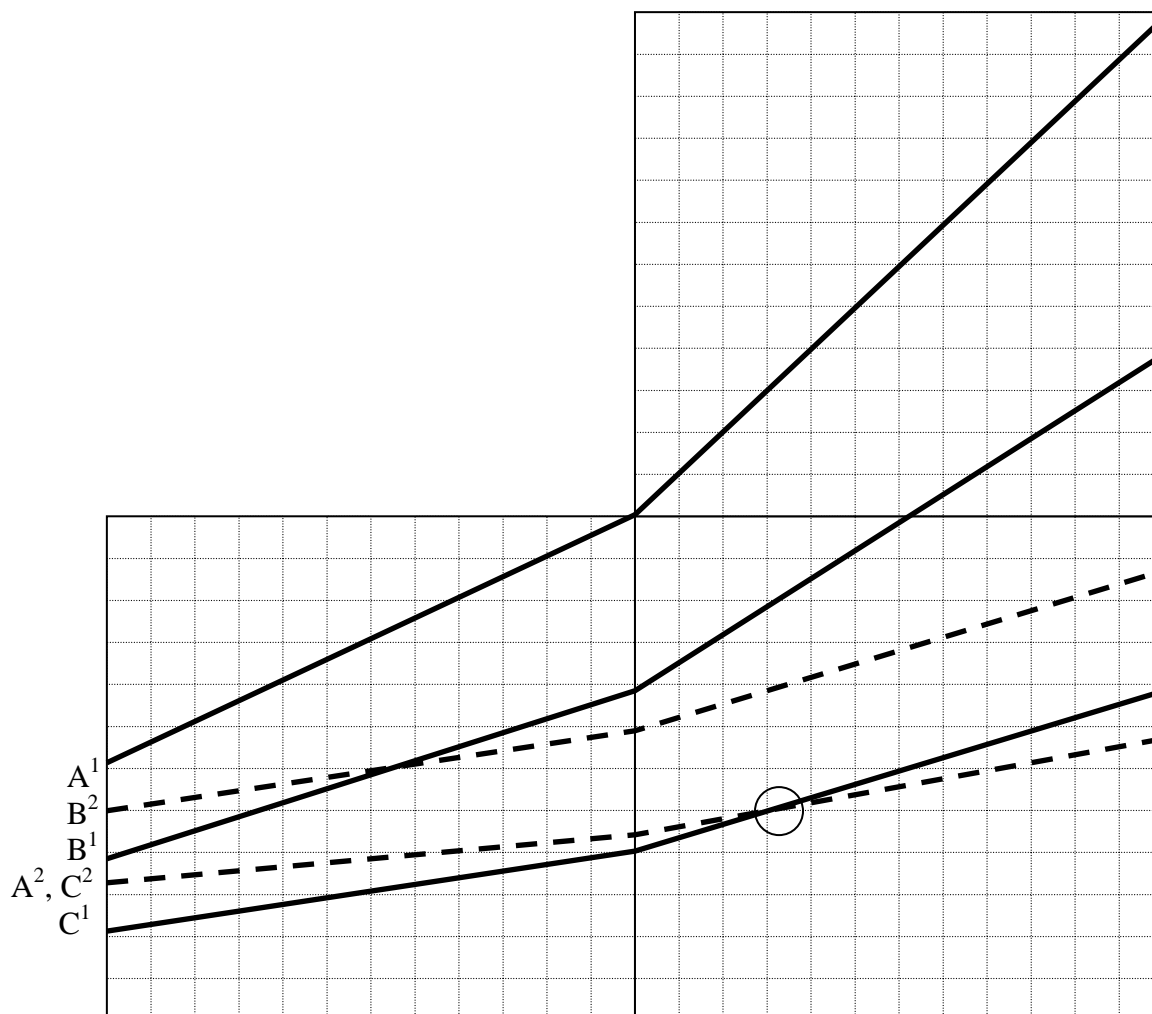
Poznámka:

Návazně na základní koncept bychom mohli zkoumat konkrétnější situace s uvážením např. následujících zobecnění:

- Vliv meziorganizační migrace: V tomto případě bychom se zabývali důsledky možnosti přechodu hráče z jedné organizace do druhé. Pokud by tato možnost skutečně existovala, byly by plně rovnostářské systémy s vůdcem ještě více nestabilní. Mj. proto také v určité fázi reálné existence takových systémů musela být spuštěna tzv. železná opona, která měla za cíl meziorganizační migraci zabránit.

- Vliv většího počtu hráčů a možnost sankcionování neposlušnosti a odměňování loajality: V tomto případě máme několik hráčů každého typu výkonnosti. Vzniká řada zajímavých herních situací souvisejících s tím, který z hráčů typu B vsadí na úspěšnost reformy a který na jejich neúspěšnost, následně se to týká i hráčů typu C. Jedná se o dobře z praxe známá dilemata, zda se chovat reformně nebo protireformně.

K tomu, abychom si mohli lépe představit, co se bude odehrávat v složitějších případech uvedených v předcházející poznámce, slouží následující obrázek. Jeho základem jsou okna 12x12 seřazená tak, aby prostřednictvím těchto oken bylo možné názorně vidět, co se odehraje během dvou navazujících období:

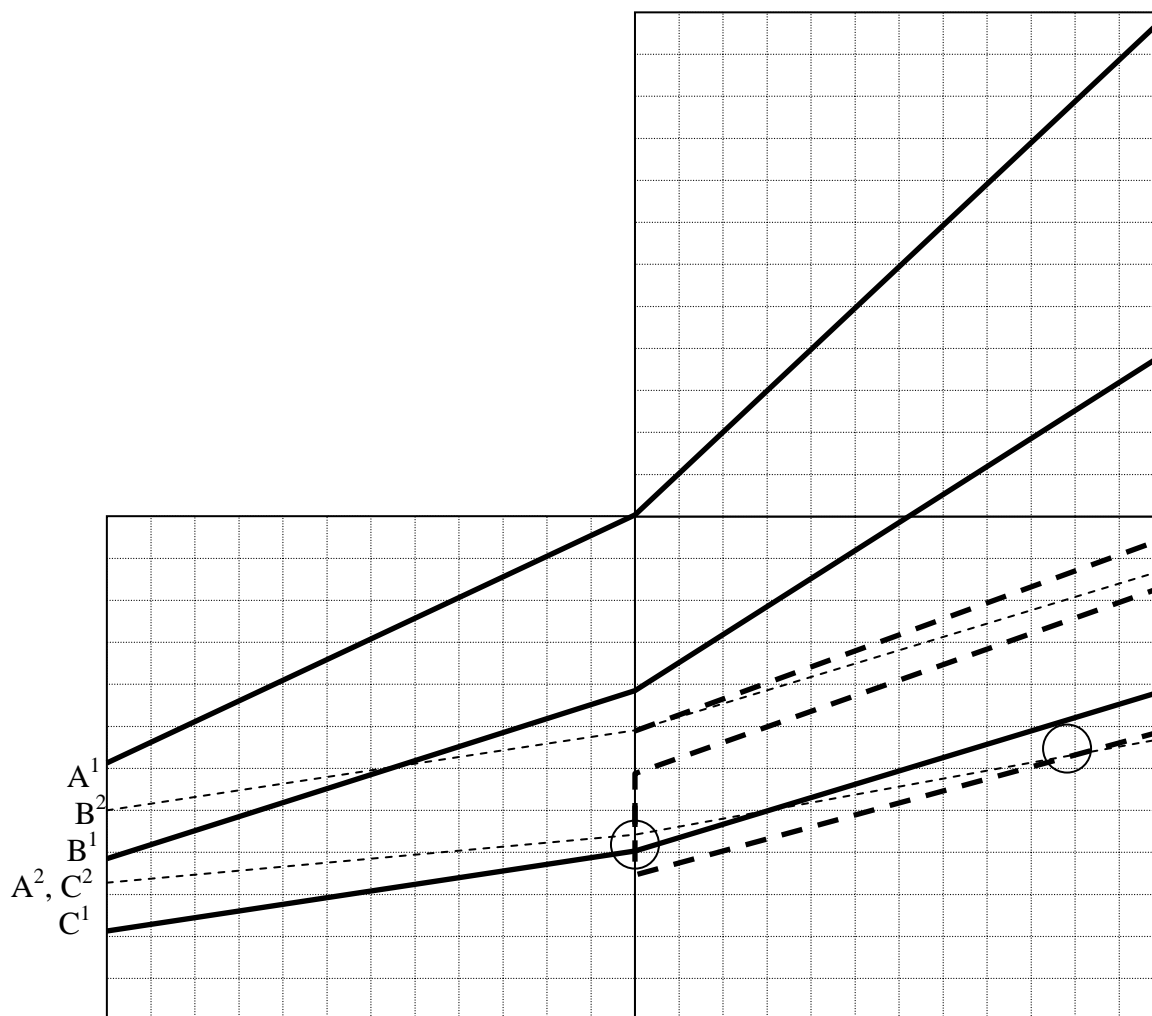
Zde vidíme, že v další etapě jsou na tom již všichni hráči systému typu plně rovnostářského s vůdcem hůře, než v systému založeném na odměňování výkonnosti.

Z toho, co si lze prohlédnout na vlastní oči, je zřejmé, že v systémech omezujících výkonnost budou sílit tlaky na provedení reformy směřující k výkonnosti, pokud budou existovat systémy na výkonnosti, s nimiž mohou hráči srovnávat svou situaci. Tento závěr je ovšem celkem triviální.

Příklad:

Výše řečené lze ilustrovat zajímavým případem Severní Koreje. Ta (ve snaze dlouhodobě držet a udržet plně redistribuční systém s vůdcem) byla nucena nejen vybudovat obdobu železné opony, ale postupně i spustit "elektromagnetickou oponu", aby obyvatelstvo nemohlo srovnávat své postavení s postavením v zemích se systémy založenými na odměňování výkonnosti.

Netriviální výsledky dostaneme, pokud si znázorníme možné alternativy reformy a jejich průběh:

Původní růstové linie plně rovnostářského systému s vůdcem jsou vyznačeny slabě čárkovaně. Na přelomu první a druhé sledované etapy došlo k reformě posilující odměňování výkonnosti. V našem případě jsme vybrali jednu z mnoha možností, kdy si vůdce B^2 nenechal sáhnout na svůj "funkční příspěvek" a nezbytné zvýšení odměny pro hráče A^2 bylo plně realizováno na úkor nejméně výkonného hráče, tj. C^2 .

Z uvedeného grafického vyjádření situace představující reformu plně rovnostářského systému na systém určitou měrou odměňující výkonnost můžeme vyčíst řadu nikoli triviálních momentů:

- Za prvé: Pokud má být tak v této situaci reforma provedena, musí si nejprve pohoršit nejméně výkonný hráč (viz první kroužek zleva). Teprve po určité době se jeho situace zlepší, ovšem pouze oproti situaci, za které by k

reformě nedošlo (viz druhý kroužek). To znamená, že reformy jsou v počáteční fázi velmi zranitelné. Neustále hrozí, že dojde ke spojení těch, co patří do skupiny vůdců (typu B), s nespokojenými hráči typu C.

- Za druhé: Důležitou roli hraje rovněž to, jak se bude měnit velikost a způsob rozdělování odměny za vůdcovství, tj. zda při převažujícím zohlednění výkonnosti bude docházet k snižování odměny za vůdcovství (hráči typu B budou přicházet o své zvýhodnění), nebo zda se bude nějakým způsobem uchovávat (ovšem za cenu určitého snižování výkonnosti systému a nemožnosti rychlejšího zvýšení odměny i hráčů typu C).

- Za třetí: Pokud bychom neuvažovali další vlivy působící na systém, pak by příjmová situace všech účastníků divergovala, resp. účastníci hry by se velikostí svých příjmů od sebe stále více vzdalovali. A to jak účastníci hry v rámci jednoho ze systémů, tak i hráči z různých systémů. Rostl by rozdíl jak v příjmech hráčů A^1 , B^1 , C^1 , tak i hráčů A^2 , B^2 , C^2 , v neposlední řadě pak i mezi hráči A^1 a A^2 , B^1 a B^2 , C^1 a C^2 .

Poznámka:

Výše uvedené schéma využívající trojitý graf založený na oknech 12x12 je popisem jen jedné z možných situací. Lze uvažovat celou řadu jeho modifikací a různých rozšíření spojených s již zmíněnými aspekty meziorganizační migrace či rozšířením počtu hráčů (kdy místo jednoho z hráčů A, B či C) budeme uvažovat skupinu hráčů a vztahy vznikající mezi nimi. V případě potřeby můžeme počet oken zvětšovat, abychom vyjádřili větší počet přechodů. Volit můžeme i různou velikost oken, abychom si všimli různých podrobností. Můžeme též použít analytické vyjádření změn veličin, příp. využít počítačového interaktivního programu⁴¹ apod. Každý sám si může vyzkoušet modely různých situací a analyzovat tím to, co získal vlastními nabytými zkušenostmi. Důležité ke přitom především tom, abychom nahlížením reality prostřednictvím oken 12x12 dobře vnímali to nejdůležitější, co se v realitě odehrává. Realita ukazuje, že systémy, ve kterých nedochází k nadměrné redistribuci, jsou výkonnější než systémy, u nichž k redistribuci dochází. Modely by tuto realitu měly vhodným způsobem popsat.

Výše uvedený elementární model růstových systémů lze opět považovat za klíč k řešení složitějších situací, tj. za východisko jejich rozklíčování.

Vize a reformy související se zrodem vzdělanostní společnosti

Nyní se dostáváme k odpovědi na otázku, proč se období zrodu vzdělanostní společnosti objevují nejrůznější typy vizí – od naivně optimistických, přes realistické, více či méně odborně fundované až po katastrofické.

Žijeme v době, kterou lze nazvat jako počátek přechodu ke vzdělanostní společnosti, tj. společnosti, ve které se stává dominantním ekonomickým sektorem sektor produkce lidských schopností (lidského kapitálu a sociálního kapitálu). Dominantním sektorem se stává produkce lidských schopností (zejména formou vzdělání):

- V tom smyslu, že produkuje rozhodující množství statků (vzdělanostních služeb sloužících k uspokojování schopnostních potřeb).

- V tom smyslu, že nejvíce ovlivňuje uspokojování potřeb a utváření jejich struktury (tj. nejvýznamnějšími potřebami člověka se stávají schopnostní potřeby, potřeby uspokojované rozvojem a realizací jeho schopností).

- V tom smyslu, že v tomto sektoru nejintenzivněji probíhají inovační procesy.

- V tom smyslu, že se do tohoto sektoru přesouvá těžiště ekonomické akumulace (tj. v tomto sektoru se nejvíce hromadí fixní kapitál).

- V tom smyslu, že v tomto sektoru vzniká nejvíce čistého přebytku, který se stává zdrojem akumulace fixního kapitálu působícího v tomto sektoru (příčemž fixním kapitálem se stávají samotné schopnosti člověka).

Proces konstituování vzdělanostní společnosti má řadu obdobných rysů jako proces vzniku průmyslové společnosti, resp. průběh průmyslové revoluce.

Procesu vzniku, zrodu či konstituování vzdělanostní společnosti je v naší teoretické oblasti věnována poměrně velká pozornost. Jedná se např. o práce A. Veselého či o pravidelné konference na téma znalostní ekonomika pořádané na VŠFS každé dva roky.⁴² (Dáváme přednost pojmu „vzdělanostní společnost“ před pojmem „znalostní společnost“ „společnost vědění“ či podobnými příbuznými vyjádřeními, protože více odpovídá důrazu na sektor, který se rodí a v tomto smyslu i určité analogie toho, co se v současné době odehrává, s průmyslovou revolucí.)

⁴¹ V rámci testování navrženého přístupu vypracovali jednoduché modely nezávisle na sobě studenti VŠFS J. Holub, M. Kdánová, M. Průcha v Excelu. Jejich výsledky byly využity při návrhu výše popsaného kanonického modelu.

⁴² Znalostní ekonomika (2006), Znalostní ekonomika (2006), Veselý (2002), Veselý (2003), Veselý (2004), Veselý – Kalous (2005) a další.

Výsledkem procesu konstituování vzdělanostní společnosti by mělo být mj. být naplnění myšlenky, že svobodný rozvoj člověka se stává nejvýznamnější produktivní silou.⁴³ Tomu pak odpovídají vztahy, které umožňují, aby každý člověk nezávisle na poměrech, z nichž pochází (včetně majetkových), měl možnost plně využít svůj potenciál, mohl plně a svobodně rozvíjet své schopnosti, tím zpětně přispívat k tvorbě ekonomického bohatství společnosti. Na tomto základě by měl probíhat i komplex změn sociálně investičních a sociálně pojišťovacích systémů tažených a popoháněných reformou financování vzdělání.

Proč a jaké vize vznikají

V teoretické literatuře se dlouhodobě vyskytuje názor (přijímaný mnohdy jako naprostá samozřejmost), že samotné opakované působení trhu způsobuje majetkovou divergenci (bohatí bohatnou a chudí chudnou) až je tudíž (i za cenu snížení efektivnosti systému) je nutná určitá sociálně orientovaná redistribuce.⁴⁴

V řadě prací bylo dokázáno, že systém, ve kterém by dostatečně fungoval kapitálový trh v oblasti využívání investičních příležitostí spojených s rozvojem schopností člověka, by konvergoval (a nikoli divergoval, jak se někteří domnívají), pokud se týká majetkové diferenciaci. Jinými slovy - vliv majetkové výhody na budoucí příjmy se v systému, kde nepůsobí jiné faktory, snižuje. Současně se ukazuje, že mezi rovností a efektivností lze vytvořit komplementární vztah. Odsud vyplývá i to, že stát má významnou roli v podpoře kultivace a vývoje tržního mechanismu a že touto cestou (cestou reformy financování systémů sociálního investování) může řešit problémy zvýšení společenské rovnosti (jako rovnosti příležitostí), aniž by docházelo ke ztrátám efektivnosti, ale naopak, při současném zvýšení efektivnosti.⁴⁵

Prezentaci tohoto poznatku lze chápat jako zveřejnění určité herní strategie. Realita ukazuje, že existují tři velmi silné zájmové skupiny, kterým zveřejnění takovéto herní strategie omezuje možnost realizace či alespoň propagování vlastních herních strategií:

- Za první jsou to ty skupiny, které se snaží získávat si společenské postavení formou investice do společenské pozice, spojily s tím svůj způsob života i budoucí očekávání (a to i v dynastickém smyslu). Představa, že zdokonalením financování sociálního investování bude zajištěn rovný přístup ke vzdělání i uplatnění nabytého vzdělání pro ně znamená určité znehodnocení pozicních investic a výhod, které pro ně vyplývají. – Tomu odpovídá vidění světa založené na upřednostňování setrvačného pohledu založeném na spontánních změnách (není nutné nic dělat, stačí jen omezit roli státu a změny proběhnou v podstatě samovolně), které je příznačné pro pravicově liberální přístup.

- Za druhé jsou to skupiny, které jsou bezprostředně spojeny s realizací sociálně orientovaného přerozdělování. Právě tím je dána jejich společenská pozice, pocit vlastní prospěšnosti a významnosti, ale i řada materiálních požitků, případně možnost využívat své postavení ve svůj prospěch na hraně či za hranou legitimacy. Nemusejí se přitom mnohdy vyznačovat vyšší kompetentností, své pozice získávají často přísluhováním, v horším případě schopností prosadit se díky menším morálním zábránám. Tato skupina by vyšším využitím tržního mechanismu v oblasti sociálního investování přišla o své aktuální výhody, současně by byla vystavena většímu tlaku směřujícímu k prokázání kompetentnosti. – Tomu odpovídá antireformní setrvačné vidění světa (nejsou nutné žádné reformy, vše je v podstatě dobré a vyřešené, jen snad nějaké dílčí úpravy, všechny změny jsou změnami k horšímu), které je příznačné pro levý střed spojený s praktickou politikou sociální demokracie.

- Za třetí jsou to skupiny, které vycházejí z přesvědčení nezvratnosti vývoje směrem k majetkové divergenci, narůstání a vyhrocování sociálních rozporů až do překročení mezí únosnosti, což následně vede k fatální nutnosti velkého sociálního konfliktu, který je podle nich nezbytnou podmínkou i prostředím řešení sociálních problémů. Tyto skupiny působící zejména v intelektuální sféře mají (kupodivu) velké množství příznivců. I oni by přišli o zdroj své popularity, pokud by se kázalo, že cesta řešení sociálních problémů vede zcela jiným směrem. – Tomu odpovídá katastrofické vidění světa (tj. všechny změny jsou špatné a vývoj nemá řešení, směřuje ke katastrofě), které je příznačné pro výrazněji levicově orientované zástupce akademické obce.

K tomu pak přistupuje ještě další doložitelný fenomén – jakmile se přece jen podaří představit projekt reformy financování vrcholové formy vzdělání, která by mohla být tím, co by reformy popohánělo a činilo je sociálně přijatelnými, resp. sociálně přínosnými, projevuje se úporná snaha potlačit racionalitu diskusí na dané téma. Nejhorší na tom přitom je, že se v tom angažují i někteří zástupci akademické obce.

Akademická obec místo toho, aby svou odbornou vahou působila na pochopení nezbytných reforem jako součástí historického procesu konstituování vzdělanostní společnosti, zasloužila se tím o jejich koncepčnost, propracovanost, skutečnou hloubku, ale i humanistický obsah částečně vyklízí pole krátkozrakým, účelovým,

⁴³ "Úspora pracovní doby se rovná růstu volného času, tj. času pro plný rozvoj individua, který zase působí zpětně na produktivní sílu práce jako největší produktivní síla." (Marx 1974, s. 343.)

⁴⁴ Např. Stiglitz (1997, s. 123-124), Potůček (1997, s. 23-24, 25-26).

⁴⁵ Viz. Matějů (2005, s. 48-51), Valenčík (2004, s. 46-51) aj.

zpolitizovaným přístupům, přitom její podstatná část se dokonce angažuje v rozpracování a propagaci vizí, které ve smyslu výše uvedeného působí spíše negativně.

V odborných i veřejných diskusích na dané téma⁴⁶ lze velmi názorně sledovat, jaký velký vliv jednotlivé skupiny mají, jak obtížně se herní strategie zaměřená na řešení problému formou kultivace a rozvíjení tržního mechanismu prosazuje do širšího společenského povědomí. Aparát rozpracovávaný v rámci obecné teorie redistribučních systémů je tak významnou oporou i při řešení otázek spojení teoretického řešení s praktickým, kdy je nutné brát v úvahu i zájmový aspekt.

Uplatnění teorie redistribučních systémů k analýze systému vysokého školství z hlediska možnosti jeho reformy a vytvoření motivačního systému v dané oblasti

Popis základních parametrů systému vysokého školství z hlediska obecných parametrů redistribučních systémů:

Rozdělování prostředků v systému vysokého školství (mezi vysoké školy a uvnitř vysokých škol) je založeno na roli vnějšího hodnotitele, který vychází z umělých kritérií.

Tj. vysoké školy nejsou v současné době subjekty, které by se nacházely v tržním prostředí a svobodně směnovaly svoji produkci v rámci dělby práce s ostatními subjekty nacházejícími se v tržním prostředí. Jsou jim předepsána kritéria, která jen přibližně odpovídají množství a zejména kvalitě produkce, v uplatnění těchto kritérií se vyskytuje značná libovůle a závisí na roli vnějšího hodnotitele, jehož postavení je částečně dáno administrativní hierarchií a výsledkem politického zápasu a vedení MŠMT, částečně rolí akreditační komise, příp. i některých dalších orgánů (Rada vysokých škol, Konference rektorů apod.).

Již základní kritérium – počet přijatých studentů – v sobě nese řadu problémů:

- Neodráží orientaci na efektivnost a kvalitu poskytovaného vzdělání, dokonce ani na výběr studentů. Doplnění tohoto kritéria parametrem absolventů (tj. studentů ukončujících studium) nepůsobí motivačně ani korekčně a nemá ani kontrolní roli. Motivuje spíše vysoké školy k nižším nárokům na studenty.

- Dochází ke střetům (handlování) o to, zda ministerstvo poskytne kapitální platbu na všechny studenty, protože neexistuje žádné jednoznačné a nezávisle definované omezení, kolik studentů může být příslušnou školou a na příslušný obor přijato.

Další kritéria jsou ještě více neurčitá a závislá na roli hodnotitele, který nemá status nezávislého subjektu, ale naopak subjektu, který je vystaven lobování jak ze strany subjektů působících přímo v systému vysokého školství, tak subjektů s dlouhodobě reprodukovanou pozicí v administrativním aparátu, v neposlední řadě pak subjektů vzešlých z politických střetů (nikoli pouze bezprostředně volebních).

Pro systém je příznačná významná role rozsáhlých administrativních omezení, kterými je omezován vstup do různých odvětví činnosti. Těmito omezeními vstupu do odvětví (zejména formou akreditace studijních programů a udělování statutů) se dlouhodobě kontroluje udržování privilegií (v pravém smyslu tohoto slova zavedeného kdysi ministrem financí Ludvíka XVI.) pro různé subjekty, eliminuje možnost konkurence a diverzifikace činnosti subjektů působících ve sféře vysokého školství.

Aktuální potřeba těchto administrativních omezení vstupu do odvětví je dána dlouhodobě přetrvávající nerovnováhou, pokud jde o řadu parametrů vysokého školství. Současně je však tímto tato nerovnováha udržována a reprodukována.

Specifickým rysem systému vysokého školství je neřešená a pokud jde o zdůvodnění velmi pochybná dualita postavení, role a způsobu financování veřejného a soukromého sektoru v dané oblasti:

- Veřejné vysoké školství je plně financováno formou redistribuce z veřejných prostředků podle již zmíněných do značné míry umělých kritérií.

- Soukromé školství nedostává v podstatě žádné veřejné prostředky a musí si vydělávat jak formou plně hrazeného školného, tak některých aktivit v oblasti výzkumu a aplikované odborné činnosti.

Příznačné je, že možnost soukromé vysoké školy získávat prostředky na základě využití (či zneužití) nerovnováhy v oblasti certifikačních procesů je používána jako „klacek“ na vytváření nálad proti soukromým vysokým školám, zcela se však opomíjí fakt, že některé soukromé vysoké školy jsou schopny čerpat finanční prostředky na základě vlastních efektivních výkonů a svobodné směny s ekonomickým prostředím.

⁴⁶ Nejúčinnější proběhla na stránkách deníku Právo v únoru až květnu 2006. Je podrobně zdokumentována v Marathon 2006/3 (<http://www.valencik.cz/marathon/doc/mar0603.DOC>). Další obdobná začala na začátku roku 2007 v Hospodářských novinách po zveřejnění projektu reformy financování vysokého školství 31.1.2007.

Pokud by měl někdo upřímný zájem o zvýšení efektivity vzdělávacích a vědeckých aktivit produkovaných sektorem vysokého školství, pokusil by se vytvořit podmínky pro odlišení dvou způsobů, kterými soukromé vysoké školy mohou z vnějšího prostředí získávat prostředky pro svůj rozvoj. Návazně pak podpořit ty soukromé vysoké školy, které toho dosahují, aniž by zneužívaly ekonomické nerovnováhy v certifikační oblasti. To, že právě tato cesta je nejen přehlížena, ale blokována svědčí o tom, že hlavní snahou zájmů vygenerovaných stávajícím systémem a dominujících ve stávajícím systému je:

- Zablokovat možnost toho, aby se významným zdrojem financování sektoru vysokých škol stalo financování na základě svobodné směny s ekonomickým prostředím.
- Zablokovat možnost, aby na základě toho mohly ti, co jsou toho schopni expandovat a návazně i diverzifikovat svoji činnost (aby úspěch v jedné oblasti jim nejen vytvářel zdroje, pro expanzi v navazující oblasti, ale aby toto se stalo argumentem i pro omezení administrativních bariér vstupu do této oblasti).

Při diskusích, které se týkají toho, co je podstatou reformy systému vysokoškolského vzdělání u nás se (a uvidíme, že ne náhodou) obchází, přechází, překrývá (a bylo by to možné nazvat dalšími slovy tohoto typu) podstata změny, o kterou jde.

Někteří by byli rádi, aby reforma znamenala jen zdůvodnění toho, že do oblasti vysokého školství by mělo jít více peněz z veřejných zdrojů.

Jiní rádi používají matoucí pojem „vícezdrojové financování“, které v jejich očích ovšem znamená více zdrojů „od státu“ a „od státu“.

Ve skutečnosti jde o to, že stávající systém financování je založen na roli vnějšího hodnotitele (či vyhodnocovače), který přiděluje prostředky podle toho jak vyhodnotí (s určitou možností libovůle) v podstatě umělá kritéria. (Bylo by možné ukázat, jaké hry se dají hrát s ukazatelem počtu studujících studentů a jak „vylepšení“ tohoto ukazatele ještě více deformuje strukturu motivací.) Součástí tohoto systému je i dominantní role vnějšího hodnotitele v oblasti administrativních omezení prakticky všech činností, kdy vstup do příslušného výkonu těchto činností je poskytován selektivně na bázi obdobně umělých kritérií. Tím je prakticky zabráněno jakémukoli přímému porovnání výkonů, resp. konkurenci.

Protikladem systému redistribuce na bázi vyhodnocení umělých kritérií vnějším hodnotitelem je systém, který umožňuje jednotlivým subjektům v dané sféře (vysokým školám či jejich organizačním složkám) získávat finanční prostředky na základě oboustranné svobodné interakce zejména formou směny (a to za poskytování vzdělávacích, výzkumných či odborných služeb).

Problém reformy, o kterou by nám mělo jít (tj. postupný přesun těžiště od prvního způsobu financování ke druhému), je dvojitý:

- Na stávající systém se nabalila a zafixovala se v něm struktura zájmů těch, kterým vyhovuje a kteří budou bytostně zainteresováni, aby příslušné změně zabránili (a nejde jen o zájmové struktury tuzemské).
- Stávající systém vedl a vede k výrazné a prohlubující se nerovnováze mezi obsahem vzdělání (jeho kvalitou) a certifikací na jedné straně, na druhé straně mezi tímto obsahem a potřebami profesních trhů (na jejichž straně stojí i subjekty veřejné).

V důsledku toho lze očekávat (přesněji – setkáváme se s tím na každém kroku a při každé diskusi), že ti, jejichž pozice je odvozena od stávajícího systému financování vysokého školství (a ti mají naprosto drtivou převahu), budou více či méně skrytě, více či méně zaujatě, více či méně razantně a více či méně efektivně bránit následujícímu:

- Aby se financování na bázi přímé interakce s prostředím stalo významnějším faktorem.
- Aby toto financování poskytovalo prostor pro rozvoj a diverzifikaci činnosti těch subjektů, které ve sféře vysokého školství působí.
- Aby nejlepší subjekty byly jako nejlepší nejen uznávány, ale aby jim nebyl administrativně omezován prostor při diverzifikaci jejich činnosti a při expanzi.

(K tomu poznámka: Možná, že použitý jazyk není nejvhodnější, ale co čekat na začátku diskuse, která se otevření těchto problémů vyhýbá jako čert kříží a v rámci které doposud nebylo možné vhodné pojmy odladit a kalibrovat.)

Je nutné rovněž vycházet z toho, že tam, kde neexistuje prostředí, v němž si organizace konkurují v oblasti svobodné směny se svým prostředím zejména v následujícím:

- obsazení prostoru pro výkon svých aktivit formou svého rozvoje a diverzifikace svých činností,
 - získávání nejvýkonnějších osob pro působení v rámci příslušného subjektu,
- tak tam (kde výše uvedené absenteje) zákonitě dochází ke spojení průměrných a nejslabších členů těchto organizací.

Právě v takovémto prostředí se dlouhodobě systém našeho vysokého školství rozvíjí a tomu odpovídající nadstavbu v oblasti redistribučních procesů si vytvořil.

Jeden příklad na závěr. Na jedné straně se podporuje výrazná diferenciacie ve financování vysoké školy podle vykázaných výsledků výzkumu (pozor, nikoli ovšem na základě svobodné směny s ekonomickým prostředím, ale přes vnějšího hodnotitele, byť by se jednalo i o uznávaný impakt-faktor zahraničních časopisů), na druhé straně se neuvažuje o tom, že subjekty, které disponují příslušným zázemím pro dlouhodobé a dlouhodobě perspektivní dosahování těchto výsledků mohly expandovat formou diverzifikace své činnosti:

- Z hlediska navazujících oborů.
- Z hlediska vstupu do vzdělávacích procesů nižší úrovně či jiného typu.
- Z hlediska rozšíření své činnosti do dalších regionů.

(Přitom právě z tohoto hlediska jde o spojení lidského, metodologického, manažerského, absolventského, technického aj. zázemí, tj. toho, co špičkové výsledky umožňuje dosahovat. Velmi konkrétně – proč by si např. VUT Brno v oboru, kde je špičková, nemohla zřídit fakultu v Praze, či naopak? Proč by si nemohlo zřídit pedagogickou fakultu a fakultní víceletá gymnázia spadající pod ni v oborech, kde chce být dlouhodobě špičkové? Proč by nemohlo zřídit právnickou fakultu, aby bylo schopna poskytovat servis při ochraně know-how vytvářeného při technickém výzkumu či finanční fakultu schopnou zlepšit postavení projektů produkovaných na VUT na finančních trzích, a to z hlediska jejich financování v raném stádiu? Proč by nemohlo působit v oblasti rekvalifikací a získávat tak finanční prostředky jako jiné subjekty? Apod. A proč nesměřují naše úvahy tímto směrem, ale snažíme se o projekt research univerzit, jejichž hlavní funkcí bude vytvořit monopolní pozice a zablokovat konkurenci v dané oblasti?)

Přestože v systému v logice věci (z hlediska doložitelně platných závěrů teorie redistribučních systémů) platí to, že se vytváří spojenectví průměru a nejméně výkonných, občas se prosadí osobnosti a občas vznikají ohniska schopná prorazit. Právě o ty je potřeba se opřít a parametry šít na míru jejich prosazení.

Nejde o nic jiného než o následující:

- Umožnit jim financování na bázi svobodné (ve smyslu vztahu mezi směňujícími stranami, pochopitelně tato směna může být regulována) a nezprostředkované (tj. nikdo „nad“ neposuzuje a nerozhoduje každý konkrétní příklad či nepřeroděluje získávané prostředky) směny s vnějším prostředím.
- Umožnit jim expanzi a diverzifikaci činnosti formou pronikání do navazujících odvětví činnosti, využívání synergií efektů.

Zvláštní zmínku si zaslouží soukromé vysoké školy. Pro ně platí:

- Jsou prakticky plně financovány z „vnějších zdrojů“, tj. ze zdrojů, které získávají svobodnou směnou s prostředím.
- Jsou plně pod kuratelou povolování vstupu do jakéhokoli odvětví činnosti (akreditační systém).
- Mohou těžit z nerovnováhy v certifikačním systému, resp. nesouladu mezi certifikační a reálnou hodnotou, a to v podmínkách, kdy jsou certifikační procesy a aktivity s nimi související různě omezovány.

Lze poměrně dobře rozlišit strategii posilování kvality na bázi spojení vzdělávacího procesu s vědou, spojování vědy s praxí atd. a zvyšování toku prostředků z vnějších zdrojů, od strategie založené na zneužívání nerovnováhy v oblasti certifikací. Z řady důvodů by proto tlak na odlišení dvou typů strategií, spojenectví expandujících veřejných ohnisek a soukromých vysokých škol mělo být pro průběh reformy zásadní.

Fenomén „stárnutí“ a řešení některých aktuálních otázek s využitím teorie redistribučních systémů

Zabýváme-li se problematikou stárnutí, jedná se z hlediska teorie redistribučních systémů o uvažování vlivu změny výkonnosti hráčů na procesy probíhající v daném redistribučním systému. Obecně platí, že může dojít jak ke zvýšení výkonnosti (přirozeným způsobem při dospívání, dále pak formou vzdělání, výcviku apod.), nebo naopak ke snížení výkonnosti (v důsledku stárnutí, nemoci, ale i například inovací, které znehodnocují určitý typ specializace získané vzděláním).

Ukázali jsme si, že jednou z přirozených tendencí redistribučních systémů (toho, kam tyto systémy mají tendenci „spadnout“) je vytváření koalic mezi průměrnými a méně výkonnými hráči s cílem prosadit větší míru rovnostářství, přičemž se současně generuje pozice vůdcovství. Samozřejmě ne vždy se musí redistribuční systémy vyvíjet tímto směrem, tendenci vyvíjet se tímto směrem však můžeme vždy identifikovat a musíme rovněž očekávat, že pokud nebudou působit jiné významné faktory, bude vývoj reálných redistribučních systémů výrazně poznamenán touto tendencí.

Podíváme-li se např. na současnou realitu, pak asi nebudeme mít problém doložit, že takováto tendence existuje. Dokonce patrně nebude ani přehnané tvrzení, že se v politické oblasti otevřeně hraje na kartu obav

z důsledků snížení výkonnosti z důvodu stárnutí a že to má za následek vytvoření silných tlaků na antireformní (protivýkonnostní) postoje. Co s tím?

Obecně lze říci, že řešení takto vzniklých problémů může a mělo by jít dvěma směry:

1. Vytvoření účinného systému sociálního pojištění nikoli na bázi rovnostářského rozdělení, ale motivaci k výkonnosti po celé období produktivního života.

2. Eliminovat důsledky dopadů zvyšování věku formou účinného vzdělání (doplněného zdravotní péčí) tak, aby docházelo k prodloužení horizontu dobrovolného produktivního uplatnění člověka a tím i k omezení fenoménu snížení výkonnosti v důsledku stárnutí.⁴⁷

V konkrétní poloze lze pak identifikovat některé podstatné jevy, které jsou příčinou obav značné části populace z důsledků dopadu zvyšování věku na pokles výkonnosti. Jedná se zejména o určitý (ovšem velmi silný) trend v některých (zpravidla velkých) firmách posuzovat výkonnost podle schopnosti rychle se přizpůsobit různým změnám, které mají spíše podobu rituálů, než lepšího funkčního uspořádání. Tomu nejlépe vyhovují osoby mladší – zejména pak osoby bez zkušeností i bez zábran. Rozbor příčin toho, proč se tento trend prosazuje, je samostatný problém, který lze rovněž analyzovat prostřednictvím teorie redistribučních systémů, vyžaduje si ovšem samostatnou pozornost. Souvisí se vztahy vytvářejícími se mezi firmami a určitým typem procesů polymerace jednodušších redistribučních systémů. Výsledkem tohoto trendu pak ovšem mj. je, že ani největší a globálně působící firmy nejsou chráněny před tím, co se u nás začalo nazývat tunelováním, byť i nepřímou formou.

⁴⁷ V roce 2007-2008 realizuje VŠFS v rámci programu JPD 3 projekt Postgraduální kurzy zhodnocení celoživotních zkušeností – předpoklad prodloužení horizontu dobrovolného produktivního uplatnění člověka na profesních trzích se zkráceným názvem ARNOLD. Cílem projektu je přispět k prodloužení horizontu (i zenitu) dobrovolného produktivního uplatnění člověka na profesních trzích, což lze považovat za největší rezervu a zdroj ekonomického rozvoje, současně i za klíč k realizaci sociálních reforem takovým způsobem, aby byly co nejvíce sociálně citlivé. Obsah tohoto kurzu tvoří následující moduly:

Modul č. 1: Nejnovější trendy společenského a profesního vývoje

Seznámení s nejnovějšími poznatky v perspektivních oborech uplatnění navazujících na stávající profesní zařazení účastníků kurzu v souvislosti s konstituováním vzdělanostní společnosti. Zde budou využity nejlepší odborníci na dané téma, jejichž výběr bude specifikován podle složení účastníků kurzu, výběru se budou moci zúčastnit přímo účastníci kurzu. Mezi významné trendy, s nimiž budou v tomto bloku účastníci seznámeni, bude souvislost mezi konstituováním vzdělanostní společnosti a trvale udržitelným rozvojem, vytváření rovnosti šancí a odstraňování nerovnosti přístupu k sociálním službám či v rámci profesního uplatnění, informační aspekty vzniku vzdělanostní společnosti (s nimiž se v modulech č. 2 a č. 3 seznámí účastníci i prakticky).

Modul č. 2: Metody efektivního myšlení, překonávání stereotypů, zhodnocení zkušeností

Metodika a metodologie myšlení směřující k lepšímu využití zkušeností, jejich systematizaci, posílení inovačních prvků myšlení, překonání stereotypů, zvýšení komunikačních schopností. Konkrétně jde o posílení a nabývání následujících kompetencí - inovační (přicházet s novým), systematizační (vhodně uspořádat stávající poznatky a zkušenosti z hlediska jejich využití), komunikační (umět předávat poznatky a osvojit si poznatky v rámci komunikace) a realizační (umět využít poznatky v oblasti praktického uplatnění). Zde budou využity materiály zpracované ke zvýšení efektivnosti myšlení. Přednášková část bude doplněna i praktickým cvičením. Polovina modulu bude realizována formou e-learningu s využitím distančních opor.

Modul č. 3: Týmová a mezigenerační komunikace, využívání moderních informačních technologií

Metodika a praktické návyky využití celoživotního informačního servisu v návaznosti na praktické návyky v oblasti mezigenerační komunikace a mezigenerační i mezioborové týmové spolupráce. Zde bude využito celoživotního informačního servisu, který Vysoká škola finanční a správní připravuje pro své absolventy. Napojení na tento informační servis umožňuje mít "on-line" přístup k nejnovějším poznatkům v oboru uplatnění, včetně výsledků původního výzkumu realizovaného samotnou vysokou školou. Účastníci kurzů získají přístup k tomuto informačnímu servisu po stránce metodické, technické i formou osvojení praktických zkušeností z týmové mezigenerační práce. Součástí bude získání návyků a zkušeností při zpracování případových studií mezigeneračně osazenými týmy, využití elektronické komunikace. Důležitou součástí tohoto bloku bude metodika projektování celoživotní profesní dráhy (v tomto směru bude mít projekt multiplikační efekty i pro účastníky mezigeneračních týmů z nižších věkových skupin).

Modul č. 4. Kvalifikovaná péče o vlastní zdraví

Doplňující poznatky o způsobu optimálního aktivního efektivního využívání zdravotní péče a režimu životosprávy z hlediska prevence, účasti občana na pravidelném monitorování vlastního zdravotního stavu, efektivní relaxace a rekreace.

Všechny výše uvedené moduly budou koncipovány tak, aby působily komplexně v rovině pozitivního předávání poznatků, aby v rovině metodiky vedly k vytvoření návyků, příp. omezení nežádoucích návyků, v rovině motivační zvyšovaly zájem o další profesní uplatnění, získávání nových poznatků i aktivního zhodnocení a využívání vlastních zkušeností a aby v rovině informační vedly k napojení na informační servis poskytovaný VŠFS, formy e-learningu, týmové elektronické komunikace. (Viz <http://www.vsfs.cz/arnold/>)

Procesy zvyšování věku přitom vůbec nemusí znamenat pokles invenční a inovační aktivity člověka.⁴⁸ Naopak – vhodně systematizované životní zkušenosti a pěstování schopnosti neustále přesahovat hranice zažitého a vžitého, tj. vhodná metodologická průprava schopnost přicházet s invencemi a schopnost přicházet s inovacemi či podílet se na jejich realizaci mohou podstatně zvýšit. Přitom skutečná výkonnost firmy je založena právě na těchto schopnostech.

Na druhé straně pak právě z tohoto hlediska lze pochopit, proč člověk opírající se o své životní zkušenosti a trvalé životní hodnoty má problémy, pokud se má bez vnitřních zábran přizpůsobovat vyžadovaným rituálům, o jejichž funkčnosti více či méně oprávněně pochybuje.

Vůči výše řečenému mohou být vzneseny námitky dvojího druhu:

- To, co se uvádí, všichni víme, je to triviální a nezajímavé.
- To, co se uvádí, není pravda, a to ani ve smyslu určité nadsázky.

To, že se lze setkat s námitkami obojího druhu svědčí o tom, že – jak se říká – „na tom něco je“. Z metodologického hlediska je ovšem důležité zejména to, že začlenění daného problému do přesného metodologického rámce umožňuje postupně nacházet takové řešení, které dává „jistotu konání“, tj. které říká, kterou cestou je možné a kterou je současně nutné postupovat. Škoda že se nesetkáváme s mnohem větším počtem systematických aktivit zaměřených na poskytnutí funkčního vzdělávacího servisu, který by respektoval procesy zvyšování věku a vytvářel předpoklady pro prodloužení horizontu dobrovolného produktivního uplatnění na profesních trzích.

Když je teorie dobrá, tak ji není nikdy dost a řešení problému „padouchů“

O tom, zda teorie v oblasti společenského dění (které je velmi složité, „nevypočitatelné“, „nepředvídatelné“ apod.) vůbec k něčemu je, se mnohdy pochybuje. Nyní, kdy již jsme si uvedli z teorie redistribučních systémů dostatek toho, co spadá do oblasti velmi obecné teorie využívající i matematický aparát „těžšího kalibru“ si můžeme nezastupitelnou roli teorie přiblížit poněkud více.

Pod zorným úhlem výše řečeného srovnáme teoretický přístup k problematice redistribučních systémů a zkušenostně esejistický přístup B. Kurase k problematice padouchů. I když je téma nazváno značně odlišně, jedná se obsahově velmi podobnou problematiku.

Pro ty, kteří se se jménem Benjamin Kurase dosud nesetkali, několik základních informací. Jedná se o autora řady populárně laděných knížek, které ovšem obsahují hlubokou a zažitou životní moudrost.⁴⁹ Jedná se o člověka s širokým rozhledem, výbornými informačními zdroji, schopností získávat zkušenosti a těžit z nich, vynikajícího sarkastického komentátora dění ve veřejném prostoru. Každá z jeho knížek přinese čtenáři dostatek užitečných postřehů, podnětů, hodnocení, informací apod.

Budeme se věnovat jeho „návodu“ Jak přežít padouchy, která patří mezi jeho nejčtenější a nejzdařilejší díla.⁵⁰ Ve stručné informaci, resp. informaci o ní se můžeme dočíst např. následující: „*Padouch je každý, kdo využívá trvalé nebo dočasné bezmocnosti druhých k tomu, aby je oloupil o hmotný majetek, intelektuální vlastnictví, tvůrčí energii, dobrou pověst, čas, svobodu, přízeň blízkých, zdraví, život, nervy, rozum, osobní štěstí nebo naději. To vše k vlastnímu obohacení, které ale nemusí vždy být hmotné. Padouch se v padoušství neustále musí procvičovat, a tak mu k zisku někdy stačí být i jen nepatrné posílení vlastní moci nebo moci vlastní smečky nad druhými, kontrola a upevňování bezmocnosti a závislosti druhých, zdokonalování svých schopností druhé oblbovat a uondávat do bezmocnosti, vybrušování padoušských kejklí a triků. Tato kniha je o tom, jak to vše přežít.*“⁵¹

Uvedeme si pár citací z ní v kontextu stručné reprodukce toho, nejdůležitějšího, co v ní můžeme najít.

Provokativní je již samotný názor B. Kurase na teorii, V postmoderním duchu říká: *Žádné teorii nikdy nejde o pravdivost. Jde vždy jen o to, zda ta či ona teorie bude našemu účelu napomáhat, nebo překážet.* (s. 18-19) Tento pohled na roli teorie je pak podrobně rozvinutý na s. 157-138. Rozděluje společnost na následující třídy: Všemocní - Velemocní - Polomocní - Bezmocní – Malomocní, kde:

Všemocní:

- *Třída kněží jejichž posláním a životní náplní je pást lidské ovečky.* (s. 8)
- *Tuto třídu vždy a všude tvoří, až na nepatrné výjimky, padouši.* (s. 8)

⁴⁸ Pod pojmem „invenční aktivita“ chápeme schopnost vnést pozitivní podnět formou nápadu, námětu, kritické korekce, překonání stereotypu, otevření nového prostoru uvažování o problému apod. Pod pojmem „inovační aktivita“ pak chápeme schopnost přicházet s ucelenými návrhy na pozitivní změny, podílet se na přípravě návrhů a projektů, spolupůsobit při jejich realizaci v praxi.

⁴⁹ Ty jsou přitažlivé již svými názvy: *Ciao sexu*, *Češi na vlásku*, *Evropa snů a skutečností*, *Nebýt Golema*, *Tao sexu*, *Žít všemi údy* - *Hravý talmud*, *Evropa snů a skutečností*, *Sekl se Orwell o dvacet let?*, *Jak přežít padouchy*.

⁵⁰ Citace jsou ze 3. vydání z roku 2003.

⁵¹ <http://www.jasminka.cz/kniha/benjamin-kuras-jak-prezit-padouchy.html>

Velemocní:

- Třída vládců, kteří se vlády zmocňují a udržují ji násilím - zpravidla za pomoci třídy kněžské, s jejím pozhledáním a vysvětlením své ideové a historické oprávněnosti, vůle Boží, dějinného poslání. (s. 8)

- Tuto třídu vždy a všude tvoří, až na nepatrné výjimky, padouši. (s. 9)

Polomocní:

- Třída vizířů, guvernérů, pohůnků, náhončích, dozorců, výběrčích, vyděračů, mrskačů, zatýkačů, sledovačů a hrozičů - často po zuby ozbrojených a vybavených dostatečně pohodlným jménem a společenskými výhodami, aby si smyslem či hodnotou své pracovní náplně nemuseli zbytečně lámat hlavu. (s. 9)

- Tuto třídu vždy a všude tvoří opět padouši. (s. 9)

Bezmocní:

- Třída otroků či nevolníků, kteří jsou naprosto a neomezeně majetkem vládců. (s. 10)

- Je to třída obětí padouchů, které by se padouchy rády staly, kdyby jim to padouši dovolili. (s. 10)

Malomocní:

- Střední třída výrobců, řemeslníků, profesionálů, intelektuálů, poskytovatelů služeb a obchodníků, kteří mají právo účtovat platbu za své výrobky a služby. (s. 10)

- Na tuto třídu se také padouši ze všeho nejvíce zaměřují. Ona je totiž jedinou třídou, kterou je ještě o co okrást. Jejíž v potu tváře vyrobené bohatství lze mezi padouchy přerozdělit. (s. 11)

- Tato třída by se taky padouchy ráda stala, kdyby věděla jak. Většinou se domnívá, že padoušství je jakýsi zvláštní talent, s kterým se musíte narodit a který se nedá naučit. Většinou je posedlá, osleplá a unavená vytvářením konkrétních praktických a užitečných věcí a plně zaměstnána jejich vyráběním, jen aby se užívala. Dovede si těžko vysvětlit, kde někdo může brát čas na to, aby její výrobní a tvůrčí činnost mařil, ztěžoval, komplikoval, kladl jí do cesty překážky, mrhal jejími výsledky a působil jejich záhadné mizení. (s. 12)

Společnost pak funguje takto:

Jestliže se malomocným někdy podaří zvítězit, je to jen díky tomu, že se do jejich čela prodrali zakuklení padouši, kterým malomocní svěřují moc a kteří se s bývalými padouchy opět dohodnou na nějakém uspořádání, které se malomocným bude zdát pokrokové, ale z něhož padouši opět vyjdou jako vítězové... (s. 11)

Tak se také malomocní udržují v omamné víře, že zdrojem jejich mizérie jsou ti vulgární a zblízka známí polomocní, nikoli oni urození, osvícení a vzdálení velemocní a všemocní. (s. 12)

Třidu malomocných si padouši neustále drží v křehké rovnováze svobody a bezmocnosti. Aby ji mohli ovládat, musí ji ponechávat dostatečné zdání svobody, aby měla pocit, že její tvorba má smysl a že si tvorbou přilepšuje. Zároveň ji ale hlídat tak, aby si nepřilepšila natolik, že by ji přerostla přes hlavu a viděla do karet. (s. 13)

Malomocné mezi sebe padouši občas přijímají, když jim docházejí praktické nápady, jak je ovládat. Malomocní si rádi nalhávají, že jsou od srdce a z hloubi duše nezapadoušitelní. Nalhávají si to ještě i tehdy, když byli do padoušského stavu povýšeni mezi polomocné. Rádi tak říkávají, že se zapadouštili jen proto, aby padoušství zreformovali. (s. 13)

Padouch se s padouchem vždycky domluví. ("Kurwa kurwie rzyc neiurwie" - Polské přísloví znamenající totéž do "Vrána vráně oči nevyklove") (s. 23)

"Člověk musí hrát poctivě, když má vítězné karty." (Oscar Wilde) (s. 138)

Odepřete padouchovi svoji bezmocnost a stane se sám bezmocný.

(K tomu ovšem varování a zásady, jak to realizovat - s. 169-170)

Při pokusu o přežívání padouchů musíme od počátku dokonce mít na paměti, že nám jde o to padouchy PŘEŽÍT. (s. 170)

Žádný systém lidského jednání, žádná pravidla, žádné nápady, ideje, plány či programy lidského pokroku nemají nejmenší šanci na úspěch, dokud na nich nějakí padouši nemohou něco vydělat. (s. 187)

Ukázka jednoho z výčtů, kterými B. K. popisuje situace, které mohou nastat, resp. strategie, které jsou uplatňovány:

* Padouch se s padouchem vždycky domluví.

* Omilostnění a opětovné nastolení a zvýhodnění poražených padouchů je neúčinnější a nejlevnější způsob jak ovládat poražené a malomocné.

* Nová loajalita poražených padouchů i s jejich poddanými malomocnými a jejich obrácení na vítěznou pravdu usnadňuje vítězným padouchům ovládat vítězné malomocné jako důkaz, že bojovali za správnou věc.

* A hlavně: nevráždilo se přece proto, aby padouch porazil padoucha, ale aby si padouši vzájemně usnadnili vládu nad malomocnými.

* V těch výjimečných případech, kdy se vítězný padouch s poraženým padouchem nedomluví, bývá to z těchto příčin:

* Vítězný padouch poraženému padouchovi nedůvěřuje nebo jej pokládá za neschopného a má za něho náhradou padoucha spolehlivějšího nebo schopnějšího.

- * *Poražený padouch vítězného padoucha podezřívá, že ho při první vhodné příležitosti oddělá nebo vymění.*
- * *Vítězný padouch se projevil jako takový zloduch, že poraženého padoucha by kolaborace s ním připravila o věrohodnost poražených malomocných natolik, že by se mu nad nimi těžko vládlo.*
- * *Poražený padouch se u poražených malomocných natolik zkompromitoval, že vítězný padouch za něho raději dosadí jiného z poražených padouchů, který má dosud sympatie poražených malomocných.*
- * *Zcela mimořádnou výjimkou všech pravidel jsou samozřejmě případy, kdy se vítězný padouši rozhodli v rámci nějakého grandióznějšího plánu likvidovat všechny poražené včetně jejich padouchů. Tak občas mizívají z dějin celé rody, klany a etnické nebo náboženské skupiny. A vůbec ne náhodou tomu říkáme genocida. (s. 69-70)*

Zajímavé přehledy herních situací a herních strategií jsou rovněž na s.137-138, 169-170.

Pokud budeme číst koncept, který je obsažen v Kurasově knížce, očima teorie redistribučních systémů (který je jiným konceptem), nepochybně nás napadnou otázky, které lze v terminologii B. Kurase zformulovat např. takto:

1. Jak se člověk stává "padouchem"?
 - Je to v důsledku jeho vrozených vlastností?
 - Je to v důsledku dynastických vazeb?
 - Je to v důsledku mechanismů působících v rámci sociálních systémů (organizací a sítí)?
 2. Jakou roli v sociálních strukturách, kde (podle B. Kurase) všude vládou padouši hraje přerozdělování od více výkonných směrem k méně výkonným (organizované a prosazované "padouchy")? Je to jen jedna z příčin vzniku sociálních struktur ovládaných "padouchy", nebo obecná příčina těch jevů, které B. Kuras popisuje?
 3. I když všude vládou (podle B. Kurase) "padouši", jsou z tohoto hlediska horší a lepší systémy, méně a více "padoušské" (což sám B. K. připouští) - a pokud je tomu tak, proč se B. Kurase nezabývá tak významným fenoménem, jako je meziorganizační migrace?
- Apod.

Jak říká J. Werich, z ničeho se nedá dělat věda, ani z vědy ne, můžeme si s tím, co již o teorii redistribučních systémů víme, říci např. následující:

- „Padoušství“ spojené s ambicí k vůdcovství vyrůstá ze spojení průměrných a nevýkonných.
- Podmínkou jeho prosazení je i fenomén dvojího hodnocení vlastní výkonnosti a výkonnosti ostatních.
- Vykryvá značný prostor právě proto, že jednodušší redistribuční systémy tohoto typu se snadno řetězí, při spojování do složitějších struktur se v nich na bázi vůdcovství vytváří významná vertikální dimenze a zesiluje se jejich „efekt sněhové koule“, tj. schopnost přitahovat k sobě a podřizovat si systémy založené na větší míře výkonnosti.
- Za určitých podmínek (které lze pojmenovat tím lépe, čím dále pokročíme v rozpracování teorie redistribučních systémů) však mohou vznikat i systémy, v nichž je fenomén „padoušství“ výrazně méně rozvinut či potlačen, které mohou rovněž růst, spojovat se ve složitější, expandovat formou diverzifikace svých aktivit.
- Znalost parametrů těchto podmínek a rozpoznání situací, kdy mohou vznikat, má značný praktický význam.
- Současně s tím je třeba znát i pravidla chování (zejména vyjednávání) v takových systémech.

Hlavní směry rozvíjení teorie redistribučních systémů:

1. Vytváření a zdokonalování vlastního matematického aparátu.
2. Zdokonalování počítačového modelu zejména formou jeho rozšiřování o další aspekty, které můžeme či musíme vzít v úvahu.
3. Rozšiřování elementárního modelu a hledání propojení mezi různými směry rozšíření.
4. Uplatnění matematických nástrojů, počítačového modelu a výsledků teoretické analýzy redistribučních systémů k řešení konkrétních problémů.
5. Dotažení řešení problematiky redistribučních systémů do podoby ucelené metodiky.

Z hlediska vývoje a použití matematického aparátu jde zejména o popis algebraické struktury různých typů vyjednávání v elementárním redistribučním systému, výpočet a klasifikaci různých typů rovnováhy v systémech a parametrů jejich stability, popis procesu spojování jednoduchých redistribučních systémů do složitých síťových, hierarchických či kombinovaných struktur formou narušení rovnováhy a jejího obnovení na vyšší úrovni (tj. procesu "polymerace" redistribučních systémů), nalezení souvislosti mezi typem vyjednávání a typem rovnováhy jednoduchých redistribučních systémů na jedné straně a typem složité struktury vzniklé polymerací redistribučních systémů, klasifikace možností matematických základů rozšíření elementárního redistribučního systému a popis vyjednávání v rozšířených redistribučních systémech, zkoumání dynamických aspektů (růstu) redistribučních systémů.

Z hlediska společensky relevantních aplikací jde zejména o problematiku reformy sociálních systémů spojených se zvýšením role motivačních prvků, o problematiku možností a bariér meziorganizační migrace a jejího dopadu na konkurenci mezi organizacemi, o problematiku subjektivního hodnocení výkonnosti vlastní a ostatních hráčů jednotlivými hráči a s tím spojené dopady na vytváření rivalitních a kooperativních vztahů v týmech, o vývoj vztahů v hraniční oblasti mezi redistribučními systémy nacházejícími se v tvrdě konkurenčním prostředí a organizacemi, kterým jsou přidělovány prostředky z pozice vnějšího hodnotitele.

Rozpracování teorie redistribučních systémů nabízí široké možnosti pro mezinárodní spolupráci, a to zejména v oblastech, jakou je např. doktorské studium. Při řešení jednotlivých otázek se totiž lze zaměřit na dosažení původních výsledků, a to jak z hlediska vývoje a použití matematického aparátu specifického pro danou oblast (včetně toho, který v ekonomických disciplínách dosud uplatnění nenašel), tak i z hlediska řady významných a společensky aktuálních praktických aplikací. Dosažené výsledky jsou při řešení těchto témat značnou oporou, současně však lze identifikovat četné směry výzkumu, ve kterých lze očekávat posun a které poskytují rozsáhlé badatelské příležitosti. Výsledky bádání v této oblasti jsou průběžně uveřejňovány na www.vsfs.cz/vyzkum-a-projekty/seminar/ či www.valencik.cz/marathon.

Při modelování chování hráčů v redistribučních systémech nacházíme standardní situace s pozoruhodnými vlastnostmi a intuitivně významnou interpretací. Jejich popis tak má všechny charakteristické rysy jednoho z nejzajímavějších současných směrů popisu reality, pro které se vžilo označení "nalézání řádu v chaosu".⁵² Situací, které mohou nastat, je zdánlivě nepřehledné a teorií či lidským rozumem neuchopitelné množství, tím spíše se to pak týká toho, co se může odehrát při přechodu od jedné situace ke druhé, jaké alternativy zde mohou nastat. Realita, která nás obklopuje, je skutečně nesmírně rozmanitá a bohatá. Přesto však to, co se může odehrát, lze – právě s využitím dobře aplikovaného aparátu teorie her – vhodně utřídit a do značné míry i předpovědět, co se bude dít a jakou optimální strategii mohou jednotliví účastníci zvolit. Lze předpokládat, že pravidla, která při popisu redistribučních systémů byla doposud formulována, jsou jen onou pověstnou "špičkou ledovce". Pokrok lze očekávat zejména v oblasti zkoumání spojování jednoduchých redistribučních systémů do velkých celků.

5. Otázky, které lze poměrně jednoznačně definovat a správnou odpověď na které lze poměrně jednoznačně identifikovat⁵³

(I hlupák dokáže položit otázku, na kterou neodpoví ani deset mudrců. - Stará ruská moudrost a jiný pohled na zákon růstu entropie.)

Nejlepším kritériem perspektivnosti teorie v ranném stádiu jejího vývoje je, pokud dokáže formulovat otázky, kdy na jedné straně jsou jasná kritéria správné odpovědi na ně, současně však odpověď na ně není jednoduchá, je nutné se s ní potrápit a přichází na ni i někdo jiný než ten, kdo otázky zformuloval. Jednodušeji řečeno - správně koncipovanou teorii doprovázejí dobře položené, ale dlouhodoběji nezodpovězené otázky. Takové otázky se nyní pokusíme formulovat v rámci teorie redistribučních systémů.

Nejlepší z dobře položených otázek by měly být řešeny formou matematického důkazu nebo naopak formou jednoznačného výsledku dobře provedeného experimentu. Poučné je z tohoto hlediska sedmi jednoznačně definovaných nejvýznamnějších otázek současné matematiky⁵⁴, na řešení každé z nich je věnován milion dolarů⁵⁵.

Otázky, které předkládáme, jsou formulovány "téměř" matematicky jednoznačně tak, aby odpověď na ně existovala v podobě matematického důkazu. Použití a příp. dopracování matematického aparátu je při nich podstatné. To, že nejsou "plně matematizovány" je dané stádiem rozvoje dané teorie. Již nyní by bylo možné některé "plně matematizované" otázky formulovat.

Můžeme naznačit jaké (uvedeme si jeden z mnoha možných příkladů):

- Necht' máme elementární redistribuční systém, kde R je určeno součtem čtverců vzdáleností, tj. jako $(x - 6)^2 + (y - 4)^2 + (z - 2)^2$, tj. metrika bez odmocniny.

⁵² K hledání "řádu v chaosu" Coveney - Highfield (2003).

⁵³ Otázky v dané podobě byly zformulovány 15.9.2007, předpokládá se, že základě interakce s komunitou, která se účastní v té či oné podobě na rozpracování teorie redistribučních systémů, budou upřesněny, příp. doplněny.

⁵⁴ Viz populárně psaná a velmi inspirativní knížka Problémy pro třetí tisíciletí - Sedm největších nevyřešených otázek matematiky (Keith 2005).

⁵⁵ Protože podmínky odměny nestanovil ekonom, má se na mysli nikoli milion dolarů v době vyhlášení, ale milion dolarů v době řešení, což může být značný a poněkud destimulující rozdíl. Doufám, že právníci najdou ve vyhlášení podmínek takový nedostatek ve smlouvě, aby bylo možné nárokovat výplatu v prvním z uvedených smyslů.

- Při jakých hodnotách koeficientu η jsou na příslušné redistribuční ploše všechny body paretooptimální a při které ne?

- Tuto otázku pak lze zobecnit na výpočet křivky na redistribuční ploše, která odděluje při různých koeficientech η paretooptimální body od nikoli paretooptimálních bodů, návazně lze uvažovat kombinaci mocnin a odmocnin v různě modifikovaných vyjádřeních R tímto způsobem.

Z matematického hlediska se jedná o problémy jednoznačně definované, jejich řešení existuje, ale je pracné (nelze jej dát "z hlavy"), není však jasné, jaký má praktický význam. To je ovšem velmi podstatný problém. Je velmi nebezpečné "zaplevelit" teorii sice dobře formulovanými, ovšem z praktického hlediska nikoli relevantními problémy. Odlišit, co je z hlediska praxe perspektivní a významné ovšem není tak jednoduché. Je to záležitost zkušenosti, intuice, celkového vidění problému, správného nastavení motivace... (a čertví čeho ještě). Každopádně následující problémy, které formulujeme, mají dostatečně jednoznačná kritéria řešení (parně budou ještě upřesňována, resp. bude upřesňováno formulování těchto otázek a tím i kritéria odpovědi na ně), a současně jsou velmi významné z hlediska praxe.

Otázky vztahující se k elementárnímu redistribučnímu systému, které lze poměrně jednoznačně definovat a které patrně mají i jednoznačnou odpověď, která doposud (k 15.9.) není známa:

1. Kdo lze a kdy se lze dohodnout?

* Popis vyjednávání:

- Vyjednávání probíhá např. mezi A a B (jinou možností je, pokud by vyjednávání začalo mezi B a C nebo A a b) takto:

-- A prezentuje to, na čem se dohodl s C (označujeme XZ_1).

-- B prezentuje to, na čem se dohodl s C (označujeme ZY_1).

-- Podle zadaných⁵⁶ pravidel (odvozených od principu nákladů obětované příležitosti) vzniká dohoda A a B (označujeme XY_1).

- Další vyjednávání probíhá např. A a C (jinou možností je, pokud by nyní začal s C vyjednávat B) takto:

-- A prezentuje to, na čem se dohodl s B (již označené XY_1).

-- C prezentuje to, na čem se dohodl již dříve s B (hráči A již známé YZ_1).

-- Podle zadaných pravidel (odvozených od principu nákladů obětované příležitosti) vzniká dohoda A a C (označujeme XZ_2).

- Další vyjednávání probíhá např. B a C (jinou možností je, pokud by nyní začal s B vyjednávat A) takto:

-- B prezentuje to, na čem se dříve dohodl s A (již označené XY_1), což C zná již z vyjednávání s A..

-- C prezentuje to, na čem se dohodl s A.

-- Podle zadaných pravidel (odvozených od principu nákladů obětované příležitosti) vzniká dohoda B a C (označujeme YZ_2).

- Atd. ve stejném stylu.

* Otázky:

- Kdy vyjednávání závisí na pořadí a kdy ne? (Ve smyslu asociativity a komutativity.)

- Kdy existuje neutrální element (který, pokud je použit, nemá dopady na výsledek vyjednávání).

- Jak zadat pravidla konkrétního případu univerzální algebry, podle které vyjednávání probíhá?

- Pokud některý z hráčů (příp. i dva či všichni) lze (lžou), při vyjednávání se to pozná, ovšem kdy a za jakých předpokladů se pozná, že někdo (dva, tři) lže (lžou)?

- Kdy vyjednávání konverguje k určité dohodě a kdy ne?

- Jak výše uvedené závisí na různých typech vyjednávání?

2. Čím je dána větší stabilita složených redistribučních systémů?

* Úvodní poznámky:

- Každý elementární redistribuční systém je principiálně nestabilní, protože koalici, na bázi které vznikl, lze nahradit dohodou a koalici mezi jedním s hráčů s koalicí a hráčem, který nebyl v koalici.

- Spojení dvou a více elementárních systémů do systému složeného může stabilitu zvýšit, přitom stabilitu v tom smyslu, že by muselo dojít ke změně koalice uvnitř více elementárních redistribučních systémů současně, což je málo pravděpodobné.

* Popis modelu slučování elementárních redistribučních systémů do složených za účelem zvýšení jejich stability:

- Začneme případem tří elementárních redistribučních systémů.

⁵⁶ Zadaným pravidlem může být např. to, že si hráči uzavírající novou koalici své zlepšení oproti předchozí koalici, které byli členem, rozdělí napolovic nebo v poměru svého zlepšení.

- Každý systém má delegovaného zástupce (určeného vítěznou koalici uvnitř každého elementárního redistribučního systému), který rozhoduje o redistribuci na vyšší úrovni (na úrovni spojení tří redistribučních elementárních systémů).

- Může se rozhodovat o těchto parametrech:

- Kolik každý elementární redistribuční systém odvede (stejně či částka může být různá).
- Kolik každý elementární redistribuční systém získá (stejně či částka může být různá).
- Kolik získá každý z účastníků uvnitř elementárního redistribučního systému.

(Poznámka: Jsou možné dva odlišné případy redistribuce na vyšší úrovni - buď je jen mezi elementárními redistribučními systémy a uvnitř nich je v kompetenci vítězné koalice příslušného redistribučního systému, nebo redistribuce na vyšší úrovni může určovat redistribuci přímo mezi jednotlivými hráči i uvnitř elementárních redistribučních systémů.)

- Za jeden časový okamžik budeme používat časový rozestup mezi dvěma akty redistribuce na vyšší hierarchické úrovni.

* Otázky:

- Jak definovat zvýšení stability složeného systému? (Např. jako procentuální počet elementárních systémů oproti celkovému, které by se musely dohodnout během jednoho aktu, aby zvrátily důsledky redistribuce na vyšší úrovni - v případě tří elementárních redistribučních systémů by musely během jednoho aktu vzniknout takové systémy dva.)

- Který typ redistribuce na vyšší úrovni vede ke větší stabilitě složeného systému?

3. Jak souvisí rovnováha při vyjednávání s podbízáním s rovnováhou nashovského typu?

* Úvodní poznámky:

- V nepublikované příloze (aby si každý vyzkoušel své síly)⁵⁷ je zdůvodněno, že rovnováha v případě vyjednávání s podbízáním musí (což je nutným i dostačujícím předpokladem) vyhovovat následujícímu systému rovnic:

$$1 + y + z = 12 - \eta \cdot R(5; y - 4; z - 2)$$

$$x + 1 + z = 12 - \eta \cdot R(x - 6; 3; z - 2)$$

$$x + y + 1 = 12 - \eta \cdot R(x - 6; y - 4; 1)$$

To lze v jednodušší podobě přepsat jako:

$$d) x - y = \eta \cdot (R(X) - R(Y)) \quad / b) - a)$$

$$e) y - z = \eta \cdot (R(Y) - R(Z)) \quad / c) - b)$$

$$f) z - x = \eta \cdot (R(Z) - R(X)) \quad / a) - c),$$

kde:

$$R(X) = R(5; y - 4; z - 2)$$

$$R(Y) = R(x - 6; 3; z - 2)$$

$$R(Z) = R(x - 6; y - 4; 1)$$

Jedná se o tři nezávislé rovnice s třemi proměnnými, jejich řešení jsou hledané hodnoty x_p, y_p, z_p . (Index zde ukazuje, že jde o určitá konkrétní čísla, písmenko "p" je od slova "podbízení".)

- Nashova rovnováha bývá formulována s různými modifikacemi a to nejčastěji tak, že vzniká jako výsledek uplatnění takových strategií každým hráčem, že když se hráč od takové strategie odchýlí, pohorší si. Neboli - pokud každý hráč bude sledovat pro něj tu nejvýhodnější strategii, pak může být výsledkem Nashova rovnováha. V některých hrách ovšem nemusí Nashova rovnováha vůbec existovat. Kromě toho se odlišují silně a slabě dominantní strategie - silně dominantní jsou ty, jejich uplatnění poskytuje nejlepší výsledek nezávisle na chování ostatních hráčů, slabě dominantní pak ty, jejich výsledek závisí na chování ostatních hráčů. Terminologicky nejsou některé aspekty vymezení rovnováhy nashovského typu zcela ujasněny, jednoznačnost zde je pouze v kontextu určitého typu her.

- Bod (x_p, y_p, z_p) na redistribuční ploše je někde mezi bodem $(6; 4; 2)$, tj. bodem odměnění podle výkonu, a $(x_r; x_r; x_r)$, tj. bodem plně rovnostářské redistribuce (odtud i písmenko "r"). Jinými slovy platí $(x_r; x_r; x_r) < (x_p; y_p; z_p) < (6; 4; 2)$. Jedná se o rovnováhu, která je tedy jakýmsi "kompromisem" která navyšuje odměnu průměrného a nejslabšího hráče oproti odměně podle výkonu v důsledku toho, že mají sílu uzavřít dohodu a těžit z výkonu nejsilnějšího hráče.

- Tuto rovnováhu můžeme chápat jako invariantu (to, co se nemění) v elementárních redistribučních systémech s různě modifikovanými parametry.

* Otázky:

⁵⁷ Prezentování těchto tří rovnic lze chápat jako určitý způsob nápovědy. Vlastní řešení úkolu ze základního textu tím ještě není nahrazeno, důležité je ukázat, jak k těmto rovnicím dospět a proč právě ony popisují cestu k rovnováze vzniklé podbízáním se nekoaličnímu hráči.

- Čím se liší či naopak neliší nalezený typ rovnováhy od "klasicky" pojaté Nashovy rovnováhy?
- Má číselné vyjádření této rovnováhy nějaký hlubší smysl?

Trochu víc o Nashově rovnováze

Vymezení Nashovy rovnováhy není zcela jednoduchou záležitostí a v některých monografiích učebnicového typu lze nalézt i určité nepřesnosti. Velmi podrobně se mu věnuje Carmichael (2005). V jejím podání zní podrobná definice takto:

“V Nashově rovnováze hráči ve hře vybírají strategie, které jsou nejlepší strategií sobě navzájem. Avšak ne každá Nashova strategie, kterou hraje jednotlivý hráč, je nutně nejlepší odpovědí na každou další strategii ostatních hráčů. Nicméně, když všichni hráči ve hře hrají Nashovy strategie, žádný z hráčů nemá pohnutku udělat něco jiného. V každé dominantní strategii a opakované dominantní rovnováze jsou strategie hráčů také navzájem nejlepšími odpověďmi. Z toho důvodu každá dominantní strategie a opakovaná dominantní rovnováha musí být také Nashovu rovnováhou. Ale ne každá Nashova rovnováha je také rovnováhou dominantní strategie nebo dokonce opakovanou dominantnou rovnováhou. Následkem toho existují hry, které nemají dominantní strategii ani opakovanou dominantnou rovnováhu, ale mají Nashovu rovnováhu. Avšak některé hry nemají žádnou rovnováhu v čistých strategiích vůbec.” (s. 36)

K tomu v rámečku (na téže straně) shrnuje, že se jedná o kombinace hráčských strategií, které si navzájem nejlépe odpovídají. Návazně uvádí sérii definic završenou formalizovanou definicí Nashovy rovnováhy:

„Formálně definovat dominantní strategii pro hráče A ve hře dvou hráčů hranou s hráčem B lze takto:⁵⁸

- (i) $P(A_i, B_i)$ je výplata hráče A z volby strategie A_i , jestliže hráč B vybírá strategii B_i .
- (ii) $P(A_{-i}, B_i)$ je výplata hráče A z volby některé jiné strategie různé od A_i , jestliže hráč B vybírá strategii B_i .
- (iii) $P(A_i, B_{-i})$ je výplata hráče A výběru A_i , zatímco hráč B vybírá některou jinou strategii různou od B_i .

Ve výše zmíněných definicích A_i je zcela dominantní strategie (strictly dominant strategy) pro hráče A, jestliže pro všechny možné alternativy strategií A_{-i} a B_{-i} platí:

$$P(A_i, B_i) > P(A_{-i}, B_i) \text{ a } P(A_i, B_{-i}) > P(A_{-i}, B_{-i}) \quad \text{podmínka (2.1)}$$

Podmínka 2.1 naznačuje, že všechny A_{-i} jsou dominantní strategie. Jestliže jedna nebo druhá nerovnost je rovností, potom A_i je jen slabě dominantní strategie (weakly dominant strategy)

Rovnováha dominantních strategií (a dominant-strategy equilibrium) je kombinací strategií, kde každá strategie každého hráče je dominantní strategií. V souladu s tím takto definujeme následující vztahy pro strategie hráče B.:

- (iv) $P(B_i, A_i)$ je výplata hráče B z volby strategie B_i kdy hráč A vybírá strategii A_i .
- (v) $P(B_{-i}, A_i)$ je výplata hráče B z volby některé jiné strategie různé od B_i , jestliže hráč A vybírá strategii A_i .
- (vi) $P(B_i, A_{-i})$ je výplata hráče B z volby strategie B_i , když hráč A vybírá některou jinou strategii různou od A_i .

B_i je zcela dominantní strategie (strictly dominant strategy) pro B, jestliže pro všechny možné alternativy B_{-i} a A_{-i} platí:

$$P(B_i, A_i) > P(B_{-i}, A_i) \text{ a } P(B_i, A_{-i}) > P(B_{-i}, A_{-i}) \quad \text{podmínka (2.2)}$$

A jestliže obě podmínky 2.1 a 2.2 jsou splněny, potom $\{A_i, B_i\}$ je rovnováhou zcela dominantních strategií (strong dominant strategy equilibrium). Jestliže jedna nebo druhá nerovnost v podmínce (2.1.) a (2.2) jsou rovností, potom $\{A_i, B_i\}$ je pouze rovnováhou slabě dominantních strategií (weak dominant strategy equilibrium).

⁵⁸ Vůči symbolice s použitím indexů „i“ a „-i“ mohou být určité námitky. Pokud by např. $i = 3$, neznámá to, že ostatní strategie budou mít index $-i = -3$, ale že se jedná o všechny odlišné strategie od strategie s indexem i . Pokud si tuto skutečnost uvědomujeme, můžeme symboliku autorky převzít.

Použití definic (i) – (ii) a (iv)-(v) výše zmíněné A_i a B_i budou zakládat Nashovu rovnováhu jestliže:

$$P(A_i, B_i) > P(A_i, B_j) \text{ a } P(B_i, A_i) > P(B_j, A_i) \quad \text{podmínka (2.3)}$$

Jestliže jedna nebo druhá nerovnost v podmínce (2.3) je rovností, potom je Nashova rovnováha slabá (weak) v opačném případě silná (strong)

Všimněme si, že definice (iii) a (vi) nejsou potřebné pro definování Nashovy rovnováhy. Nyní srovnáme podmínky (2.1) a (2.2) s podmínkou (2.3). První nerovnost v podmínce (2.3) je stejná jako první nerovnost v podmínce (2.1) a druhá nerovnost v podmínce (2.3) je stejná jako první nerovnost v podmínce (2.2). Od této chvíle jestliže podmínky (2.1) a (2.2) jsou splněny, je splněna i podmínka (2.3). To znamená, že podmínka (2.3) je nezbytná ale ne dostačující podmínka pro A_i a B_i pro vznik rovnováhy dominantních strategií. Z toho důvodu každá rovnováha zcela dominantních strategií musí být také Nashovou rovnováhou. Podmínka (2.3) je také nezbytnou podmínkou pro A_i a B_i pro vznik opakovaně dominované rovnováhy (iterated-dominance equilibrium), jestliže pro nejméně jednoho z hráčů příslušná nerovnost také souhlasí se zřetelem na všechny ostatní nedominované (non-dominated) hráčské strategie.“ (s. 41-42)

Pro ty, co se chtějí samostatně pustit do řešení něčeho, co ještě nebylo řešeno, ale na výše uvedené si netroufnou:

Nejlepší start k "dělání teorie"⁵⁹ je naučit se používat metody úplného a dobře strukturovaného výčtu (návazně pak i pochopit problematiku úplného výčtu, pochopit, co je to "přesah" stávajícího poznání, dobrou přípravou pro původní náročné vědecké výkony je pak pěstovat schopnost vyjádřit specifické prostřednictvím všeobecného⁶⁰). Takže, kdo chce začít tvořit, může se pokusit významněji doplnit výčet:

- Směrů rozšíření elementárního redistribučního systému.
- Doplnující argumentace při vyjednávání.
- Bariér meziorganizační migrace.
- Příp. nalézt oblasti, kde je důležité takový výčet dát a doplnit ten, který již je v nějaké formě vymezen, příp. jej rozpracovat tam, kde ještě nebyl zformulován ani v jednoduché podobě.

A kdo si chce troufnout na něco obtížnějšího, může se pokusit o úplný dobře strukturovaný výčet všech oblastí v rámci teorie redistribučních systémů, ve kterých lze úplný dobře strukturovaný výčet sestavit a průběžně doplňovat.

Literatura

- Armstrong, Michael: Moderní personální management. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s. 1999. 963 s. ISBN 80-7169-614-5.
- Armstrong, Michael: Řízení lidských zdrojů. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s. 2002. 856 s. ISBN 80-247-0469-2.
- Bedretinová - R. Valenčík - R. Wawrosz, P: Obecná teorie redistribučních systémů. In: sb. 4. výroční konferenci České společnosti ekonomické. Praha, ČSE 2006.
- Bedrnová, E., Nový, I. a kol.: Psychologie a sociologie řízení. Praha, Management Press 2002. ISBN 80-7261-064-3.
- Bělohávek, František. Jak řídit a vést lidi. I. vydání. Brno: CP Books, a.s., 2005. 100 s. ISBN 80-251-0505-9.
- Carmichael, F. 2005. *A Guide to Game Theory*. Harlow : Pearson Education Limited, 2005. ISBN 0 273 64896 5.
- Coveney, P., Highfield, R.: Mezi chaosem a řádem, Praha, Mladá fronta 2003. ISBN-80- 204-0989-0.
- Čákr, M.: Konflikty v řízení a řízení konfliktů. Praha, Management Press 2000. ISBN 80-85943-81-6.
- Dědina, Jiří - Cejthamr, Václav. Management a organizační chování. 1. vydání. Praha, Grada Publishing, a.s. 2005. 340 s. ISBN 80-247-1300-4.

⁵⁹ Není zase tak moc lidí, kteří "umí dělat" skutečnou teorii. Většina z těch, co v oblasti vědy působí, jsou více či méně dobrými interprety toho, co již bylo vymyšleno. To je ve vědě také důležité, podobně jako v hudbě jsou důležití jak skladatelé, tak i interpreti (a veřejnost zná také spíše interprety než skladatele). Interpret je medium zprostředkující vztah mezi teorií a veřejností. Interpret rovněž teorii dotváří a tím ji i někam posunuje (v případě kanonizace ji pak umrtvuje). Ale "dělání teorie" je přece jen něco jiného než umění interpretace...

⁶⁰ Problematice "přesahu" a problematice vyjádření specifického prostřednictvím všeobecného se budeme věnovat v příslušných metodologických poznámkách na tom místě výkladu, na kterém si budeme moci ukázat význam těchto postupů ve vhodném kontextu.

Delvin, Keith; Problémy pro třetí tisíciletí; Sedm největších nevyřešených otázek matematiky; nakladatelství Dokořán a Argo; Praha 2005; 1. vydání v českém jazyce; ISBN 80 – 7363 – 016 – 8 (Dokořán); ISBN 80 – 7203 – 739 – 0 (Argo); Z anglického originálu: The Millenium Problems; The seven Greatest Unsolved Mathematical Puzzles of Our Time.

Eucken, W.: Zásady hospodářského řádu. Praha, Liberální institut 2004. ISBN 80-86389-32-4.

Fehlau, Eberhard G. Konflikty v práci. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s. 2003. 112 s. ISBN 80-247-0533-8.

Horníček, M.: Negotiation, preferences over agreements, and the core. In: sb. 4. výroční konferenci České společnosti ekonomické. Praha, ČSE 2006.

Kodera, J.: Teorie her a ekonomické rozhodování. In: Politická ekonomie 1/1993. ISSN 0032-3233.

Koubek, J.: Řízení lidských zdrojů. Praha, Management Press 2001. ISBN 80-7261-033-3.

Mañas, M.: Konkurenční a koluzivní chování v oligopolu. In: Politická ekonomie 1/2002. ISSN 0032-3233.

Mañas, M.: Hry v ekonomické teorii. In: Politická ekonomie 1/1995. ISSN 0032-3233.

Mañas, M.: Teorie her a její aplikace, Praha, SNTL 1991.

Mayerová, Marie - Růžička, Jiří: Moderní personální management. 1. vydání. Praha: Nakladatelství H&H Vyšehradská s.r.o., 2000. 173 s. ISBN 80-86022-65-X.

Nakonečný, Milan: Sociální psychologie organizace. 1. vydání. Praha, Grada Publishing, a.s. 2004. 225 s. ISBN 80-247-0577.

Nový, Ivan - Surynek, Alois. Sociologie pro ekonomy a manažery. 1. vydání. Praha: Grada Osborne, J.: An Introduction to Game Theory. New York - Oxford. University Press, 2004.

Publishing, a.s. 2002. 192 s. ISBN 80-247-0384.

Popper, K.: Otevřená společnost a její nepřátelé. Praha, OIKOYMENH, 1994. ISBN 80-85241-54-4.

Sekerka, B.: Mikroekonomie, Praha, Profess Consulting 2002.

Skořepa, M.: Daniel Kahneman a psychologické základy ekonomie. In: Politická ekonomie 2/2004. ISSN 0032-3233.

Stýblo, Jiří. Personální řízení v malých a středních podnicích. 1. vydání. Praha. Management Press, 2003. 146 s. ISBN 80-7261-097-x.

Štědroň B.: Manažerské řízení a informační technologie. Praha, Grada 2007. ISBN 978-80-247-2052-4.

Tureckiová, Michaela. Řízení a rozvoj lidí ve firmách. 1. vydání. Praha, Grada Publishing, a.s. 2004. 172 s. ISBN 80-247-0405-6.